

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**1736-1743 İTTİFAK SÜRECİNDE OSMANLI – İSVEÇ
İLİŞKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Cem GÖRÜR**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mustafa ALKAN**

ANKARA-2012

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**1736-1743 İTTİFAK SÜRECİNDE OSMANLI – İSVEÇ
İLİŞKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Cem GÖRÜR**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mustafa ALKAN**

ANKARA-2012

ONAY

Cem GÖRÜR tarafından hazırlanan "1736-1743 İttifak Sürecinde Osmanlı – İsveç İlişkileri" başlıklı bu çalışma, 07.11.2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği/oyçokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

[Unvan., Ad. ve Soyadı] (Başkan)

Prof. Dr. Ahmet Güneş

Üye

[Unvan., Ad. ve Soyadı]

Doc. Dr. Mustafa ALKAN

[Signature]

Üye

[Unvan., Ad. ve Soyadı]

Yrd. Doç. Dr. Sıddık Çelik

S. Çelik

ÖNSÖZ

Bu tezimizde Osmanlı – İsveç ilişkileri ilk dönemlerinden itibaren ele alınmakla birlikte temel olarak 1736-1743 tarihleri arasındaki döneme odaklanılmaktadır. Nitekim 1737’de imzalanan Osmanlı – İsveç ticaret anlaşması ve 1739’da akdedilen savunma ittifakı anlaşmasıyla Osmanlı – İsveç diplomatik ilişkilerinde zirve noktası yaşanmış ve iki ülke arasında son derece olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. İşte bu noktada tezimiz, mezkûr ilişki sürecine sadece iki ülke münasebetleri çizgisinden değil, Avrupa’da değişen dengeler, İsveç politik hayatında yaşanan keskin değişimler ve Osmanlı Devleti’nin ittifaka giden süreçte yaşadığı siyasal gelişmeler açısından da yaklaşmaktadır. Bu sebeple çalışmamızda geniş bir arşiv malzemesi yanında yabancı kaynaklardan da yararlanılarak İsveç’te yaşanan gelişmelerin en sağlıklı şekilde açıklanmasına çalışılmıştır.

Osmanlı diplomasi tarihine yönelmemde önemli bir etkisi olan ve kaynaklar konusundaki engin bilgisiyle bana yeni ufuklar açan Arş. Gör. Dr. Hacer TOPAKTAŞ’a ve yine elindeki kaynakları benimle cömertçe paylaşan Yrd. Doç. Dr. Ömerül Faruk BÖLÜKBAŞI’na teşekkür ederim. Ayrıca yüksek lisans eğitimim boyunca her zaman desteğini hissettiğim ve bu tezin hazırlanmasında büyük katkısı olan hocam Doç. Dr. Mustafa ALKAN’a büyük bir teşekkür borçluyum. Elbette hayatım boyunca varlığı ve sevgisiyle bana yaşama gücü veren Anneciğime de ayrıca çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI – İSVEÇ İLİŞKİLERİ

A. BÜYÜK BİR GÜÇ OLARAK İSVEÇ	6
B. İLK OSMANLI – İSVEÇ İLİŞKİLERİ	11
C. XII. KARL (DEMİRBAŞ ŞARL) VE İLK GÜÇLÜ OSMANLI – İSVEÇ İLİŞKİLERİ	13
D. XII. KARL SONRASI OSMANLI-İSVEÇ İLİŞKİLERİ VE BORÇ MESELESİ	27

İKİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞEN DENGELER IŞIĞINDA XVIII. YÜZYIL AVRUPASI VE İSVEÇ

A. XVIII. YÜZYIL AVRUPA'SINDA DEĞİŞEN DENGELER	32
B. XII. KARL SONRASI İSVEÇ	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI – İSVEÇ İTTİFAKI

A. 1736-1739 OSMANLI – RUS VE AVUSTURYA SAVAŞI	44
B. İTTİFAKA GİDEN YOLDA İLK ADIM: OSMANLI – İSVEÇ TİCARET ANLAŞMASI	49
C. OSMANLI – İSVEÇ İTTİFAKI	57
D. İTTİFAK SONRASI OSMANLI – İSVEÇ İLİŞKİLERİ	69

SONUÇ	72
KAYNAKÇA	74
EKLER	79
EK 1: Poltava Savaşı	79
EK 2: Büyük Kuzey Savaşı Harekât Haritası	80
EK 3: İsveç Kralı XII. Karl ve Kazak Hatmanı Mazepa	81
Ek: 4 Narva Zaferi	82
EK 5: 49/1 Nolu İsveç Ahidname Defteri	83
Ek 6: İsveç kralı I. Fredrik'den gelen name	87
EK 7: İsveç'e yapılan yardım üzerine gelen teşekkür yazısı	88
ÖZET	89
ABSTRACT	90

KISALTMALAR

a.g.e.:	Adı Geçen Eser
a.g.m.:	Adı Geçen Makale
BOA.:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Bkz.:	Bakınız
C.:	Cilt
C.H.:	Cevdet Hariciye Tasnifi
D.İ.A.:	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
Haz.:	Hazırlayan
H.H.:	Hatt-ı Hümâyûn
N.H.:	Name-i Hümâyûn
s.:	Sayfa
S.:	Sayı
TTK.:	Türk Tarih Kurumu
Yay.:	Yayın

GİRİŞ

Osmanlı Devleti ve İsveç'in en geniş sınırlarına ulaştığı XVI-XVII. yüzyıllarda ilişkilerinin yok denecek kadar az olması, esasında sanayi devrimi öncesi dünya için anlaşılabilir bir durumken, ele alınması gereken temel sorunsal, iki ülkenin de eski güçlerini kaybetmeye başladıkları XVIII. yüzyılda, neden ilişkilerinin aniden güçlendiği ve kısa sürede ortak bir politik vizyon belirleyecek kadar geliştiğidir. Tezimize temel yaklaşım teşkil eden bu noktada çalışmamız dört esas belirlemektedir.

Her ne kadar XVI. yüzyılda başlamış olsa da, Osmanlı – İsveç diplomatik ilişkilerinin seyri XVIII. yüzyılın başlarında İsveç kralı XII. Karl'ın Memâlik-i Osmaniye'ye sığınmasıyla hızlı bir değişim ve gelişim yaşamıştır. Bu dönemde iki ülke birbirilerini yakından tanıma fırsatı bulmuş ve birbirlerinin siyasasını öğrenmiştir. Bu güçlü temel üzerinde kurulan Osmanlı – İsveç dostluğunun hiç şüphe yok ki temel harcı, XVIII. yüzyılda ortaya çıkan ve kısa sürede Avrupa siyasi arenasının en büyük aktörlerinden birisi haline gelen Rusya olmuştur.

İki ülkeyi de birbirine yaklaştıran temel unsur Rusya'nın hızla yükselmesi olmuştur. Bu bağlamda güçlenen Osmanlı – İsveç ilişkilerini XII. Karl sonrası uzun bir müddet devam eden borç meselesinden sıyrarak iki ülke arasında tekrar ortak hedefler belirlenmesini sağlayan da yine Rusya olmuştur. Zira her iki ülkenin de ortak düşmanı haline gelen Rusya, hem İsveç hem de Osmanlı cihetinde genişlemeye çalışarak, bu iki ülkeyi ortak hareket etmeye itmiş ve bu durum neticesinde önce 1737 ticaret anlaşması imzalanmış, ardından da tezimize temel konu olan 1739 Osmanlı – İsveç ittifakı tesis edilmiştir.

Osmanlı – İsveç yakınlaşmasının ikinci faktörü ise dönemin konjonktürü bakımından oldukça müsait bir ortamın var olmasıdır. Nitekim XVIII. yüzyılda ortaya çıkan çok sayıda yeni dinamik güç, kısa sürede kadim

merkezi imparatorlukların hâkimiyetlerini sarsarak Avrupa'daki mücadele şeklini değiştirmiş, genelde iki büyük gücün çarpışması şeklinde yaşanan mücadeleler, bu yüzyılda yerini yavaş yavaş daha çok ittifaklar temelinde yapılan, çok taraflı ve karmaşık savaflara bırakmaya başlamıştır. Bu noktada önceden de var olan ve genelde merkezi bir gücün zorlaması veya papalığın kutsamasıyla tesis edilen ittifaklar da bu yüzyılda tarafların siyasi ve temelde ekonomik – tabiri caizse daha seküler – ittifaklar oluşturmasıyla büyük bir değişim yaşamıştır.¹ Bu değişimin en önemli göstergelerinden birisi de Osmanlı Devleti'nin artık “ortak düşman” yerine taraflar için bir müttefik haline geliyor olmasıdır.

İttifak anlaşmasının ortaya çıkmasında temel rol oynayan bir diğer faktör ise İsveç'te yaşanan XII. Karl sonrası süreçtir. Nitekim temelinde her alanda yaşanan zayıflık olan; ancak bunu yoksulluk ve ülkede yaşanan tek adam korkusunun da körüklediği bir koşulun ürünü olarak ortaya çıktığı belirtilen Özgürlük Çağı (Age of Freedom), ülkede 1718'den itibaren Konsil'in hâkimiyetinde görece daha demokratik bir ortam yaşanmasını sağlamıştır. Böylesi şartlar içinde Rusya'dan intikam almak peşinde olan bir grup genç aristokratın oluşturduğu ve ülkeyi eski şanlı günlerine kavuşturmayı amaçlayan Hat Partisi, 1730'ların ortalarından itibaren gücünü arttırarak 1738'de iktidara gelmiş ve derhal Rusya ile savaşın hazırlıklarına koyulmuştur. İşte tam bu noktada Osmanlı Devleti ile İsveç arasında tesis edilen ittifakın ortaya çıkmasında, ülke yönetimini ele alan Hat Partisi'nin savaş hazırlığı yolunda müttefik arama politikası oldukça etkili olmuştur. Nitekim bu politika yolunda 1738'de Fransa ile ittifak yapılmış ardından, İstanbul'da bulunan ve temelde Hat Partili olan elçileri vasıtasıyla da Osmanlı'nın müttefikliğine talip olunmuştur. Tabii ki bu canhıraş müttefik arayışı İsveç'e, Osmanlı Devletine olan ve uzun yıllar sürüncemede kalan borçlarını da kısa bir sürede hevesle ödettirmiştir.

¹ Avrupa'da ortaya çıkan bu değişimin şüphesiz ki pek çok sebebi vardır. Bu sebeplerden en önemlilerinde birisi de Avrupa'da yaşanan din savaşları ve Westphalia sonrası tesis edilen kaidelerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Stephen J. Lee, **Avrupa Tarihinden Kesitler**, Dost Yayınları, Ankara 2009 s.109-130.

İttifakın tesisinde temel teşkil eden bir diğer nokta ise Osmanlı Devleti'nin 1736-1739 yılları arasında müttefik olan Avusturya ve Rusya'ya karşı verdiği kritik savaştır. Devlet-i Aliyye her ne kadar başlarda Avusturya'nın, Rusya'nın müttefiki olarak savaşa dâhil olmasını engellemek istemişse de başarılı olamamış ve kendisini iki gücün saldırısı ile cereyan eden bir savaşın içinde kalmıştır. Bu aşamada savaş boyunca süren diplomatik müzakereleri son derece yerinde kullanmaya çalışan Osmanlı Devleti, bu yolda İsveç ile bir ticaret anlaşması yaparak rakip müttefik devletlere her ne kadar eşit olmasa da bir mukabele de bulunmuştur. Esasında 1737 yılında imzalanan bu ticaret anlaşmasını önemli kılan onun, elçi kabullerinin bile bir anda devletlerarası kriz boyutuna gelebildiği bir yüzyılda, Rusya'nın en büyük rakibi olan İsveç ile böylesi bir aşamada imzalanmış olmasıdır. Bu ticaret anlaşması, ondan beklenen işlevin sadece "ticaret" olmadığını ortaya koymaktadır. Nitekim her iki devlet de bu ticaret anlaşmasını iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesi için bir girizgâh olarak görmüş ve kısa süre sonra başlayan ittifak müzakereleri olumlu neticelenerek 22 Aralık 1739'da Rusya'ya karşı bir savunma ittifakı tesis edilmiştir.

Bu şekilde Osmanlı – İsveç ittifak sürecine pek çok açıdan yaklaşmak için çalışmamızda Osmanlı arşiv kaynaklarından yabancı yayınlara kadar çok sayıda farklı yayın ve belgeler kullanılmıştır. Bu cümleden olarak tezimize temel teşkil eden kaynaklar, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nden Hatt-ı Hümayûn ve Name-i Hümayûn katalogları ile Düvel-i Ecnebiye Defterleri'nden 49/1 Nolu İsveç Ahidname Defteri olmuştur. Bunlarla birlikte Osmanlı Devleti'nin söz konusu süreçte yaşadığı iç ve dış gelişmelerin sağlıklı bir şekilde anlatılması için Türkçe telif eserler ve makalelerden faydalanılmıştır. Ayrıca ittifaka giden süreçte İsveç'te yaşanan iç politik gelişmelerin ayrıntılı izahının yapılması ve böylece mezkûr sürece çok boyutlu bir yaklaşımın sağlanması için, dönemin İsveç'ini anlatan İngilizce telif eserleri de kullanılmıştır. Tüm bunlarla birlikte dönemin Avrupa'sında oluşan değişim ve gelişmelerin aktarılması suretiyle, bunların Osmanlı – İsveç ilişkilerinin gelişmesine olan katkısının ortaya koyulması ve iki ülke

arasında bir ittifakın imzalanmasına olan etkilerinin belirlenmesi için Avrupa tarihi ile ilgili telif eserler de incelenmiştir.

Osmanlı – İsveç ilişkileri bugüne kadar oldukça az sayıdaki esere inceleme konusu olabilmıştır. Bu alanda Ahmet Refik Altınay (Memâlik –i Osmaniye’de Demirbaş Şarl) ve Akdes Nimet Kurat’ın (İsveç Kralı XII. Karl’ın Türkiye’de Kalışı ve Bu Sıralarda Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul, İsveç Kralı XII. Karl’ın Türkiye’de Kaldığı Zamana Ait Metinler ve Vesikalar) yaptıkları çalışmalar bir nevi öncü rol oynamış; ancak bu eserlerde esas olarak Osmanlı – İsveç ittifakından çok daha önce XII. Karl dönemi ilişkileri incelenmiştir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi (C.IV, II. Bölüm) adlı kitabında kısaca Osmanlı – İsveç ittifakı ve sürecinden söz etmiş yine Zinkeisen de eserinde (Osmanlı İmparatorluğu Tarihi C.5) bu süreci ele almıştır. Bunların dışında Osmanlı – İsveç ittifakı İbrahim Baş’ın hazırladığı yüksek lisans tezinde (18.yüzyılın ilk yarısında Türk-İsveç ilişkileri ve Mehmed Said Efendi’nin İsveç elçiliği (1732-1733)) ayrı bir başlık altında incelenmiş; fakat diğer az sayıdaki çalışmada olduğu gibi burada da ittifaka ve sürece genel olarak Osmanlı Devleti açısından yaklaşmıştır. İşte bu noktada tezimizin esas noktasını, Osmanlı – İsveç ilişkilerinin tarihi seyrine sadece Osmanlı Devleti’nde yaşanan gelişmeler çerçevesinden bakılmayarak, Avrupa’da yaşanan değişim ve gelişmeler ile İsveç iç politik hayatında XII. Karl sonrası oluşan keskin değişimler açısından da yaklaşılması teşkil etmiştir. Nitekim bu tezimizde ilk defa olarak XII. Karl sonrası İsveç politik hayatından, bu dönemde oluşan kısmî demokratik ortam ile Cap ve Hat partilerinden ve de onların izledikleri politikanın Osmanlı – İsveç ilişkileri üzerindeki etkilerinden söz edilmiştir. Böylece çalışmamız ittifak sürecine Osmanlı Devleti cihetinden de bakmakla birlikte farklı olarak, yaşanan gelişmeleri, Avrupa genel konjonktüründe görülen gelişmeler ve İsveç siyasal hayatındaki kritik gelişmeler bağlamında da ele almaktadır.

Bu şekilde konuyu etraflıca ele almaya çalışan tezimiz üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde ilk olarak İsveç'in tarih sahnesindeki serüveni kısaca anlatıldıktan sonra, İsveç kralı XII. Karl dönemini de içine alacak şekilde ilk Osmanlı – İsveç ilişkileri hakkında bilgi verilecektir.

İkinci bölümde ise XVIII. yüzyıl Avrupa'sındaki değişimler ve yeni güçlerin ortaya çıkması anlatılarak, İsveç'te XII. Karl sonrası oluşan ve Osmanlı – İsveç ittifakına giden süreci hazırlayan siyasi gelişmelere değinilecektir.

Son bölümde ise Osmanlı – Avusturya ve Rusya savaşı anlatılarak ittifaka giden sürecin Osmanlı Devleti cihetindeki gelişmeleri hakkında bilgi verildikten sonra Osmanlı – İsveç ticaret anlaşması ve ittifakı ayrıntılı süreciyle beraber anlatılacaktır ve nihayetinde Osmanlı ve İsveç'in müttefik olarak ilişkileri üzerinde durulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI – İSVEÇ İLİŞKİLERİ

A. BÜYÜK BİR GÜÇ OLARAK İSVEÇ²

Arkeolojik veriler göstermektedir ki, İsveç'e ilk göçler son buz devrinin sonlarına doğru Milattan önce (M.Ö.) 12.000'de başlamıştır. M.Ö. 2500'lerden itibaren yeni kavimlerle birlikte tarım ve hayvancılık yapılmaya başlanmıştır,³ milattan sonra IV. yüzyıldan itibaren ise Germen kavimlerinin göçleriyle birlikte nüfus artmaya başlamıştır. Çeşitli kabilelerin kendi aralarındaki uzun mücadeleleri sonrasında Vikingler döneminde kısmi bir birlik sağlanmıştır. Vikingler, Güney Rusya, Karadeniz ve Hazar denizine doğru ticari ilerlemelerini gerçekleştirmişler ve Novgorod ve Kiev gibi müstahkem şehirler kurmuşlardır. Bu noktada onlar özellikle Rusya tarihinin oluşmasında önemli bir etkiye sahip oldular.⁴ 1000 yılından sonra genel bir yoğunluk kazanan misyonerlik faaliyetleri, İsveç'e de ulaşmıştır; ancak İsveç Hıristiyanlığa diğer Avrupa devletlerinden daha uzun bir süre direnmiştir. Bundan önce çeşitli tanrılara ve atalarına tapınan İsveç halkı, tek tanrılı dine çabuk geçmemiş ve bu konudaki zorlu mücadeleler XIII. yüzyıla kadar sürmüştür.⁵ Tarihi seyir olarak bu dönemden sonra daha belirgin hale gelmeye başlayan İsveç tarihinde önemli aşamalardan birisi de Danimarka Kraliçesi Margarete liderliğinde İsveç ve Norveç'in de katılımıyla oluşturulan ve 1389-1523 tarihleri arasında varlığını sürdüren Kalmar Birliğidir. Bu birlik oluşturulduktan bir süre sonra İsveç içerisinde bu birliğe karşı olanların özellikle de soyluların sayısı arttı. Ve onlar 1470'lerden itibaren soylu Sture

² Başlık, Stephen Lee'nin 'Avrupa Tarihinden Kesitler' adlı kitabından alınmıştır., s. 146.

³ Irene Scobbie, **Historical Dictionary of Sweden**, Scarecrow Press, New Jersey 1995, s. 5.

⁴ Scobbie, **a.g.e.**, s.7. Kemal Beydilli, "İsveç", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (D.İ.A.)**, C.23, İstanbul 2001. s.408.

⁵ Beydilli, **a.g.m.**, s.408. Scobbie, **a.g.e.**, s.8. Jörgen Weibull, **Swedish History İn Outline**, The Swedish Institute, Spain 1993, s.16.

ailesi ile birlik karşıtları olarak hareket ettiler. Bu aileden olan Gustav Eriksson Vasa, Danimarkalıları ülkeden kovmaya muvaffak olarak 1523'de bağımsız İsveç'in kralı olarak seçildi.⁶ Gustav Vasa ile siyasi istikrar sağlanmış oldu. Gustav Vasa, ülkede en başta gelen problem olan ekonomik meseleleri halletmek için önemli adımlar attı. Kilise mallarına el koyarak ruhban sınıfını vergiye bağladı. Ardından ülkede Lutherci kiliseyi kurdu ve Protestanlık güçlendi. Böylece önemli bir problemi çözmüş oldu. Ülkede istikrarın devamını sağlayan reformlarından birisi de 1544 yılında, kralların seçimle başa gelme usulüne son vererek belirli bir hanedanı oluşturması oldu.⁷ İsveç'in ilerleyen süreçte Baltık Denizine doğru genişleyerek ticaret yollarını ele geçirmesi Danimarka ve Moskova ile bir dizi savaşlar yapmasına sebep oldu ve bunlar İsveç'in zaferiyle sonuçlandı.⁸

İsveç tarihinin en önemli aşamalarından birisi, şüphesiz ki İsveç'i tarih sahnesinde önemli bir aktör haline getiren Gustaf Adolf'un (1611-1632) hâkimiyet dönemidir. İsveç'in yükselişi Gustaf Adolf ve XII. Karl (1697-1718) gibi büyük mareşallerin liderlikleri olmadan gerçekleşemezdi. Her ikisi de çağlarının üstün yetenekli komutanlarıydı. Özellikle Gustaf Adolf gerçekleştirdiği reformlarla da İsveç'in yükselişi için önemli temeller attı. Zorunlu askerlik sistemini geliştirdi, ordunun manevra kabiliyeti arttırmak için orduyu kısa menzilli ve ağır silahlarla donattı. Felemenk savaş taktiklerindeki yenilikleri takip edip bunları kendi ordusuna da adapte etti. İsveç'in sahip olduğu geniş demir yatakları ve Falun'da ki Avrupa'nın tek bakır madeni, Gustaf Adolf'un ordusunu teçhiz etmesine olanak sağladı. Nitekim İsveç topları Avrupa'da beğeni toplamıştı.⁹ Orduda yeniliklere son derece açık olan Gustaf Adolf, tüfekli askerler ile mızraklı birlikler arasında uyum sağlayan yeni bir sistem geliştirdi. Sıkı bir disiplin altında tutulan İsveç ordusu, taktik ve

⁶ Merry E. Wiesner-Hanks, **Erken Modern Dönemde Avrupa 1450-1789**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s.39, 160-161. Scobbie, **a.g.e.**, s.9-10. Beydilli, **a.g.m.**, s.408. Erik Ringmar, **Identity, Interest and Action: A cultural Explanation of Sweden's Interversion in the Thirty Years War**, Cambridge University Press, New York 1996, s.96.

⁷ Scobbie, **a.g.e.**, s.10, 83. Beydilli, **a.g.m.**, s.408. Weibull, **a.g.e.**, s.31-33.

⁸ Beydilli, **a.g.m.**, s.408.

⁹ Stephen J. Lee, **Avrupa Tarihinden Kesitler**, Dost Yayınları, Ankara 2009, s.148.

liderlik gücünün sayısal üstünlüğe galip geldiğini gösterdi.¹⁰ Ayrıca Felemenk müteşebbisleri ülkede şirketler kurmaya teşvik etmiş, XVII. yüzyılın yükselen yeni güçlerinden Hollanda ile ticari bağlarını arttırmaya çalışmıştır. Böylece güçlenen ordusunu, aynı şekilde ekonomisini de güçlendirerek desteklemeye çalışmıştır. Tabii bir memleketin önemli bir gelişme kaydetmesi sadece reformlar yapılarak başarılacak bir durum değildir. İsveç için de durum böyle olmuştur. Zira bu reformların yanı sıra İsveç'in bu dönemde iç huzurunu sağlamış olmasının da gelişmesinde önemli bir payı vardır. Gustaf Adolf, Riksdag¹¹ (yasama meclisi) ve Riksråd (Konsil) arasında koordinasyon oluşturulmasını sağladı. Şüphesiz bu konuda en büyük yardımcısı XVII. yüzyılın en yetkili bakanlarından birisi olan Axel Oxenstierna¹² dır. O Avrupa'nın en gelişmiş bürokrasi teşkilatını oluşturdu ve bu sistem daha sonra I. Petro tarafından da taklit edildi. Oxenstierna'nın 1634 yılında oluşturduğu devlet teşkilatı beş bölümden oluşuyordu: Yüksek Mahkeme, Savaş Konsili, Amirallik, Rektörlük ve Maliye. Yerel yönetimler ise 23 adet Län'a yani eyalete ayrılıyordu. Tüm bunların yanında sanki tüm şartlar İsveç'in büyümesi için bir araya gelmiş gibiydi. XVI. yüzyılda Baltık kıyılarının en büyük gücü olan Danimarka, XVII. yüzyıla gelindiğinde asi aristokrasi sınıfı ve taht kavgaları yüzünden zayıflayarak gerilemeye başladı. Bu dönemde Moskova ise Polonya'nın doğuya doğru genişleme planlarının korkusu altındaydı. Tüm bunlara Fransa'nın Habsburgları güçsüz düşürme mücadelesi ve Almanya'da ki iç karışıklıklar da eklenince İsveç'in gelişimi için

¹⁰ Zira İsveç bu dönemde sadece 1 milyonluk bir nüfusa sahipti. Wiesner-Hanks, **a.g.e.**, s.478. Stephen J. Lee ise bu rakamı 1,5 milyon olarak vermekte ve hatta İsveç'e göre 0,75 milyon olduğunu kaydetmektedir. Lee, **a.g.e.**, s.149.

¹¹ İsveç parlamentosudur. Toplumun dört tabakasının da temsil edildiği bir parlamentodur. Asiller, ruhan sınıfı, kasabalılar ve köylülerden oluşur. 1435 yılında ilk kez toplanan meclis ilk parlamento niteliği taşımaz; çünkü toplumun tüm tabakaları temsil edilmemiştir. Bu sebeple 1540'lar da Gustav Vasa tarafından kurulan meclis, toplumun dört katmanını da temsil etmesi bakımından ilk parlamento kabul edilir. Scobbie, **a.g.e.**, s.173. Stanley Mease Toyne, **The Scandinavians in History**, Book for Libraries Press, New York 1970, s.218. Riksdag Avrupa'da köylülerin de temsil edildiği tek parlamentodur. Wiesner-Hanks, **a.g.e.**, s.160-161.

¹² Axel Oxenstierna (1583-1654): İsveçli Bakan, devlet adamı ve diplomat. İsveç'in önde gelen aristokrat ailelerinden birisine mensuptur. Almanya'da üniversiteyi okuduktan sonra 22 yaşında ailesinin yanına dönerek IX. Karl'ın hizmetine girmiştir. 26 yaşındayken Kral'ın konseyine atanmış, 1610 yılında Kral felç olunca Gustav Adolf ile ülke yönetimine dâhil olmuştur. Gustav Adolf'un kral olmasının kabul edilmesi karşılığında asilzadelik için bazı ayrıcalıkların garantisini almıştır. Kurduğu devlet teşkilatı günümüz İsveç sisteminin temellerini oluşturur. Scobbie, **a.g.e.**, s.154-155. Ringmar, **a.g.e.**, s.101. Weibull, **a.g.e.**, s.40.

uygun zemin hazırlanmış oldu. Böylece İsveç daha Otuz Yıl Savaşları'nda Avrupa'da önemli bir aktör haline gelmeye başladı.¹³

İsveç' in yükselmesinde Otuz Yıl Savaşı (1618-1648) son derece önemli bir yer teşkil eder. Otuz yıl savaşlarında önceleri tarafsız kalan İsveç, Kutsal-Roma Germen İmparatoru'nun orduları 1625'ten itibaren Kuzey Almanya'yı istilaya başlayıp bölgede buna direnen Danimarka'nın da İmparatorluk orduları karşısında yenilmesiyle bu politikasını gözden geçirmeye başladı. Çünkü Lutherci İsveç için hayati önemdeki Baltık ticareti Katolik Habsburg tehdidi altındaydı. 1630 yılında Riksdag'ın onayı ve Fransa'nın parasal desteğiyle¹⁴ İsveç, Kuzey Almanya'da İmparatorluk ordularının karşısına çıktı ve Pomeranya'yı işgal etti. 1631 yılındaki Leipzig yakınlarındaki Breitenfeld Savaşı ile Kuzey Almanya'da büyük bir zafer kazandı. Birlikleriyle ilk defa uyguladığı yayılma taktiğiyle büyük bir başarı kazanan Gustaf Adolf, artık Almanya'nın kapılarının önünde açıldığını biliyordu ve Viyana'ya doğru ilerlemek yerine batıya doğru hareket etti. Zira onun için asıl önemli olan Almanya'nın yarısını artık İsveç'in kontrol ediyor olmasıydı.¹⁵ Böylece Gustaf Adolf, İsveç'i bir Alman devleti haline getirme düşüncesine daha da yaklaşıyordu. Aynı yıl İsveç önderliğinde Katolik devletlere karşı bir Protestan birliğini hedefleyen *Norma Futurarum Actionum*'u yayımladı. Ancak bütün bu planlar Gustaf Adolf'un 1632 yılında Lützen Savaşında ölmesiyle birer proje olarak kaldı. Gustaf Adolf, Otuz Yıl Savaşında İsveç için çok önemli adımlar attı. Bir milyon nüfusluk ülkesinde

¹³ Lee, **a.g.e.**, s.148-149.

¹⁴ Gelecekte de ortak düşmanları sebebiyle (Avusturya ve Rusya) sık sık müttefik olarak hareket edecek olan Fransa ve İsveç'in ittifak geleneği bu tarihlere dayanmaktadır. İleride anlatacağımız üzere kısıtlı kaynakları sebebiyle sık sık parasal desteğe muhtaç olan İsveç için Fransa en büyük destekçi olmuştur. Andrina Stiles, **Sweden and the Baltic 1523-1721**, Hodder Arnold H&S, London 1992, s.49. Fransa'nın Otuz Yıl Savaşı sırasında İsveç'e destek vermesinin en önemli sebebi, evlilikler ve işgallerle İspanya, Burgonya, Avusturya, gibi Avrupa'nın pek çok bölgesini ele geçiren ve böylece Fransa'yı kuşatan baş düşmanı Habsburglar'ın tehdidinden kurtulmaktı. Bu sebeple bu dönemde Fransa başbakanı olan Richelieu, Fransa'nın savaşa girdiği 1635 yılına kadar İsveç'i ekonomik olarak destekleyerek mücadelelere yön vermeye çalıştı. Lee, **a.g.e.**, s.110-111. Wiesner-Hanks, **a.g.e.**, s.439. Weibull, **a.g.e.**, s.45.

¹⁵ Stiles, **a.g.e.**, s.49. Esasında Gustaf Adolf, Otuz Yıl Savaşında iki önemli stratejiyi birleştirmişti. Bunlardan ilki azimli bir saldırı politikası ile düşmanı savaş alanında yok etmek, bir diğeri ise Almanya'nın işgal edilerek İsveç toraklarının takviye dilmesi. Ancak onun 1732'de ölmesi bu stratejinin sürdürülmesini engelledi. Michael Roberts, "The Military Revolution, 1560-1660", **Essays in Swedish History**, University of Minnesota Press, Minneapolis 1967, s.203.

Avrupa'da ilk defa uygulanan ülke çapında askere alma sistemiyle son derece disiplinli bir ordu kurdu ve İsveç'i bir anda Baltık'ın ve Kuzey Avrupa'nın en büyük gücü haline getirdi. Gustaf Adolf'un ölmesine rağmen bundan sonra da Almanya ve Baltık üzerindeki hâkimiyet düşüncesi ile Fransa ile ittifak geleneği değişmeden kalan önemli hususlar oldu.¹⁶

Westphalia barışının Avrupa'ya getirdiği siyasi ve diplomatik değişiklikler bir yana bu barış İsveç için son derece önemli kazanımlar sağladı. İsveç 1648 yılındaki bu barış anlaşmasıyla Batı Pomerania, Stettin, Wollin, Wismar, Rügen ile Bremen ve Verden gibi Başpiskoposluklarını da hâkimiyeti altına aldı.¹⁷ Böylece İsveç, Kuzey Almanya'da stratejik bölgeleri ele geçirerek Baltık'ın en büyük gücü oluyor ve bölge ticaretini de kontrol altına almış bulunuyordu.

Gustaf Adolf'un gerçekleştirdiği önemli başarılar ve getirdiği yenilikler ile İsveç XVIII. yüzyılın ikinci yarısına kadar Kuzey Avrupa'da büyük bir güç olmayı sürdürdü. Kendisinden sonra tahta geçen kızı Kristina (1632-1654), 1654'de kuzeni Gustaf X.Karl Adolf (1654-1660) lehine tahttan feragat etti. X.Karl İsveç'in genişleme politikasını sürdürdü. 1658'de Roskilde Barışı ile Danimarka'dan Blekinge, Skåne, Halland ve Bohuslän bölgelerini ele geçirildi. Ancak X.Karl'ın 1660'da ki ani ölümü ile onun birleşik İskandinavya fikri yarıda kaldı. Onun selefi olan oğlu XI.Karl (1660-1697), 1676'da güney topraklarını elde tutmak için bir savaş yapmışsa da bu tarihten sonra enerjisini daha çok iç meselelere ayırmıştır. Zira bu dönemde sürekli bir savaştan ötekine koşan İsveç, mali olarak önemli sıkıntılar içinde bulunuyordu. Bu darboğazı aşabilmek için Riksdag, "İndirimler"¹⁸ olarak ifade

¹⁶ Lee, **a.g.e.**, s.111-112. Stiles, **a.g.e.**, s. 51. Wiesner-Hanks, **a.g.e.**, s. 478. Robert I. Vexler, **Scandinavia: Denmark, Norway, Sweden**, Oceana Publications, New York 1977, s.64-65.

¹⁷ Westphalia barışı ile alınan bu bölgelerin İsveç için son derece önemli olduğu anlaşılıyor. Zira Kuzey Almanya'da ki bu bölgeler İsveç'e önemli ekonomik ve stratejik avantajlar sağlıyordu. Bölgede Oder, Elbe ve Weser gibi Baltık'a dökülen önemli nehirler vardı ve bu da İsveçli tüccarlara Kuzey Almanya hinterlandını açarak Baltık denizinde batı ile ticarete önemli faydalar sağlıyordu. Ayrıca Pomerania, Wismar ve Bremen-Verden toprakları Habsburglar'ın potansiyel saldırılarına karşı İsveç anakarasını korumak için de önemli bir bölgeydi. Stiles, **a.g.e.**, s.73.

¹⁸ Kraliyet topraklarını satarak veya kiraya vermek suretiyle sürekli savaşan ülkenin giderlerini karşılamayı amaçlayan İndirimler, Riksdag tarafından 1650'lerden beri ülkenin giderlerini karşılamak için sunulmuşsa da ancak 1680'de bu önermelerini kraliyete kabul ettirebilmişlerdir. Aslında kraliyet

edilen ve kraliyet topraklarından gelir sağlamayı hedefleyen önergelerde bulunuyordu. Bu şartlar içinde XI.Karl, ülkede ekonomi, ceza hukuku, kilise, eğitim ve savunma alanlarında geniş çaplı reformlar gerçekleştirdi ve kendi mutlak monarşisini tesis etti.¹⁹ Zira Riksdag'ın tüm karşı çıkışlarına rağmen 1693 Kararnamesi ile "O ve tüm varisleri, istençleri bizim için bağlayıcı olan ve yaptıklarından dolayı dünya üzerindeki hiçbir kimseye karşı sorumlu olmayan egemen krallar olarak bizi yönetmek için seçildiler" maddesini kabul ettirerek kendisinin ve haleflerinin mutlak hâkimiyetlerini oluşturdu.²⁰ Ancak bu durum XI. Karl'ın kendisi ve ardından gelecek olan XII. Karl için geçerli olacaktır. Zira XI. Karl'ın 1697'de ölmesinin ardından 15 yaşında tahta çıkacak olan XII. Karl (Demirbaş Şarl), atalarından devraldığı savaş geleneğini sürdürecektir; fakat onun 1718 yılında ölmesinin ardından başlayacak olan ve Age of Freedom (1718-1771) olarak ifade edilen özgürlük çağında ise İsveç büyük mareşal kralların mutlak idarelerinden sıyrılarak Riksdag'ın etkinliğini arttırdığı daha sakin bir döneme başlayacaktır.

B. İLK OSMANLI – İSVEÇ İLİŞKİLERİ

16. yüzyıldan itibaren güçlenmeye başlayan Kuzeyin bu yeni gücü, devrin en büyük gücü olan ve Avrupa'daki her konuyla yakından ilgilenen Osmanlı devleti ile irtibata geçmesi çok gecikmemiştir. Bu yolda bilinen ilk resmi Osmanlı-İsveç ilişkisi, 1587 yılında İsveç kralı III. Johann Sigismund'un, Osmanlı Padişahı III. Murad'a yazdığı bir mektupla aday olduğu Polonya tahtı için kendisini desteklemesini istemesiyle başlamıştır. Bu dönemde Lehistan'da kralların seçimi meselesi, Osmanlı Devleti için dış politika ve ülke güvenliği açısından son derece önemli bir konuydu. Bu

toprakları satılır veya gelir kaynakları elden çıkarılırsa ülkenin düzenli gelirlerinde bir azalma yaşanacaktı; ancak Riksdag, eğer kraliyet bu önergelerine yanaşmazsa sürekli yaptıkları savaşlara "halka yeni vergiler koymak dışında" bir kaynak bulmasını istiyordu. 1680 yılında kabul edilen İndirimler ile Riksdag ekonomik sıkıntılardan kurtulmayı ve halkın savaşlara destek olma zorunluluğundan kurtulacağını umuyordu. Ancak bu iyimserlik İsveç'in kısıtlı kaynakları düşünüldüğünde yapılan savaşların giderlerini karşılamaktan çok uzaktı. Lee, **a.g.e.**, s.149-150.

¹⁹ Scobbie, **a.g.e.**, s.11.

²⁰ Lee, **a.g.e.**, s.148-149.

sebeple Osmanlı Devleti konuyla ilgilenerek bu seçime destek vermiş ve Sigismund'un tahta çıkmasını kolaylaştırmıştır. Sigismund, bu seçimin müspet neticesini elçisi Jan Zamoyevski ile bildirmiştir. Daha sonra taç giyme törenine davet için tekrar gelen Zamoyevski'nin davetine Osmanlı Devletini temsilen Turgut Çavuş icabet etmiştir.²¹

Ara ara bazı İsveçlilerin Osmanlı ülkesine gelmeleriyle birlikte resmi bir sıfatla Osmanlı ülkesinde bulunanları ifade etmek gerekirse, kısıtlı sayıda olan bu temaslar arasında Gustaf Adolf'un 1631 yılında Erdel'deki elçisi Paul Strassburk'u²² İstanbul'a göndermesinden söz edebiliriz. Gustaf Adolf, Otuz Yıl Savaşları sırasında gönderdiği bu elçisi vasıtasıyla Osmanlı Padişahından, Avusturya aleyhine bir tavır almasını istemiştir. Ancak Osmanlı yönetimi, Avusturya ile ilişkilerin bozulmasını münasip görmediği ve bu sırada devam eden İran meseleleri sebebiyle bu girişime destek vermemiştir. Strassburk, 1633 yılında aynı maksatla tekrar gelse de herhangi bir sonuç elde edememiştir.²³ Burada İsveç kralı X. Karl tarafından 1657 yılında Polonya Savaşları sırasında İstanbul'a fevkalade elçi sıfatıyla gönderilen ve geriye bir hatırat bırakarak Osmanlı Devleti'nin o sıradaki durumuyla ilgili bilgi veren Baron Claes Brorson Rålamb'dan²⁴ da söz etmek yerinde olacaktır. Rålamb, İsveç kralı X.Karl'ın Osmanlı Padişahı IV. Mehmed'e gönderdiği mektubu teslim etmiştir. Mektupta İsveç kralı, İsveç-Polonya anlaşmazlıklarında Kırım Hanı'nın İsveç'in yanında yer almasını istemiştir. Fakat bu dönemde Kuzey Avrupa'da hızla yükselerek önemli başarılar kazanan İsveç'e şüphe ile bakan Osmanlı Devleti, hem Rålamb'a hem de ona yardımcı olmak üzere gönderilen Gotthard Welling'e pek çok

²¹ Beydilli, **a.g.m.**, s.409.

²² Sakson Paul Strassburgk (1595-1654), Nuremberg Üniversitesi sonrasında Padua, Bologna ve Siena'da da eğitim görmüş başarılı bir diplomattır. Sture Theolin, **The Swedish Palace in İstanbul A Thousand Years of Cooperation Between Turkey and Sweden – İstanbul'da bir İsveç Sarayı İsveç ile Türkiye Arasında Bin Yıllık İşbirliği** (Çev. Sevin Okyay), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000, s.185-186.

²³ Beydilli, **a.g.m.**, s.409. Theolin, **a.g.e.**, s.185-186.

²⁴ Baron Claes Brorson Rålamb (1622-1698), 14 Şubat 1657 ile 23 Eylül 1656 tarihleri arasında bulunduğu İstanbul'da tutmuş olduğu güncesi 1679 yılında basıldı. Beş yüz sayfalık bu kitap daha sonra "A Short Account of What Happened during the trip to Constantinople" adıyla İngilizceye de çevrilmiştir. Rålamb, Türklere ait 137 tablo satın almıştır. Bunlardan on beş tanesi bugün Stockholm'de ki Nordic Museum'da dır. Theolin, **a.g.e.**, s.186-187. Beydilli, **a.g.m.**, s.409.

zorluk çıkarmış, bu sebeple herhangi bir netice alamayan İsveçliler, ülkelerine geri dönmüşlerdir. Zira bu dönemde İsveç-Osmanlı ilişkilerinin dostça olduğu pek söylenemez. Hatta İkinci Viyana Kuşatması ile başlayan savaflara İsveçlilerin de katılmış olduklarına dair kayıtlardan söz edilmektedir.²⁵ Ancak tüm bunlara rağmen XVIII. yüzyılda Avrupa’da ortaya çıkan yeni güçler özellikle de Rusya, iki ülkenin kaderini aynı noktada birleştirecek, şimdiye kadar pek dostane gitmeyen ilişkiler, İsveç kralı XII. Karl ile birlikte hızla değişmeye başlayacak ve nihayetinde 1739 yılında bir Savunma İttifakı kurmaya kadar gidecektir.

C. XII. KARL (DEMİRBAŞ ŞARL) VE İLK GÜÇLÜ OSMANLI – İSVEÇ İLİŞKİLERİ

Osmanlı – İsveç ilişkilerinin en yoğun yaşadığı dönemlerden birisi de, şüphesiz ki İsveç kralı XII. Karl’ın Memâlik-i Osmaniye’ye zoraki olarak yerleştiği 1709-1714 arası dönemdir. Bu dönemde iki ülke de birbirilerini daha yakından tanıma ve birbirilerinin siyasetini öğrenme fırsatını bulmuşlardır. Mezkûr dönemde güçlü ilişkiler tesis etme yolunda atılan adımlar, meyvesini 1736’dan itibaren vermeye başlayacaktır. Bununla beraber 1740’a kadar sürecek olan bir borç meselesi de yine bu dönemden kalan ve XII. Karl’ın iki devlet ilişkilerine bıraktığı istenmeyen bir hediye olacaktır.

Babası XI. Karl’ın 1697’de ölmesi üzerine on beş yaşında tahta geçen XII. Karl, hem ekonomisi zorlanan hem de düşmanlarının nefretini yeterince üzerine çekmiş bir ülkeyi devralıyordu. Zira İsveç’in hızla genişlemesi, onun aynı hızla düşman da kazanmasına sebep oluyordu.

Nitekim bu dönemde Danimarka ile İsveç’in arası Schleswig ve Holstein yüzünden iyi değildi. Danimarka, İsveç’in bu genç kralını hazırlıksız yakalamak istiyordu. Benzer şekilde 1697 yılında Jan Sobieski’nin ölmesi

²⁵ Beydilli, a.g.e., s.409.

üzerine Lehistan tahtına da oturan Saksonya Elektörü²⁶ II. August, ülkesinin 1629'da İsveç'e kaptırdığı Livonia'yı geri almak istiyordu. Rusya ise, Çar I. Petro (1682-1725) liderliğinde önemli bir gelişim atağına kalkmış ve bu yükselişini sürdürülebilir kılmak için de denizlere açılmayı önemli bir politika olarak görüyordu. Nitekim bu hedefe ulaşabilmek için Osmanlı Devletine karşı kurulan Kutsal ittifakı fırsat bilerek 1695'de Azak kalesine saldırdı; ancak kale bu ilk saldırıya direndi. Bir donanma yardımı olmadan kaleyi alamayacağını gören I. Petro, 1695-96 kışında Voronej şehrinde pek çok gemi yaptırmış ve 1696 yılında bu gemilerinde yardımıyla tekrar kuşattığı Azak'ı ele geçirmeyi başarmıştır. Bu şekilde Azak denizinde kuvvetli bir donanma bulundurma şansı yakalayan I. Petro, asıl hedefi olan Karadeniz'e ulaşmayı istiyordu. Fakat Avusturya ve Venedik bu savaşı daha fazla sürdürmek istemedikleri için Karlofça Anlaşması ile savaşa bir son verirken I. Petro Karadeniz'e ulaşmayı tek başına denemek için anlaşmaya katılmamış; ancak bu hedefe ulaşmanın mümkün olmadığını görünce 1700 yılında Osmanlı Devleti ile ayrı olarak İstanbul Anlaşmasını imzalamıştır. Hedefine ulaşamayan I. Petro, diğer bir açık deniz kapısı olan Baltık'a ulaşmayı istiyor bu durum da onu Baltık'ın en büyük devleti olan İsveç'in doğal bir rakibi haline getiriyordu. Her zaman olduğu gibi savaş için gerekli sebepleri bulan bu üç ülke (Saksonya Elektörlüğü – Lehistan, Danimarka ve Rusya) İsveç tahtına henüz on beş yaşındaki XII. Karl'ın geçmesini bir fırsata dönüştürmek istediler ve I. Petro'nun girişimleriyle ortak harekât konusunda anlaşma sağladılar. Hatta I. Petro ortak saldırıya ağırlık vermek için Osmanlı Devleti ile anlaşmanın bir an evvel tamamlanmasını, gerekirse bazı tavizlerin verilmesini istedi. Böylece hızlanan süreçle birlikte İstanbul Anlaşması Temmuz 1700'de imzalandı ve Rusya açısından İsveç'e saldırı için uygun koşullar sağlanmış oldu.²⁷

²⁶ Elektör, Kutsal Roma-Germen İmparatorunu seçme yetkisi bulunan yedi kişiye verilen unvandır. Wiesner-Hanks, **a.g.e.**, s.476.

²⁷ Akdes Nimet Kurat, "XVIII. Yüzyıl Başı <Avrupa Umumî Harbi> nde Türkiye'nin Tarafsızlığı", **Bulleten**, Cilt: VII, S.26, s.251-252-253. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt: IV, 1. Bölüm, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s.47-48-49-51.

İsveç ile üç müttefik ülke arasındaki savaş (**Büyük Kuzey Savaşı**), Saksonya Elektörü ve Lehistan Kralı II. August'un Şubat 1700'de Livonia'ya, Danimarka'nın da Mart ayında Schleswig'e saldırısıyla başladı. Bu ani saldırılar üzerine XII. Karl, kendisinden hiç beklenmeyen bir çeviklik ve kararlılıkla hareket etti ve önce Danimarka üzerine ilerledi. Kendisine karşı oluşturulan bu üçler ittifakın karşı İngiltere-Hollanda ile ittifak kuran XII. Karl, müttefiklerinin de yardımıyla Danimarka'yı kısa sürede yenerek onları Ağustos 1700'de Travendal sulhunu imzalamaya mecbur etti. Tam bu sırada Osmanlı Devleti ile anlaşma sağlayan I. Petro, ülkesini Baltık Denizi'ne ulaştırmak için Finlandiya Körfezi'nin güneyinde ilerleyerek savaşa dâhil oldu. Rus ordusu bölgenin en müstahkem kalesi olan Estonya'daki Narva Kalesi'ne yöneldi. XII. Karl, derhal bölgeye ilerleyerek kalenin yardımına koştu ve I. Petro'nun gönderdiği süvari birliklerini ağır bir yenilgiye uğratarak hızla Çar'ın ana kuvvetlerinin bulunduğu Narva'ya ilerledi. İsveç kralının hızla yaklaştığını haber alan I. Petro, esir düşmekten korkarak ordusunu bırakıp kaçtı. Bunun üzerine müstahkem mevkilere çekilen otuz beş – kırk bin kişilik Rus ordusu mevzilerini koruyarak İsveç ordusunu karşıladı. Dokuz – on bin²⁸ kadar bir kuvvetle gelen XII. Karl, bu Rus ordusuyla Narva'da karşılaştı ve onların hatlarını yararak savaşı başlattı. XII. Karl Rus süvari ve piyadelerini ağır bir yenilgiye uğrattı ve yirmi bin esir ile Rus ordusunun tüm top ve cephanesini ele geçirerek Aralık 1700'de Narva'da büyük bir zafer kazandı.²⁹

Kendisine karşı oluşturulan üçler ittifakından Danimarka ve Rusya'yı yenen XII. Karl, kaçan Rus Çarını takip etmek yerine, stratejik bir hata olarak değerlendirilen bir hareketle, diğer rakibi olan ve Litvanya'yı işgal için merkezi Riga'yı muhasara eden Saksonya Elektörü ve Lehistan kralı II. August'un üzerine ilerledi. 1701 seneni kılışını Estonya'da geçiren XII. Karl, bu dönemde Lehistan'da bazı kesimlerin Ruslarla anlaşarak ülkeyi savaşa soktuğu gerekçesiyle II. August aleyhinde tavır almasından istifade etmeye

²⁸ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.50. Kurat ise İsveç ordusunun nüfusunu 8 bin olarak verirken, Rus ordusunun mevcudunu 40 bin olarak belirtir. Kurat, **a.g.m.**, s.255.

²⁹ Kurat, **a.g.m.**, s.255. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 49-50.

çalıştı. 19 Temmuz 1702'de³⁰ Kliszow meydan muharebesini kazanarak Lehistan'ın büyük bir kısmını ele geçirdi. Hareketlerinin sadece II. August'u hedef aldığını belirten XII. Karl, Lehlilerin bir kısmı kendi yanına çekerek 1703'de Batı Lehistan'da önemli başarılar kazandı. Ancak bu arada Ruslar da Narva ve Dorpat kalelerini ele geçirmişlerdi. Ocak 1704'de toplanan Diyet Meclisi'nin II. August'un krallığını iptal etmesi üzerine XII. Karl kendi adayı Poznan Voyvodası Stanislas Leszczyński'yi destekledi ve Leszczyński aynı yılın Temmuz ayında Lehistan kralı oldu. Böylece Lehistan'da durumu lehine çeviren XII. Karl, II. August'un diğer bir hâkimiyet bölgesi olan Saksonya'ya ilerledi. XII. Karl'a karşı tutunamayacağını anlayan II. August, nihayetinde 24 Eylül 1706'da XII. Karl ile anlaşmak zorunda kaldı ve Lehistan Krallığı iddiasından vazgeçmeyi kabul etti. Böylece XII. Karl kendisine karşı oluşturulan ittifaka karşı çok büyük bir başarı göstermiş ve geride tek düşmanı olarak Rus Çarı I. Petro kalmıştı.³¹

XII. Karl, 1700 yılında Narva'da Ruslara karşı büyük bir zafer kazandıktan sonra, kaçan Rus birliklerini takip etmek yerine Lehistan'a yönelmiş ve I. Petro'nun müttefiki II. August'u aradan çıkartarak Rusya'yı yalnız bırakmak istemişti. Böylece Baltık'taki varlığı için en büyük tehdit haline gelmeye başlayan Rusya'ya karşı İsveç etkili bir adım atmak istiyordu. Fakat 1700 yılındaki Narva zaferinden sonra geçen yedi yıl içinde I. Petro önemli hazırlıklar yapmış, altmış bin kişilik ordusunu Avrupalı tarzda yetiştirerek onları Alman zabitlerin kumandası altında tutmuştur.³² Bunların yanında I. Petro, en büyük rakibi XII. Karl'ın ordusunu da taklit etmiş ve ordusunu İsveç modelinde yeniden yapılandırmıştır. Hatta bir konuşmasında "İsveç'in zaferini uzun süre devam ettireceğini biliyorum, ama aynı zaman zarfında bize, onları nasıl yeneceğimizi de öğretecekler."³³ demiştir. İşte Narva yenilgisinden sonraki süreyi iyi değerlendiren Çar, Neva nehri civarını

³⁰ Uzunçarşılı'da, bu savaşın yılı olarak 1701 gösterilmekte; ancak paragrafın tarihsel akışına uymadığı gibi diğer kaynaklarda 1702 olarak verilmesi sebebiyle bir baskı hatası olduğu düşünülmektedir. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.52.

³¹ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.51-52-53-54. Kurat, **a.g.m.**, s.255-256.

³² Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.56.

³³ Lee, **a.g.e.**, s. 227-228.

ele geçirerek St. Petersburg şehrinin temellerini atmış, müstahkem Narva kalesini de hâkimiyeti altına almış ve Lehistan'ın büyük kısmında hâkim duruma gelmişti. Tam bu durumda II. August'u bir tehdit olmaktan çıkararak XII. Karl, Ağustos 1707'den itibaren Lehistan'dan başlayarak Rus ordusunun üzerine ve 1708 Haziran ayına kadar Lehistan'dan tüm Rusları temizledi. Rusya'ya doğru çekilen Çar ordusuna karşı 14 Temmuz 1708'de Holowezyn'de büyük bir zafer kazandı. Bundan sonra Moskova'ya doğru ilerlemeyi planlayan XII. Karl, Rusya içlerine doğru ilerledi. Fakat mesafenin çok uzun olması yanında çekilen Rus kuvvetlerinin kaynakları tahrip etmesi ve XII. Karl'ın beklediği yardımcı kuvvetlerin Rusların taarruzuna uğrayarak yardıma gidememesi, İsveç ordusunu gittikçe zor duruma düşürüyordu. Merkezinden oldukça uzaklaşan ordunun bu güç durumuna bir de 1708-1709'da yaşanan ve yüzyılın en soğuk kışının ağır şartları da eklenince İsveç kuvvetleri giderek zayıflamaya başladı. Beklenen kuvvetlerin gelememesi ve yaşanan ağır şartlar üzerine XII. Karl, çareyi güneye Ukrayna'ya inmekte buldu ve burada oldukça iyi karşılandı. Zira XII. Karl, daha önceden Ukrayna Kazaklarının Hatmanı Mazepa ile birleşerek Rusya'ya karşı ortak bir darbe vurmak ve sonrasında bağımsız bir Ukrayna kurmak konusunda anlaşmışlardı. Ancak Mazepa'nın XII. Karl'a katılması sebebiyle Rusların Kazakların merkezine saldırması, Mazepa'nın Ukrayna halkının ancak bir kısmını yanına çekebilmesine sebep oldu.³⁴

İsveç kralı XII. Karl'ın Lehistan ve Osmanlı Devleti'nin kuzeyinde Rusya'ya karşı faaliyetleri Osmanlı yönetiminin dikkati çekmiş, sadrazam Çorlulu Ali Paşa XII. Karl ile temasa geçilerek dostça ilişkilerde bulunmak istemiştir. Ancak bu girişimin direk Osmanlı hükümeti tarafından değil de bölgedeki Özi ve Bender muhafızı Yusuf Paşa üzerinden yapılmasını istemiş ve Yusuf Paşadan İsveç kralına bir elçi göndermesini istemiştir. Bunun üzerine 1707 yılında, Yergögülü Mehmed Efendi adında birisi elçi olarak İsveç kralı XII. Karl ile görüşmek üzere Torn şehrine gönderilmiştir. Burada yapılan görüşmede İsveç kralı Ruslara karşı savaşında Türklerin kendisine

³⁴ Uzunçarşılı, a.g.e., s.55-56-57-58. Kurat, a.g.m., s.256-257.

yardım edip edemeyeceğini sormuş, Mehmed Efendi ise mesafenin uzaklığını bildirerek eğer Kamanıçe'ye gelecek olurlarsa yardımın yapılabileceğini kendi namına belirtmiştir. Nihayetinde bu görüşmede XII. Karl, Yusuf Paşa'dan beş maddelik bir istekte bulunmuştur. Bu beş maddelik istekler şunlardı: **1)** Devlet-i Aliyye'nin dostuna dost, düşmanına düşman olmak³⁵, **2)** İstanbul'da bir İsveç elçisi bulundurmak, **3)** İki taraf tüccarlarının ticaret yapmalarını sağlamak, **4)** İsveçlilerin Cezayirlielerin eline geçmiş olan kalyonunu kurtarmak, **5)** Lehistan kralı Stanislas Leszczyński'ye yardım ederek Lehistan'daki Rusya ve II. August'u bölgeden çıkarmak.³⁶

Mehmed Efendi'nin getirdiği mektubu, Yusuf Paşa derhal İstanbul'a göndermiş ve merkezden Paşa'ya gönderilen cevabi yazıda, kralın dördüncü maddede istediği kalyonun, Osmanlı-İsveç münasebeti başlamadan önce Cezayirlieler tarafından ele geçirildiği için iadesinin mümkün olamayacağı, Osmanlı Devleti'nin Rusya ile sulhu bozmadan İsveç'e yardım edemeyeceği söylenmiştir. Ayrıca Yusuf Paşa'dan İsveç ile dostluk tesis etmek için çalışması da istenmiştir. Raşid Tarihi'nin verdiği bilgiye göre Çorlulu Ali Paşa, Padişahın izni olmadan bir emr-i vaki ile Rusya'ya savaş açmak istiyor, bunun için de İsveç kralına Yusuf Paşa'nın ağzından mektup göndererek Kırım Hanı'nın bir ordu ile kendisine yardım edeceğini vaat etmiştir. XII. Karl kendisine Lehistan tarafından bir yardım gelmemesi ve Ruslarla zorlu bir mücadele kesinleşmesi üzerine Osmanlı yönetiminden ve Kırım Hanı'ndan yardım istedi. Bender Muhafızı Yusuf Paşa kendi başına hareket ederek Kırım Hanı Devlet Giray'a İsveç kralına yardım etmesini istedi. İşte tam bu sıcak gelişmelerden Padişahın henüz haberi olmuş ve Sadrazam Çorlulu Ali Paşa'yı ikaz ederek İsveç kralına yapılacak bir yardımın barış anlaşmasına aykırı olacağı için Kırım Hanı'ndan İsveç'e herhangi bir destek göndermemesini istemiştir.³⁷ Bu şekilde Lehistan'ın yanında Osmanlı

³⁵ Bu ifadeyle XII. Karl, Osmanlı Devleti ile müttefik olmak istediğini belirtmiş olmalıdır. Zira tezimizin konusu olan Osmanlı – İsveç ittifakı da yine bu temel kaide ile akdedilmiştir. **Başbakanlık Osmanlı Arşivi** (Bundan sonra BOA olarak verilecektir) **Hatt-ı Hümayûn**, (Bundan sonra **HH** olarak verilecektir) n. 58453.

³⁶ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.58-59.

³⁷ Mehmed Raşid Efendi, **Raşid Tarihi**, C.3, Toronto Üniversitesi Nüshası (Tarihsiz), s.295-296.

Devleti'nden de bir yardım alamayan XII. Karl, zor kuşular içinde olan ve on dört bin muharip asker mevcutlu ordusuyla, Rusya'ya karşı kaçınılmaz hale gelen savaşı Baltık Denizi'nden yaklaşık altı yüz mil uzaktaki Poltava'da³⁸ gerçekleştirdi. Ve 8 Temmuz 1709 yılında kırk beş bin kişilik Rus ordusuna karşı giriştiği savaşta ağır bir yenilgi aldı.³⁹

XII. Karl 11 Temmuz'da ordusunun komutasını General Lewenhaupt'a bırakarak⁴⁰ bin beş yüz – iki bin kişilik mahiyeti ve Kazak Hatmanı Mazepa'nın da birkaç bin kişilik bir kuvveti ile Osmanlı sınırına doğru ilerledi. Rus takibinden kurtulmak ve kendilerini güvene almak için Aksu nehrini geçerek Özi kalesine sığınmak istediler ve nehri geçmek için Özi muhafızı Abdurrahman Paşa'dan izin istediler. Abdurrahman Paşa ilkin bunu düşmanın bir hilesi sanarak Kral ve askerlerinin geçişine izin vermediyse de daha sonra geçişlerine izin verdi⁴¹ ve 18 Temmuz'da XII. Karl ve mahiyeti Osmanlı topraklarına girdiler. Özi yakınların üç gün kadar konakladıktan sonra Bender muhafızı Yusuf Paşa'nın gönderdiği bir heyet onları buradan alarak Bender'e götürdü. XII. Karl ve mahiyeti Bender kalesi dışında hazırlanmış olan konak ve kışlalara yerleştirilmiş ve Sultan III. Ahmed, Kral ve mahiyetinin misafir olarak kabul edilerek her türlü masraflarının karşılanmasını istemiştir.⁴² Bunun üzerine XII. Karl'da gösterilen bu misafirperverliğe teşekkür için Sultan III. Ahmed'e bir name göndermiş⁴³ ve böylece Osmanlı ülkesindeki uzun misafirliği başlamıştır.⁴⁴

³⁸ Lee, **a.g.e.**, s.227.

³⁹ Kurat, **a.g.m.**, s.257. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.61-62. Bu noktada Kurat, Rus ordusunun nüfusunu 56 bin olarak verirken, Uzunçarşılı bu rakamı 45 bin olarak vererek bulara ek olarak Kalmuk ve Don Kazakları ile Boğdan kuvvetlerinin de olduğunu belirtmektedir.

⁴⁰ Bu kuvvetler 21 Temmuz 1709'da Rus kuvvetlerine teslim oldu. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.63.

⁴¹ Burada Abdurrahman Paşa'nın İsveç kralından haksız yere geçiş parası almak şartıyla onların geçişine izin vermesi ve bu süreçte yetişen Rus kuvvetlerinin İsveç gurubuna zarar vermesi sebebiyle Abdurrahman Paşa görevinden alınarak hapsedilmiş; ancak XII. Karl'ın ricası üzerine serbest bırakılmıştır. Zira İsveç kralı “*eğer Devlet-i Aliyye benim hatırım isterlerse fi-maba'd mezburu afv ve talik eylesinler deyu ricada*” bulunmuş, bunun üzerine Abdurrahman Paşa “hapisten itlâk ve cürmü afv” olunmuştur. **Raşid Tarihi**, C.3, s.300-301. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.63-64.

⁴² Nitekim Sultan III. Ahmed, “*ne kadar meks ve ârâm ederse ruzmerre ta'yînâtı taraf-ı mîrîden verilmek üzere mah-ı merkûmun on üçüncü günü fermân-ı hümayun*” göndermiştir. **Raşid Tarihi**, C.3, s. 299. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.64.

⁴³ **Name-i Hümayûn Defteri** (bundan sonra **NH** olarak gösterilecektir) 6, s.187-188.

⁴⁴ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, 62-63-64.

Başlarda XII. Karl bir süre Osmanlı ülkesinde kaldıktan sonra, Lehistan üzerinden ülkesine dönmeyi planlıyordu. Fakat gelişen süreçte Memâlik-i Osmaniye’de ki ikâmeti çok daha uzun bir süre almıştır. Bu süreçte Osmanlı yönetimi İsveç kralı ile daha sağlıklı bir irtibat sağlanması için, XII. Karl’dan İstanbul’a daimî bir elçi göndermesini istemişti. Bunun üzerine İsveç kralı 15 Eylül 1709 tarihli namesiyle, küçük elçi olarak Martin Neugebauer adında Danzigli kâtibini, daha önemli işler için de gayri resmi olarak General Ponyatofski’yi atadığını belirtmiştir.⁴⁵

Tabi İsveç kralı ile girişilen bu yakın ilişki, kralın düşmanı Rusya ile olan münasebetlerin seyrini de olumsuz yönde etkilemiştir. Zira Poltava savaşından sonra Padişah III. Ahmed’e bir name gönderen Çar I. Petro, İsveç ordusunu yendiğini belirttikten sonra, Osmanlı topraklarına giren XII. Karl’ın aralarında var olan ahidnameye riayet ederek takip etmediği söyleyerek İsveç kralının Devlet-i Aliyye topraklarına kabul edilmemesini, kendi tebaasından Kazak Hatmanı Mazepa’nın da kendisine iadesini istemiştir.⁴⁶ 14 Temmuz 1709’da gönderdiği diğer bir namede ise İsveç kralı XII. Karl’ın Osmanlı topraklarına kabul edilmesinin aralarındaki dostluğa aykırı olduğunu belirtmiş ve tekrar Mazepa’nın iadesini istemiştir.⁴⁷ I. Petro, daha sonraki namelerinde de benzer isteklerini devam ettirmiştir.

Çar I. Petro’nun bu yoğun isteklerinin temelinde şüphesiz ki kendisi en için en büyük tehlike olarak gördüğü XII. Karl’ın düştüğü bu zor durumundan faydalanarak onu Rusya için bir tehdit olmaktan çıkarmak amacı vardı. Bu amacına ulaşmak için de Osmanlı devleti ile diplomatik temaslar yoluyla da anlaşmaya çalışmıştır. Nitekim Çar I. Petro, İsveç ile olan savaş sebebiyle III.

⁴⁵ BOA. NH, n. 6, s.181-182.

⁴⁶ BOA. NH, n.6, s.176. Nitekim bu namede Rus Çarı, “sulh ve salâha binâen düşmanımız olan İsveç kralını Memâlik-i Pâdişahîlerinden geçirmemek ve kabul eylememek üzere buyurulup hain Mazepa’nın etba’ıyla reayamız olduğu ecilden ahz ve tarafımıza teslim olunması bâbında emr ve tenbih buyurulmak taraf-ı mülukânelerinden dostane iltimas” olduğunu belirtmiştir.

⁴⁷ BOA. NH, n.6, s.177-178. Yine bu namede de bir önceki name gibi şu temel istekler belirtilmektedir: “sulh ve salâh hürmetine İsveç kralı Devlet-i Aliyyelerinde alıkonulup ileri yürütmesine izin verilmemesi taraf-ı şehriyârilerinden dostane matlubumuzdur. Bu arzumuzu taraf-ı mülukanelerine mumaileyh elçimiz tafsil üzere takrîr edecektir ve hain Mazepa’nın etba’ıyla bilâ tehir tarafımıza teslim olunması tenbih buyurula.”

Ahmed'in tahta çıkışından sonra yenileyemediği 1700 İstanbul Anlaşmasının yenilenmesini istemiştir. Son derece masumane görünen bu isteği yerine getirilen I. Petro, yenilenen akde İstanbul'da ki elçisi Tolstoy vasıtasıyla İsveç kralının Osmanlı ülkesinden çıkartılmasına dair bir madde ilave ettirmeyi başarmıştır. Buna göre ülkesine gönderilecek olan İsveç kralı Lehistan sınırına kadar Osmanlı askerinin refakatinde gidecek, oradan İsveç sınırına kadar da Rus askerleri refakat edecekti. Ancak yapılan bu anlaşmanın kendisini Rusya'nın eline düşüreceğini gören XII. Karl, derhal elçisi Ponyatofski aracılığıyla Padişahı uyardı. Ponyatofski, Vezir-i azam Çorlulu Ali Paşa'nın Rusya elçisi Tolstoy'dan yüklü bir para alarak anlaşacağını belirterek sadrazamın azlini sağlamış ve Köprülüzade Numan Paşa, sadarete getirilmiştir.⁴⁸

Tüm bu gelişmeler yaşanırken İsveç kralı XII. Karl, elçisi Ponyatofski vasıtasıyla Osmanlı Devleti'ne Rusya'ya karşı bir ittifak öneriyor, Rusların Osmanlı Devleti üzerindeki emellerinden söz ederek yapılacak bir ittifakın gereği üzerinde duruyordu. Esasında İsveç kralının bu istek ve uyarıları pek de yersiz sayılmazdı. Zira Rus kuvvetleri Poltava'da yendikleri İsveç ordusundan bazı askeri takip etmişler ve Osmanlı sınırından kırk sekiz saat içeri girerek kendilerini emniyet altında hisseden İsveç askerine ani bir baskın yaparak üç yüz kadarını esir almışlardır. Savaşın hemen ardından yaşanan bu sınır ihlali yanında İsveç – Osmanlı yakınlaşması sonrasında da Rus Çarı I. Petro, Osmanlı devletini zor durumda bırakacak faaliyetlerini sürdürmüştür. Osmanlı sınırına yakın yerlerde tahkimat yaparak Kamanka ve Samarcık kalelerini inşa ettirmiş, daha da tehlikelisi Osmanlı tebası olan Eflak, Boğdan, Sırbistan ve Karadağ'da ki Hıristiyan halkı isyana teşvik etmiştir. Kendisini Rumların imparatoru ilan ederek, bölgedeki Hıristiyanlar arasında dini nüfuzunu arttırmaya çalışmıştır. Esasen balkanlarda karışıklık çıkarabilecek ve kendi nüfuz sahası içinde tutabileceği bir yapı tesis etmeye çalışan I. Petro, Karadağ'da yaşanan karışıklıklara da destek vermiştir. Nitekim bu çabalarının da etkisiyle Karadağ Vilâdikası, Bosna ve Hersek'e akınlar

⁴⁸ Uzunçarşılı, a.g.e., s.68-69-70.

düzenlemiş hatta bir yılbaşı akşamı Karadağ'daki Müslümanlara saldırarak Hıristiyanlığı kabul etmeyenleri öldürmüştür. Tüm bunların yanında I. Petro, kendisini Ortodoks Hıristiyanlarının hamisi sayarak Eflak ve Boğdan üzerinde de etkinlik kazanmaya çalışıyordu. Zira Poltava muharebesinden sonra Boğdan Voyvodası Rusya'ya meyletmiş, bu sebeple görevden alınarak yerine İskerletzade Nikola getirilmiştir. Fakat o da Kırım Hanı'na gerekli hürmette bulunmadığı gerekçesiyle Han'ın şikâyeti üzerine 1710 yılında tam savaş arifesinde görevinden alınarak yerine Rusya ile iş birliği yapacak olan Dimitri Kantemir getirilmiştir. Göreve atanmasının ardından Rusya ile anlaşan Kantemir, yapılan anlaşma gereği Rusya'ya tabi bir prenslik olmayı ve savaşta Rusya'ya yardım etmeyi kabul ediyordu. Bunların yanında Arnavutluk ve Sırbistan'daki Ortodoks halkı da isyana teşvik etmek için Sırp beyleriyle de irtibat kuruyordu. Bu şekilde Osmanlı Devleti ile yapmayı planladığı savaş için önemli hazırlıklar yapan I. Petro, artık daha cesur adımlar atmaya başladı. Osmanlı Devleti ile yapmaya muvaffak olduğu anlaşma gereği İsveç kralının ülkesine gönderilmesini istedi ve bu maddeye riayet edilmediği takdirde Lehistan ile müttefik olarak Osmanlı devletine savaş açacaklarını söyledi.⁴⁹

Rusya'nın bu ultiatomu, Osmanlı Devleti'ne durumun ne denli tehlikeli ve ciddi olduğunu gösterdi. Durumun tetkiki için İstanbul'a çağırılan Kırım hanı Devlet Giray, Rusya'ya savaş açılmasının gerekliliği üzerinde durdu⁵⁰ ve Kırım ile Rumeli'nin Rusya tehdidi altında olduğuna dikkat çekti. Yapılan tüm müzakereler neticesinde Rusya'nın Osmanlı Devletine karşı takındığı hasmane tavır ve anlaşmaları ihlali gerekçesiyle Aralık 1710'da Rusya'ya savaş ilanı kararlaştırıldı. Ve bu karar Vezir-i azam Baltacı Mehmed Paşa tarafından Avusturya'ya bildirilerek, amacın ülkeler feth etmek değil, Rusya'nın ahde aykırı davranışlarını önlemek için yapıldığı anlatıldı.⁵¹

⁴⁹ BOA. NH, n. 6, s. 232-233. Uzunçarşılı, a.g.e., s.70-75. George Vernadsky, **Rusya Tarihi**, (Çev: Doğukan Mızrak, Egemen Ç. Mızrak) Selenge Yayınları, İstanbul 2009. s.198.

⁵⁰ Akdes Nimet Kurat, **Prut Seferi ve Barışı**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Enstitüsü Yayınları, Ankara 1951, s.164-165.

⁵¹ Uzunçarşılı, a.g.e., s.76-77.

Kırım Hanı ve İsveç Kralı'nın da alınmasında etkili olduğu bu savaş kararının ardından hazırlanan Osmanlı ordusu, Nisan 1711'de Vezir-i azam ve Serdar-ı Ekrem Baltacı Mehmed Paşa komutasında hareket etti. Temmuz 1711'de Prut nehri kenarında yapılan savaşta Osmanlı ordusu, Çar I. Petro komutasındaki Rus ordusunu kuvvetli bir kuşatma altına aldı ve erzak sıkıntısı yaşayarak kaçma fırsatı bulamayan I. Petro, Baltacı Mehmed Paşa'ya barış teklifi götürdü. Orduda bulunan İsveç elçisi General Ponyatofski ve Kırım Hanı Devlet Giray'ın aksi yöndeki tüm telkinleri ve bir daha böyle bir fırsatın ele geçmeyeceği yolundaki ısrarlarına ve hatta ordugâha gelen XII. Karl'ın itirazlarına rağmen⁵² Baltacı Mehmed Paşa, Rusya'nın sulh teklifini kabul ederek, 22 Temmuz 1711'de Prut Anlaşmasını imzaladı.⁵³ Ve Rusya'nın anlaşmaya riayet etmesi için murahhas Baron Petro Şafirof ve Mareşal Şeremetiyev'in oğlu Petroviç Mihail rehin olarak alındı. Anlaşmaya göre Rusya İstanbul Anlaşması ile ele geçirdiği yerleri geri vererek sınırda inşa ettiği kaleleri yıkacak ve İstanbul'daki elçisini geri çekecekti. Sadrazam'ın bu muahedeyi imzalamasının hemen ardından aleyhinde dedikodular başladı. Yapılan anlaşmanın yerine I. Petro'nun esir edilebileceği veya çok daha büyük kazanımları içeren bir anlaşma imzalanabileceği söyleniyordu. Nihayetinde padişaha yapılan bu telkinlerin neticesinde Kasım 1711'de Baltacı Mehmed Paşa görevinden azledildi. Ardından İsveç elçisinin İstanbul'daki tüm çabalarına rağmen III. Ahmed anlaşmayı onayladı.

Yapılan bu barış anlaşmasının çok da etkili olmadığı kısa zamanda anlaşıldı. Zira Rusya, anlaşma gereği yıkılmasına karar verilen kalelerini yıkmıyor, Azak'ı da teslim etmiyordu. Bunun üzerine III. Ahmed tarafından Rusya'ya karşı tekrar savaş kararı alınması, Hollanda ve İngiltere'yi harekete geçirdi. Yapılan görüşmeler neticesinde Rusya, anlaşmaya uyacağını bildirdi

⁵² XII. Karl'ın muahedenin imzalanmaması yönündeki çabası için bkz: Akdes Nimet Kurat, **İsveç Kralı XII. Karl'ın Türkiye'de Kalışı ve Bu Sıralarda Osmanlı İmparatorluğu**, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Enstitüsü Yay. İstanbul 1943, s.459-471.

⁵³ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.77-83. Ahmet Refik Altınay, **1711 Prut Seferi**, (Haz. Hakan Karagöz), İlgü Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2011. s.45-60. Anlaşma maddelerinin transkripsiyonu için bkz: Altınay, **a.g.e.**, s. 76-82. Anlaşma metninin Türkçe ve Rusça farkları için bkz: Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.84, 2 ve 4. dipnotlar.

ve 17 Nisan 1712'de anlaşma yenilendi. Fakat Rusya her ne kadar Azak'ın teslimi ve kalelerin yıkılması konusunda anlaşmaya uyma yoluna gitse de, diğer maddelerin uygulanması konusunda müşkülât çıkarmaya devam ediyordu. Bilhassa Lehistan konusunda anlaşmaya riayet etmiyor, bölgeden askerlerini çekmiyordu. Ayrıca anlaşma gereği Rusya, XII. Karl'ın Lehistan yolu üzerinden geçişini engellememeyi kabul etmesine rağmen bunu yapmıyor hatta Pomerania eyaletindeki bir kaleyi muhasara ederek XII. Karl'ın geçiş yolunu engelliyordu. Rusya'nın anlaşmaya riayet etmeyen tutumu ve bu durumdan İsveç ve kadim müttefiki Fransa'nın şikâyetleri üzerine III. Ahmed, 30 Nisan 1713'de Rusya'ya tekrar savaş ilan etti. Fakat tüm bunlar olurken İsveç kralı XII. Karl ve Kırım hanının yeni bir savaş konusundaki ısrarları padişahı savaştan soğutmuş, nihayetinde yapılan görüşmeler neticesinde 5 Haziran 1713'de Rusya ile yeni bir anlaşma imzalanmıştır. Bu son anlaşma ile Rusya'nın Karadeniz'in kuzeyinde işgal etmiş olduğu topraklardan geri çekilmesi, Lehistan'dan askerilerini çekerek XII. Karl'ın ülkesine güvenle dönmesi gibi konularında anlaşma sağlanarak Rusya mevzusu şimdilik kapatılmış oldu.⁵⁴

Bu şekilde Lehistan yolunu güvence altına alan Osmanlı Devleti, varlığı Rusya ile her an yeni bir anlaşmazlığa⁵⁵ ve hatta sıcak temasa sebep olma ihtimali taşıyan XII. Karl'ın, ülkesine güvenle dönebilmesini sağlayacak koşulları hazırlamış oldu. Gerek kendisine gönderilen Name-i Hümâyûn⁵⁶ gerekse Bender muhafızı ile Kırım Hanı'na gönderilen hükümlerden artık ülkesine dönmesi için müsait koşulların oluşup dönmesi gerektiği söylenen⁵⁷ XII. Karl'ın, Bender'de kalmayı daha da uzatmak istediği anlaşılıyor. Zira tam bu sırada Bender' de Prut Anlaşması sonrasında Rusya'ya ilan edilen ikinci

⁵⁴ Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, "XVIII. Yüzyıl: Islahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)", **Türkler**, C.12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.483. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.91-92. Virginia H. Aksan, **Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870**, (Çev. Gül Çağalı Güven), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011. s.105-106.

⁵⁵ Zira Bender, Çar'a muhalif olanlar özellikle de Lehistan ve Ukrayna'dan gelenler için bir siyasi mülteci kampına durumuna gelmişti. Kurat, **a.g.e.**, s.600.

⁵⁶ **BOA. NH**, n. 6, s. 271. İbrahim Baş, **XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-İsveç ilişkileri ve Mehmed Said Efendi'nin İsveç Elçiliği (1732-1733)**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2004, s. 39.

⁵⁷ Kurat, **a.g.e.**, s.608. Baş, **a.g.e.**, s.39.

savaş ilanının haberini alan XII. Karl, Rusya'nın gücünü kat'i şekilde kesecek yeni bir Osmanlı-Rus savaşının çıkması için yeni girişimlerde bulunmak istiyordu. Bunu gerçekleştirebilmek için de borçlarını ödemedi gidemeyeceğini belirtiyordu. Zira kendisi çevreden özellikle de yeniçerilerden çok fazla borç almış, ayrıca dönüş için de para kalmamıştı. 1712-1713 kışında XII. Karl'ın mutlaka memleketine dönmesini isteyen Osmanlı yönetimi, bunun için XII. Karl'a daha önceden gönderdiği 800 kese akçe dışında Kasım 1712'de 200 kese akçe daha göndererek bunun 100 kesesi ile borçlarını ödemesini 100 kesesini de yol harcırahı olarak kullanmasını istiyordu. Ancak gönderilen bu 200 kesenin de borçlarını dahi karşılamaya yetmemesi üzerine kendisine son olarak 1000 kese daha gönderildi ve böylece XII. Karl'ın toplan borcu 2000 keseye ulaştı.⁵⁸ Bu şekilde Kralın ülkesine gitmesi için her türlü fedakârlıkta bulunan Osmanlı yönetimi, Rusya ile sağlam bir barışın ancak XII. Karl'ın ülkesine dönmesiyle olabileceğini anlamıştı. Bu sebeple gerek XII. Karl'a gerekse de Bender Muhafızı ve Kırım hanına gönderilen namelerde Kralın derhal gitmesinin gerektiği söyleniyordu.⁵⁹ Tüm bunlara rağmen XII. Karl Bender'den ayrılmayı geciktirmek istiyor bunun içinde yola çıkabilmesi için 1000 kese akçeye daha ihtiyacı olduğunu belirtiyordu. XII. Karl'ın bu gibi sebepler ileri sürerek gitmekte uzunca bir süre tereddüt etmesi üzerine Osmanlı yönetimi en nihayetinde Kralın Bender'den Edirneye'ye getirilmesine karar verdi. Ancak XII. Karl'ın buna direnmesi üzerine cebren Bender'den Dimetoka'ya götürülmüş ve bu sırasında istemeyen tatsız hadiseler yaşanarak, 12 Şubat'ta (1713) Kralın askerleri ile bazı çarpışmalar cereyan etmiştir.⁶⁰ XII. Karl'ın bu şekilde Dimetoka'ya götürülmesi, İstanbul'da önemli bir yankı bulmuş ve bu olay sebebiyle Vezir-i azam Süleyman Paşa, Şeyhülislam Ebezade Abdullah Efendi, Kırım Hanı Devlet Giray ve Bender Muhafızı İsmail Paşa görevlerinden azledilmiştir. Neticede bir müddet Dimetoka'da kalan XII. Karl, 10 Temmuz 1714'de yazdığı bir name ile Avusturya üzerinden

⁵⁸ Kurat, **a.g.e.**, s.596-619. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.93. Beydilli, **a.g.m.**, s.410. Baş, **a.g.e.**, s.40. XII. Karl'a verilen bu 2000 kese akçe için Osmanlı Devleti senet almıştır.

⁵⁹ **BOA. NH**, n. 6, s. 275-276.

⁶⁰ Bu olay İsveç'te "Kalabaliken i Bender" olarak bilinir. Beydilli, **a.g.m.**, s.410

memleketine dönebileceğini söylemiştir.⁶¹ Ve Ağustos 1714'de yolların müsait olduğunu öğrenen XII. Karl, ülkesine geri dönmek için izin isteyerek 10 Ramazan 1126'da (19 Eylül 1714) Eflak üzerinden Avusturya sınırına kadar bir miktar Osmanlı askerinin refakati ile ilerlemiştir. İki bin beş yüz kadar mevcutlu birliklerini, beş ayrı bölük şeklinde ayırarak Budapeşte, Viyana, Bavyera, Hessen ve Mecklenburg yolundan ilerleyen XII. Karl, askerleriyle buluşma noktası olarak belirledikleri Stralsund sahil şehrinde birliklerini tekrar birleştirmeyi başarmış ve memleketine dönmüştür.⁶²

Bu şekilde Memâlik-i Osmaniye'de beş yıl üç ay dokuz gün ikâmet eden İsveç Kralı XII. Karl, ülkesine döndükten sonra da Osmanlı Devleti ile dostça ilişkilerini devam ettirmiş, tatbik edeceği siyasasında Osmanlı Devleti ile sürekli bir irtibat kurmak için İstanbul'da daimî elçi bulundurmak istemiştir. Osmanlı Devleti buna olumlu cevap vermiş⁶³; ancak XII. Karl'ın ölümünden sonra İsveç parlamentosunda uzunca tartışılan bu konuda herhangi bir adım atılmamıştır.⁶⁴ İsveç tarihinin en büyük mareşallerinden biri olan XII. Karl, ülkesine döndükten sonra savaflara kaldığı yerden devam etmiş ve Danimarkalıların elinde bulunan Fredriksten'i kuşattığı sırada başından vurularak 30 Kasım 1718'de henüz 36 yaşındayken vefat etmiştir.⁶⁵ Onun ölümüyle birlikte İsveç tarihinde yeni bir dönem başlayacak ve güçlü mareşal kralların mutlak idarelerinin yerini Parlamente'ye bıraktığı ve Age of Freedom (1718-1771) olarak adlandırılan yeni bir dönem başlayacaktır. Bu dönemin başlarında XII. Karl zamanında yaşanan ağır şartların da etkisiyle dış

⁶¹ BOA. NH, n. 6, s.330-331.

⁶² Raşid Tarihi, C.4, s.25-26. Bu kaynağımızdaki şu ifadeden anlaşıldığı üzere "*levazım-ı tarik her ne ise tekmil ve tertib ve kendine harçlık ve mükemmel atlar ihsanıyla tatyib olunduktan sonra*" İsveç Kralının rahat bir yolculuk yapması için de Osmanlı Devleti gereken yardımları da yapmış ve kendisine eşlik etmek üzere "*sabık Özi muhafızı merhum Vezir Yusuf Paşa kethüdası Mustafa Ağa ve dergâh-ı âli kapıcıbaşularından Süleyman Paşazade Yusuf Bey*" görevlendirilmiştir. Yine Raşid Tarihi'ne göre XII. Karl beş kola ayırdığı birliklerinin her birine hangi birlikte olduğu anlaşılmaması için kendisi gibi sakal bırakan on kişi yerleştirmiştir.

Kurat, a.g.e., s.680.

⁶³ BOA. NH, n. 6, s.401-402.

⁶⁴ Bu adının atılmamasında, ileride görüleceği üzere XII. Karl sonrası başlayan ve parlamentonun hâkim güç olduğu Age of Freedom döneminde, ülke politikalarında en büyük etkiye sahip olan Cap Partisi mensubu Konsül başkanı Arvid Horn etkili olmuş olabilir. Nitekim onun siyasasında Rusya ile savaştan kaçınarak Britanya ile yakın ilişkiler tesis etmek önemli bir yer teşkil ediyordu. Kendisi İstanbul'a daimi bir elçi göndererek Rusya ile karşı karşıya gelmek istememiş olabilir.

⁶⁵ Kurat, a.g.e., s.681-682.

politikada Britanya ile yakın ilişkiler tesis ederek daha ılımlı bir siyaset takip edecek olan Cap Partisi ve onun en önemli aktörlerinden Konsül başkanı Arvid Horn, 1720-1738 tarihleri arasında etkili olacaktır. Ancak bu asırlarda sakin bir dış politikaya pek alışkın olmayan İsveç'te, 1738 yılında, daha çok zengin aristokrat ve tüccarların oluşturduğu ve dış politikada kadim müttefik Fransa ile yakın ilişkileri destekleyerek İsveç'i tekrar güçlendirmeyi amaçlayan Hat Partisi iktidara gelecektir.⁶⁶ Ve bu dönemde onların yoğun girişimleriyle Osmanlı Devleti ile İsveç arasında tezimizin de konusu olan bir ittifak kurulacaktır. İşte her ne kadar bu iki parti dönemlerinde Osmanlı Devleti ile İsveç arasındaki ilişkilerin yoğunluğu çok farklı olsa da, her iki partinin dönemleri için de ortak olan ve iki devletin de birbirini unutmasını engelleyen önemli bir mesele olacaktır: XII. Karl'ın Osmanlı Devletine olan borçları.

D. XII. KARL SONRASI OSMANLI-İSVEÇ İLİŞKİLERİ VE BORÇ MESELESİ

XII. Karl'ın 1718'deki ölümü İsveç için doğması öngörülen bir meseleyi de ülke gündemine getirmiş oldu. Zira XII. Karl, taht için herhangi bir erkek varise sahip değildi. Bu sebeple vasiyeti gereği taht için herhangi bir erkek varis olmadığına kadınlar da hükümdar olarak tanınabilecekti. Bu sebeple XII. Karl'ın en büyük kız kardeşi Hedvig Sofia, 1708'de öldüğü için tahta tereddütsüz bir şekilde en genç kız kardeşi Ulrika Eleonora çıktı. Eleonora, 1715'de Hessen-Kassel dükü Frederik ile evlenmişti. Eşinin İsveç tahtına çıkması üzerine Frederik, kendisini destekleyenlerin de çabalarıyla tahtta hak iddia etti; fakat bu Riksdag tarafından kabul edilmeyince eşi kraliçe Eleonora,

⁶⁶ Franklin D. Scott, *Sweden The Nation's History*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1977, s.244-245-246.

1720 yılında tahttan feragat ederek yerini kocasına bıraktı. Böylece Frederik of Hessen, I. Frederik olarak 1720 yılında İsveç tahtına oturdu.⁶⁷

Bu taht değişiklikleri döneminde İsveç'in Büyük Kuzey Savaşı'nda verdiği mücadele devam etti. 1700 yılında başladığını belirttiğimiz bu savaş, 1721'de Rusya ile yapılan Nystad Anlaşmasıyla nihayet buldu. Bu anlaşmayla İsveç büyük toprak kayıplarına uğradı. Zira İngiltere'den beklediği yardımı alamayan İsveç, 1720'de Danimarka ile bir anlaşma yaparak Schleswig'den çekilmek zorunda kaldı. Nystad Anlaşması ile de Livonia, Estonia, Ingria ve Karelia'nın bir kısmını Rusya'ya vererek, Riga'dan Viborg'a kadar bütün sahil şeridini kaybetti. Bu anlaşma ile Rusya İsveç'in iç işlerine karışmamayı kabul ederken onun Riga'dan gümrüksüz tahıl ithal etmesini de onaylıyordu. Ancak buna rağmen anlaşma İsveç için büyük bir kayıptı. Kendisi için hayati önemdeki Baltık hâkimiyeti kaybediliyor buna karşılık Rusya, Baltık Denizi'ne çıkarak Polonya ve Kuzey Almanya'ya doğru genişliyordu. Asıl trajik olansa bu anlaşmadan sonra İsveç bir daha kuzeyde bir süper güç olamayacak ve Baltık'ta eski hâkimiyetini tekrar kuramayacaktı.⁶⁸

Yaşanan tüm bu mücadeleler ve taht değişikliklerine rağmen gerek kraliçe Eleonora döneminde (1718-1720) gerekse de kocası I. Frederik döneminde (1720-1751) Osmanlı – İsveç ilişkileri karşılıklı dostluk temelinde devam etmiştir. Nitekim kraliçe Ulrika Eleonora 16 Nisan 1719'da gönderdiği namede, kardeşinin ölümünden dolayı yaşanan taht değişikliğini belirterek, Osmanlı Devleti ile olan dostluğun devamını ve Rusya'ya karşı mücadelede Osmanlı Devleti'nin yardımlarını beklediklerini kaydediyordu.⁶⁹ Osmanlı Padişahı III. Ahmed de gönderdiği namede, dostluğun devamı belirtmişti.⁷⁰

⁶⁷ Weibull, **a.g.e.**, s.58.

⁶⁸ Stiles, **a.g.e.**, s.100-101.

⁶⁹ **BOA. NH**, n. 6, s.448-449. Kraliçe Eleonora bu namesinde "...tarafeynin daimi düşmanları olan Moskovlunun suikasd ve mazarrad def u ref'i ve ahz-u intikam idada taraf-ı mağduriyet çekmemize iştiyah verilmeyip taraf-ı hümâyûn celalet magrun padişahanelerinden dahi hususat-ı merkumeye kuvvet-i kahriyeyle himmet hüsrevaneleri mebzul ve bi-deri' buyrulduğunu memul ederiz" ifadesiyle Osmanlı Devletinden Rusya'ya karşı verdikleri mücadelede destek beklediklerini belirtmiştir. Bu name Avusturya elçisi tarafından getirilmiştir. **Raşid Tarihi**, C.5, s.181.

⁷⁰ **BOA. NH**, n. 6, s.446-447.

Daha sonra I. Frederik tahta oturduktan kısa bir süre sonra 28 Mart 1720'de hem eşi Ulrika Eleonora hem de kendisi, Sultan III. Ahmed ve Sadrazam İbrahim Paşa'ya birer name göndererek yaşanan yeni taht değişikliğini haber vererek dostluklarını belirtip Osmanlı Devleti ile ittifakın devamını ve Rusya'ya karşı desteğini beklediklerini iletmışlerdi.⁷¹

Tüm bu iyi dilekler ve geleceğe dair umut var ortak açıklamaların yanında, Osmanlı Devlet ile İsveç Devleti arasında ortak adımların atılmasının sağlanması için esas teşkil eden nokta XII. Karl'ın borçlarıydı. Bu konuda ilk adım elbette alacaklı olan Osmanlı Devleti'nden geldi ve borçların tahsili için 9 Haziran 1727'de⁷² Kozbekçi Mustafa Ağa, bir name-i hümayûn ile Stockholm'e gönderilmiştir.⁷³ Yaklaşık bir yıl kadar İsveç'te kalan Kozbekçi Mustafa Ağa, İsveç kralı I. Frederik ve Konsil başkanı Arvid Horn'un⁷⁴ yazdığı ve İsveç'in yirmi yıldan ziyade süren bir savaştan çıkması sebebiyle zor şartlar altında olduğunu belirten bu yüzden de borçlarını hemen ödeyemeyeceklerini ifade eden birer name getirmiştir.⁷⁵

⁷¹ BOA. NH, n. 6, s.474-477.

⁷² Uzunçarşılı, bu tarihi Ağustos 1726 olarak vermektedir. Ancak hemen sonra Kozbekçi Mustafa Ağa'nın bir sene kadar Stockholm'de kaldığını ve Ağustos 1728'de döndüğünü söylemektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt: IV– II.Kısım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s.219. Beydilli ise Kozbekçi Mustafa Ağa'nın 9 Haziran 1727'de yanında pek çok alacaklı ile Stockholm'e gittiğini belirtmektedir. Beydilli, **a.g.e.**, s.410.

⁷³ BOA. NH, n. 7, s.128. Bu namede XII. Karl'ın Osmanlı Devleti'ne olan 2000 kese borcu şu şekilde ifade edilmektedir. “ Bu dostluğun hukukuna binaen mukaddema müşarünileyh Karloş krala mebzul olan iki bin kese akçenin mutalebe memleketinizin hüsn-ü nizam bulmasına tevkif ve tehir olunmuştu el halet-i hazihi iradetullah-ı teali hüsn-ü tedbiriniz sebebiyle memleketinizin nizam tam bulup ve bu akçe krallığınız deyni olup edası lâzım-ı uhde-i ihtimamınız olmağla....”

⁷⁴ Name-i Hümayûn defterinde Ardos Horn (veya Erdos) şeklinde yazılan ve İsveç kralının başvekili olarak kaydedilen kişi, 1720'de Konsil başkanı olan Arvid Horn' dur. Dış siyasette ılımlı bir politika izleyen Cap Partisinin ve XVIII. yüzyıl İsveç'inin en önde gelen simalarından olan bu devlet adamıyla ilgili daha ayrıntılı bilgi ikinci bölümde verilecektir.

⁷⁵ Arvid Horn, Sadrazam İbrahim Paşa'ya yazdığı mektupta ülkesinin “ ...yirmi seneden ziyade cenk ve kıtale mümted” olduğunu belirterek “sulhu dahi temsil eylemek için nice nice Memâlik iza'atiyle hâsıl” olduğunu yazmıştır. “ve ahval-i devletimiz süruf-u nizama ifrağ olmak lamahale bir müddet müruruna muhtaçtır” diye belirterek borcun hemen ödenemeyeceğini ifade etmektedir. Ancak Osmanlı devleti ile İsveç arasındaki iletişimi daha sağlıklı hale getirmek için bir elçinin atandığını söyleyerek bu elçi vasıtasıyla “ her ahval-i tarik devletlerine tafsilatıyla arz ve ilam” olunacağını ifade etmektedir. BOA. NH, n. 7, s. 277-278. Sözü edilen bu elçinin Hamburg elçisi iken Osmanlı Devleti'ne gönderilmesi kararlaştırılan; ancak yola çıkmadan ölen Graf Reenstierna olduğu anlaşılıyor. Beydilli, **a.g.m.**, s. 410. [Esasında XII. Karl tarafından İstanbul'a küçük elçi olarak tayin edilen Martin Neugebauer, diplomatik nezakete sahip olmadığı için hem Türk makamları hem de İstanbul'da bulunan bir diğer İsveçli General Ponyatofski ile anlaşamamış bu sebeple Bender'de bulunan İsveç kralı tarafından görevden alınarak yerine Nisan 1711'de Albay Tomas Funck tayin

Borcun ödenmesi yolunda yapılan bu ilk girişimin başarısız olması üzerine Kasım 1732'de⁷⁶ ikinci bir elçi olarak Yirmisekiz Çelebizade Mehmed Said Efendi Stockholm'e gönderildi. Yirmisekiz Çelebi Mehmed'in oğlu olan Mehmed Said Efendi⁷⁷, İsveç'in ekonomik koşulları sebebiyle borcu tahsil edememiş ve bu yöndeki durumu ifade eden İsveç kralı ve onun başvekiline ait name ve mektupları getirmiş⁷⁸ ve elçiliğine dair iki takrir sunmuştur.⁷⁹ 28 Eylül 1733'de İstanbul'a dönen Mehmed Said Efendi, İsveç'e yolculuğunu, orada yaşadıklarını ve dönüşünü anlattığı bir de sefaretname yazmıştır. Bu sefaretname Türklerin İsveç'e dair ilk gözlemlerini içermesi bakımından oldukça önemlidir.⁸⁰

Borç meselesinin bundan sonraki serüvenine bakacak olursak, Nisan 1734'de İstanbul'da maslahatgüzar olarak görevlendirilen Karl Fredrik von Höpken ve Ifwar Karlson'un İstanbul'a gelmesiyle beraber Osmanlı – İsveç ilişkileri de farklı bir seyir almaya başladı. Bundan sonra hızlı bir gelişme gösteren münasebetler neticesinde 10 Ocak 1737'de iki devlet arasında bir ticaret anlaşması ve 22 Aralık 1739'da ise bir savunma ittifakı kuruldu. Tabii ittifaka giden bu süreç içerisinde XII. Karl'ın Osmanlı Devleti'ne olan borçlarından da feragat edilmemişti. Zira XII. Karl'ın borçlarına karşılık olarak İsveç'ten tam teçhizatlı ve yetmiş iki toplu bir savaş gemisi ile otuz bin tüfek,

olunmuştur. Ancak onun da 1713'de hummadan ölmesi üzerine yerine başka tayin yapılmamıştır. 1727'de de mezkûr elçinin tayininin gerçekleşmemesi üzerine daimi temsilci olarak Nisan 1734'de İstanbul'a gelecek olan Carl Fredrik von Höpken ve Edvard Carlsson adlı iki beyzadenin tayinine kadar İstanbul'da herhangi bir temsilci olmadığı anlaşılmaktadır. Theolin, **a.g.e.**, s.188-189-190. Kurat, **a.g.e.**, s.386-387. Beydilli, **a.g.e.**, s.410-411.] İsveç kralı I. Frederik de Sadrazam İbrahim Paşa'ya gönderdiği namede İsveç ile Osmanlı arasındaki kuvvetli dostluk vurgulanarak bunun istihkâm ile devamı istenmekte ve borçlar için de benzer şekilde devletin nice memleketler vererek sulh yapıldığı için ülke koşullarının iyi olmadığı belirtilmektedir. **BOA. NH**, n. 7, s. 275-276-277.

⁷⁶ Çelebizade Mehmed Said Efendi'nin İstanbul' Stockholm'e gidiş tarihi konusunda bir ihtilaf vardır. Beydilli bu tarihi 1 Nisan 1733 olarak verirken, konuyla ilgili yakın zamanlarda tafsilatlı bir çalışma yapan Baş, bu tarihi 18 Cemaziyevvel 1145 olarak verir. Beydilli, **a.g.m.**, s. 410. Baş, **a.g.e.**, s. 46,55.

⁷⁷ Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin oğludur. Babasının Paris elçiliği sırasında onun kethüdası olarak Fransa'ya giderek Avrupa'daki gelişmeleri izledi ve Fransızca öğrendi. Ülkeye geri döndükten sonra İbrahim Müteferrika ile İlk Türk matbaasını kurdu. 25 Ekim 1755'de sadrazamlığa tayin edildi. Erhan Afyoncu, "Mehmed Said Paşa", **D.İ.A.**, C.28, Ankara 2003, s.524-525.

⁷⁸ **BOA. NH**, n. 7, s. 330-335.

⁷⁹ **BOA. NH**, n. 7, s. 335-340.

⁸⁰ Faik Reşit Unat, **Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992. s.70-71-72.

biri havan olmak üzere yedi adet top alınması kararlaştırıldı. Ancak üzerinde anlaşılan Sverig adlı teçhizatlı bu gemi İsveç'ten yola çıkmış; fakat Cebelitarık Boğazı'nda batmıştır. Bunun üzerine Parioten adlı ikinci bir gemi bu sefer yalnız otuz iki top ve on bin tüfek ile 11 Şubat 1739'da İstanbul'a gelmiştir. Yapılan müzakereler neticesinde geri kalan alacak on dokuz bin tüfeğe indirildi ve XII. Karl'ın imzasını taşıyan borç senedi geri verildi. Fakat senedi alan Albay Malcolm Sinclair'in Silesia'da öldürülmesi üzerine senet kaybolmuş ve daha sonra Hamburg'da ortaya çıkmasıyla Nisan 1740'da Stockholm'e gönderilmiştir. Kalan on dokuz bin tüfek de aynı yıl İstanbul'a gelen Ulrika adlı İsveç gemisinin getirdiği altı bin tüfek ile karşılanmak istemiş ve yapılan müzakereler neticesinde Osmanlı yönetimi geri kalan on üç bin tüfek alacağından vazgeçerek borç meselesine bir nihayet vermiştir.⁸¹ Böylece borç meselesi, kurulacak olan ittifak için bir ön koşul halini almaya başlayınca İsveç süreci hızlandırmış, bilhassa Osmanlı Devleti'nin de bu yolda iyi niyetli ve yapıcı bir tavır sergilemesiyle mesele bir nihayete kavuşmuştur.

⁸¹ Beydilli, **a.g.m.**, s.411. Uzunçarşılı, **IV-II**, s. 221-222.

İKİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞEN DENGELER İŞİĞİNDA XVIII. YÜZYIL AVRUPASI VE İSVEÇ

A. XVIII. YÜZYIL AVRUPA'SINDA DEĞİŞEN DENGELER

1618-1648 yılları arasında tarihinin en kanlı savaşlarından birisini yaşayan Avrupa, temelde dini ihtilaflar sebebiyle çıktığı şekilde yorumlanan bu savaşlar neticesinde imzalan Westphalia Anlaşması ile, etkisi günümüze kadar sürecek olan çok daha farklı bir yapıya girmeye başladığı görülmektedir. Esasında coğrafi keşifler, Rönesans, Reform, yeni savaş taktikleri ve yakın-orta doğu dünyasının eski dinamizmini kaybetmesi gibi çeşitli etkenlerin de ortaya çıkmasında etkili olduğu bu yeni yapının en önemli ve görünen niteliklerinden birisi, Avrupa'da eski merkezi imparatorlukların yerini yeni ve dinamik güçlerin almaya başlamasıdır. Zira XVIII. yüzyılda İspanya-Habsburg İmparatorluğu ve Osmanlı Devleti gibi yeniçağın muktedir merkezi güçleri zayıflamaya ve "genişleyen" dünyada İngiltere, Hollanda ve Rusya gibi yeni ve dinamik ülkeler güçlenerek hâkimiyetlerini yaymaya ve böylece kadim merkezi güçlerin egemenliklerini sarsmaya başlıyorlardı. Bu yeni güçlerden Hollanda, XVII. yüzyılda hızla yükselmeye başlamış ve 1612'de Osmanlı'dan imtiyazlar da alarak ticari gücünü arttırmıştır. 1560'lardan beri İspanya Habsburglarına karşı verdikleri bağımsızlık mücadelesini Otuz Yıl Savaşları neticesinde 1648'de elde ettikten sonra hızlı büyümesini sürdürmüş ve 1602'de kurduğu East Indian Company ile 1621'de kurduğu West Indian Company gibi şirketlerle küresel anlamda ticari ve siyasi etkinliğini arttırmıştır.⁸²

Hollanda gibi 17. yüzyılda hızla güçlenen bir diğer deniz ve ticaret gücü de İngiltere olmuştur. Zira bu yüzyılın başında sadece bir ada devleti olan İngiltere, bu yüzyılın sonuna gelindiğinde büyük bir deniz gücü haline

⁸² Wiesner-Hanks, a.g.e., s.659-660,678-686. Lee, a.g.e., s.112-113, 153-159.

gelmiştir. Denizaşırı pek çok yerde kurduğu koloniler ile dünya ticaretinde büyük bir aktör haline gelmiş ve Londra'yı dünya ticaret merkezi konumuna getirmiştir. Nitekim Kuzey Amerika'da kurduğu geniş koloniler yanında, 1600'de kurulan British East Indian Company ile Hindistan'da Kalküta, Bombay ve Madras gibi bölgeler üzerinde hâkimiyet kuran İngiltere, büyük bir imalat ve ticaret merkezi konumuna ulaştı ve bu ekonomik gücünün de desteğiyle dünyada aktif bir siyasi aktör haline geldi.⁸³

Bu deniz güçleri kadar hızlı büyümese de XVII. yüzyıldan itibaren siyasi gelişmelerin de etkisiyle yavaş ama emin adımlarla büyüyen bir diğer güç ise ordu devlet olarak görülen Prusya'dır. XV. yüzyılda Hohenzollern hanedanının iki kolu Orta ve Doğu Avrupa'nın çeşitli prensliklerinde hâkimiyet kurmuştu ve bu prensliklerden en büyükleri Brandenburg Elektörlüğü ile Baltık kıyısında bulunan Prusya Dukalığı idi. Otuz Yıl Savaşı (1618-1648) sırasında Hohenzollern ailesinin bir kolu sona erince Prusya ve ailenin diğer toprakları Brandenburg'a miras kaldı. Bu trajik durum, birleşik bir Prusya gücünün oluşması için oldukça uygun bir ortamı da beraberinde getirmiş oldu. Nitekim Yüce Elektör lakaplı Friedrich Wilhelm ve varisleri 1701'den itibaren Prusya kralı olarak taç giymeye başladılar ve mutlakiyetçi ulus-devlet olma yolunda kararlı bir politika takip etmeye başladılar. Yürürlüğe koyulan yüksek vergiler ve arttırılmaya çalışılan vergi tabanıyla, gelişmiş bir sanayi ve güçlü bir ordunun kurulması amaçlanıyordu. Orduda asker olanlar aynı zamanda vergi memurluğu ve polislik de yapabiliyor böylece krala karşı muhalefette de kolayca önlenebiliyordu. Friedrich Wilhelm'in torunu olan ve aynı ismi taşıyan Friedrich Wilhelm (1713-1740) her şeyin merkezinde görülen orduya destek olmak için sürekli askeri üniforma giyiyordu. Saplantı derecesinde bir disiplin anlayışı vardı ve standartları sağlayamayan askeri dövüyordu. Wilhelm'in askerileri Avrupa'nın korkulu rüyası haline gelmeye ve yetenekleri diğer ülkelerce de taklit edilmeye başlandı. Friedrich Wilhelm tesis ettiği disiplin ile sadece orduya değil, Prusya toplumuna da şekil vermek istiyor ve halktan her ne pahasına olursa olsun mutlak itaat istiyordu. Daha iyi

⁸³ Kurat, **a.g.m.**, s. 246-247-248. Wiesner-Hanks, **a.g.e.**, s.682-686.

asker yetişeceği düşüncesiyle ilköğretimi zorunlu hale getirdi ve halk çocuğu dahi olsa başarılı kişileri yüksek memurluklara getirerek ödüllendirdi. Bu yöndeki adımlar oğlu II. Friedrich (Büyük Friedrich) döneminde (1740-1786) de devam etti ve eğitim daha da yaygınlaştırılarak memurların dürüst ve çok çalışkan olmaları hedeflendi. Tüm bu gelişmeler neticesinde II. Friedrich, Avusturya'dan Silesia'yı alarak ülke nüfusunu iki katına çıkarttı ve Yedi Yıl Savaşında (1756-1763) Fransa, Avusturya ve Rusya'nın ortak ordularını püskürtmeyi başardı. Böylece günümüz Almanya'sının da bir nevi temelleri atılmış oldu.⁸⁴

Tüm bu yeni ve dinamik güçlerin yanında Osmanlı Devleti'ni en çok etkileyen ve Akdes Nimet Kurat'ın ifadesiyle XVIII. yüzyıl başının en mühim olayı Rusya'nın kuzeyde büyük bir güç olarak doğmasıdır. Nitekim XVII. yüzyıl başında büyük sıkıntılarla birlikte yapısal bir takım değişikliklere uğrayan Rusya Çar I. Petro ile deyim yerindeyse küllerinde doğmuştur. Bu sürecin başında IV. İvan (Korkunç İvan) (1533-1584) ülkede yüzlerce yüksek soyluyu ve ailelerini ortadan kaldırarak mülklerine el koydu ve bu toprakların yarısını kendisine bağlılıklarını kanıtlayan alt düzeydeki hizmet soylularına verdi. Toprakların kalan kısmını da kendisine alan IV. İvan, yeni soylular ile birlikte serfler üzerindeki baskıyı arttırdı. Ancak IV. İvan'ın ölmesiyle ülkede bir "Karışıklık Dönemi" yaşandı ve bu süreç İvan'ın yeğenini torunu olan Mihail Romanov'un ulusal mecliste çar seçilmesiyle atlatılmış oldu. Bu seçime beraber XX. yüzyıla kadar ülkeyi yönetecek olan Romanov hanedanı da yönetime gelmiş oluyordu. Mihail Romanov (1613-1645) danışmanlarının yönlendirmeleriyle soylulara daha fazla ayrıcalık verdi ve onların desteğini aldı. Yine danışmanlarının desteğiyle Ukrayna Kazakları ile ittifak kurarak otoritesini Sibiryaya yönünde genişletti. 1670-71'de çara karşı yoksul Kazakların başlattığı isyanı soyluların ve Kazakların desteğiyle bastıran çar, artık yönetiminde ulusal meclisi toplama gereği bile hissetmeyecek kadar güçlendi. 1680'lerde taht varisleri arasındaki ihtilaf Rusya'yı yeni bir karışıklık

⁸⁴ Wiesner-Hanks, a.g.e., s.476-477. Lee, a.g.e., s.185-207. **Mufassal Osmanlı Tarihi**, (Bir heyet tarafından hazırlanmıştır), C. V, Güven Yayınevi, İstanbul 1971. s.2379. Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hânedanlar**, C.4, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2005. s.387.

dönemine sürükleyebilecekken on yedi yaşındaki Petro'nun ablası ve üvey ağabeyini devre dışı bırakarak I. Petro olarak (1689-1725) çarlık tahtına oturdu. Rusya'yı büyük bir İmparatorluk haline getirme fikriyle tahta çıkan I. Petro, bu hedefine ulaşmak için en iyi yolun savaş olacağını düşünerek, döneminde bir yıl hariç her yıl bir veya birden fazla cephede savaşlar verdi. Tabii böylesi dinamik bir ordu meydana getirmesinde hem Avrupa'da yaptığı gözlemler hem de savaşlarda aldığı yenilgiler etkili oldu. Nitekim Petro, Avrupa'ya yaptığı gezilerde batı teknolojisi ve savaş tekniğini incelemiş buralarda müttefikler de aramıştı. Burada yaptığı gözlemler neticesinde bir saplantı boyutunda ele geçirmek istediği Karelia, Ingria, Estonia ve Livonia gibi Baltık kıyılarını kontrol etmek için bir donanma ihtiyacını gözlemledi ve Rusya tarihinin ilk filosunu kurdu. Rus subaylarına Venedik kadırgalarında staj yaptırmak üzere Venedik ile anlaşta. Baltık'a ulaşmak için aşması gereken İsveç engeliyle giriştiği mücadelenin başında Narva Savaşında aldığı yenilgi onu hedefinden geri dönmek bir yana düşmanını daha iyi tanıyarak İsveç'i İsveç'in silahı ile vurma fırsatını verdi. Ve I. Petro ordusunda İsveç sistemini model aldı ve zorunlu askerliği getirdi. Yüz binlerce köylü piyade olarak ömür boyu asker olmak üzere orduya alındı. Orduyu teknoloji ile desteklemek için okullar ve üniversiteler açarak Hollandalı, Fransız, Alman ve İngiliz uzmanlar getirdi. Bu şekilde I. Petro'nun temellerini attığı reformlarla hızlı bir yükselişe geçen ve deyim yerindeyse kaderi tekrar yazılan Rusya, kısa sürede batıda Baltık ve Karadeniz kıyıları ile Polonya'nın büyük kısmını ele geçirdi ve XVIII. yüzyıl Avrupa'sının en güçlü ve dinamik aktörlerinden birisi haline geldi.⁸⁵

Görüldüğü gibi Avrupa'da XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren değişen dinamikler ve ortaya çıkan yeni güçler ile nihayetinde miktarı aynı olan Avrupa toprakları üzerindeki rekabet de artmıştır. Nitekim fazla sayıdaki talipleri ile bu topraklar üzerinde ve Fransa, İspanya, İngiltere ve Hollanda

⁸⁵ Wiesner-Hanks, **a.g.e.**, s.482-483-484. Johann Wilhelm Zinkeisen; **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, C. V., Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, s. 409-410. Lee, **a.g.e.**, s.208-217. Kurat, **a.g.e.**, s.250-251. Kezban Acar, **Başlangıçtan 1917 Bolşevik Devrimi'ne Kadar Rusya Tarihi**, Nobel Yayıncılık, Ankara 2004, s.123, 129.

gibi ülkeler denizaşırı memleketlerde de hâkimiyet ve ticaret mücadelesi de eklenince mücadeleler artıyordu. Artan bu mücadelelerin yanında ortaya çıkan yeni güçlerin Avrupa'da genişletmeye çalıştıkları hâkimiyet sahaları, oluşan mücadelelerin şeklini de değiştirdi. Avrupa'da oluşan yeni dengeler artık tarafların tek başlarına hedeflerine ulaşmalarına pek fazla imkan tanıımıyordu. Bu sebeple ülkeler kısa süreli hedeflerine ulaşmak için dahi tek başlarına hareket etmek yerine benzer hedefler doğrultusunda hareket edebileceği güçlerle ittifaklar kurarak mücadele sahnesine çıkıyorlardı. Nitekim Orta-Yeniçağların Selçuklu-Doğu Roma, Osmanlı - Kutsal-Roma veya Fransa – Habsburg mücadeleleri gibi iki devin düellosu şekline cereyan eden savaşlar, bu yüzyılda ikiden çok daha fazla aktörün sahneye çıkması, değişen dengeler ve savaş stilleriyle birlikte yerini karmaşık ve değişken ittifaklar ekseninde yaşanan çatışmalara bırakmaya başladı. Nitekim bu yüzyılda görülen 13 Nisan 1716 tarihli Venedik – Avusturya İttifakı ve 1726 tarihli Rusya – Avusturya⁸⁶ veya 13 Ocak 1748 tarihli İsveç – Prusya İttifakı⁸⁷ gibi ittifaklar bu yüzyılda görülen ve sayıları hızla artan ittifaklara sadece birkaç örnektir. Esasında benzeri ittifakların daha önceki dönemlerde az da olsa görüldüğünü söyleyebiliriz; fakat bu yüzyıldan itibaren görülen birlikteliklerin öncekilerden önemli bir farkı vardır. İşte tezimize de esas teşkil eden bu nokta, görülen ittifakların artık Osmanlı Devleti'ni de içine alacak şekilde genişlemiş olmasıdır. Nitekim Türklerin Anadolu'yu fetihlerinden itibaren oluşturulan Anti-Türkçü Anti-İslamcı, Orta-Yeniçağ güç birleşimlerinin temelinde, Avrupa'daki merkezi bir İmparatorluğun zorlaması ya da Papanın kışkırtmasıyla olduğu ve çoğu zaman da dini açıklamalarla kutsanarak oluşturulduğu görülmekteydi. İşte sözünü ettiğimiz XVIII. yüzyıldaki ittifaklarda ise önceden görülen ve genelde din temelli olan ittifaklar yerine, siyasi ve ekonomik çıkarların daha ön plana çıkmasıyla birlikte, Osmanlı Devleti'nin “ortak tehdit” olarak algılanmasında bir değişiklik yaşanarak, “mücadelenin taraflarından birisi” haline geldiği söylemek bu

⁸⁶ Zinkeisen, a.g.e., C.V, s.409, 470.

⁸⁷ **BOA. HH**, n.58475. Bu hatt-ı hümayûnda görüldüğü üzere İsveç, Prusya ile yaptığı savunma ittifakından Osmanlı Devleti'ni haberdar etmiştir.

noktada mümkün görünmektedir. Bu sebeple Osmanlı Devleti'nin, oluşturulan ittifaklarda bir taraf olmaması beklenemezdi. Ve bu doğrultuda Osmanlı Devleti, 1739'da İsveç ile bir savunma ittifakı içine girdi ve hatta daha sonra 1790 yılında da XVIII. yüzyıl Avrupa'sında hızla yükselen Prusya ile bir ittifak tesis etti.⁸⁸

İşte tam bu noktada söylememiz gereken önemli noktalardan birisi de Osmanlı devlet adamlarının Avrupa'da oluşan yeni konjonktürü çok iyi takip ederek en zor zamanlarda dahi kendilerine getirilen ittifak tekliflerini son derece ciddiyetle irdeleyip ve zamanlamasına dikkat ederek hareket etmeleridir. Bu konuda Osmanlı Devleti'ni bir maceraya sürüklememeleri ve gelen ittifak tekliflerini deyim yerindeyse ince eleyip sık dokumaları ayrıca belirtmemiz gereken bir noktadır. Zira 1736 – 1739 Osmanlı – Rus ve Avusturya Savaşı'nın sıcak yaşandığı ve bir yandan da Fransa gibi arabulucu devletlerin girişimleriyle diplomatik mücadelenin sürdüğü bir dönemde Lehistan Konfederasyonu'ndan gelen ittifak teklifi, Osmanlı yönetimi tarafından son derece ustaca değerlendirmeye alınmış ve diplomatik süreci devam eden harbin İran meseleleri sebebiyle daha da uzamaması için teklif edilen bu ittifak hayata geçirilmemiştir. Nitekim Lehistan Konfederasyonu (ki o dönemde Avusturya ve Rusya tarafından Lehistan tahtına oturtulan III. August' dan memnun olmadıkları anlaşılıyor) Osmanlı Devleti'ne Rusya ve Avusturya'ya karşı İsveç'in de katılabileceği bir ittifak teklif etmişti. Buna göre Lehistan, iki yüz bin kişiyi hazır bulundurmayı garanti ederken, Osmanlı Devleti'nden de elli bin kişi ve bir o kadar da Tatar birliği istiyordu. Konuyu değerlendiren Sadrazam Yeğen Mehmed Paşa, son derece zekice bir hareketle ittifakı sadece üzerinde tüm Leh soyluların imzasının olacağı bir ittifakname ile kabul edebileceklerini belirtti. Bu şartın Konfederasyon ile girişilecek bir ittifak için ne denli önemli olduğu ortadaydı. Ancak yerine getirilmesi de Lehistan için bir o kadar güç bir durum olduğu için ittifak hayata

⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Kemâl Beydilli, **1790 Osmanlı – Prusya ittifakı: Meydana gelişi-Tahlili-Tatbiki**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1984.

geçirilemedi.⁸⁹ Bununla birlikte savaş öncesi ve sırasında da Fransız Humbaracı Ahmed Paşa'dan sürekli gelen Fransa ile ittifak kurulması teklifleri de Osmanlı yönetimince doğru bulunmayarak kabul edilmediğini ayrıca belirtmeliyiz.⁹⁰ Bununla birlikte Osmanlı Devleti savaşın sonlarına doğru İsveç ile bir ittifak sürecine girmiş ve barış anlaşmasının imzalanmasının hemen ardından İsveç ile olan ittifakı imzalayarak yürürlüğe koymuştur. Böylece süregelen barış görüşmelerini de baltalamayarak Avusturya ve Rusya ile barış imzalayan Osmanlı Devleti, gerçekleştirdiği ittifak ile de doğuda İran'a karşı vereceği mücadeleye de Rusya'nın barışı ihlal etme ihtimalini bu ittifak ile azaltarak odaklanabilmiştir. Bu şekilde Osmanlı Devleti'nin müttefik olan Avusturya ve Rusya'ya karşı verdiği zorlu mücadele döneminde bile, kendisine getirilen ısrarlı ittifak tekliflerini son derece realist bir yaklaşımla değerlendirdiği, XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin durumu için belirtilmesi gereken önemli bir noktadır. Ayrıca Avrupa'da yaşanan gelişmeleri de yakından takip eden Devlet-i Aliyye, oluşan ittifak süreçlerine gerçekçi yaklaşarak, hayata geçirdiği İsveç ittifakı ile uygun bir zamanda çıkarları doğrultusunda hareket etmiş ve rakibi müttefik Avusturya ve Rusya'ya mukabelede bulunmuştur.

B. XII. KARL SONRASI İSVEÇ

XII. Karl'ın 1718'deki ölümü ile İsveç için güç sarkacı ters döndü. Zira şan vere şeref dolu bir dönem ve mutlakiyetçi bir yapı bu tarihten sonra yerini çok daha farklı bir sürece bırakıyordu. Nitekim XII. Karl'ın ölümü ülkede kansız bir devrimi de hızlandırmıştı. Aralık 1718'e ait bir mektupta dönemin siyasal ortamını anlatırken "burada herkes kıştan sağ çıkmış ve hayata yeniden dönen kuşlar gibi davranıyor" şeklinde bir ifade kullanılmıştır.⁹¹ XII.

⁸⁹ Zinkeisen, **a.g.e.**, C.V, s.531-532.

⁹⁰ Humbaracı Ahmed Paşa (Comte de Bonneval), Avusturya'ya karşı bir ittifak yapıldığı takdirde Fransa'nın 50 bin kişi ile Osmanlı Devleti'ne Bosna'dan destek vereceğini ve ayrı bir orduyla da Kayser'e karşı Kuzey İtalya'dan savaşa gireceğini vaat ediyordu. Zinkeisen, **a.g.e.**, C.V, s.149-162.

⁹¹ Weibull, **a.g.e.**, s.58.

Karl'dan sonra handanın herhangi bir erkek varise sahip olmaması sebebiyle tahta Karl'ın en genç kız kardeşi Ulrik Eleonora geçmiş, onun tahttan kocası lehinde feragatiyle de eşi I. Fredrik 1720'de İsveç tahtına oturmuştur. Tam bu aşamada İsveç için esas problem zayıflıktı. Zayıf bir ekonomi, zayıf bir ordu ve zayıf bir irade. Yaşanan bu zayıflık ve siyasi irade eksikliği, Baltık'ın en muktedir ülkesinde ortaya çıkınca elbette Danimarka, Prusya, İngiltere ve Rusya gibi bölgenin diğer ülkelerinin de çıkarına bir durum yaratmıştı. Nitekim onlar yaşanan bu gelişmelerden kendileri için en müsait koşulların oluşması için ellerinden gelen gayretleri de azami derecede göstermişlerdir.⁹² Ülkede yaşanan bu siyasi irade eksikliği ve güç boşluğu, ülkeyi Konsil'in konumunu güçlendirdiği bir yapıya ulaştırmıştır. Nitekim gerçekleştirilen 1720 anayasası ile ülkenin politik gücü Konsil'de toplanıyordu ve temelde bu hareket ülkede mutlakıyetten bir kaçıştı ve bunu yarım yüzyıl için başardı.⁹³ İşte böylesi bir yapıda parlak bir zekâ ve diplomasi yeteneğine sahip olan Konsil başkanı Arvid Horn, 1720 anayasanın da kendisine tanıdığı yetkileriyle 1738'e kadar ülke politikalarına yön veren isim oldu.⁹⁴

⁹² Nitekim XII. Karl'ın ölümünün hemen ardından ülkede taht adayının belirlenmesinde özellikle Rusya önemli müdahalelerde bulunmuştur ve XII. Karl'ın en büyük kız kardeşi Hedvig Sophia'nın Holstein-Gottorp dükünden olan oğlu Karl Fredrik'i her zaman için I. Fredrik'e karşı desteklemiştir. İngiltere ise bu aşamada I. Fredrik'i desteklemiş, Danimarka da sadece Holstein-Gottorp'un dükünün İsveç tahtına oturmaması için I. Fredrik'e destek vermiştir. Neticede Hessen-Kassel dükü Fredrik (I. Fredrik) eşinden devraldığı tahta konumunu koruyabilmiştir. Fakat Rusya, İsveç ile devam eden Büyük Kuzey Savaşı, 1721'de Nystad Anlaşması ile neticelendikten sonra da İsveç'in iç işlerine karışmayı sürdürmüştü ve Holstein-Gottorp dükü Fredrik'i destelemeyi sürdürmüştür. Hatta Fredrik, I. Petro'nun kızı Anna Petrovna ile 1727'de evlendirilmiştir. Böylece Fredrik'in İsveç tahtına oturması durumunda İsveç üzerinde daha büyük bir nüfuz elde etmek isteyen Rusya, adayını bundan sonra da desteklemiştir. Fakat bu yönde bir başarı elde edemediğini görünce, 1743 yılında İsveç ile imzaladığı Åbo Anlaşması'nda üstün konumunu da kullanarak adayının Anna Petrovna'dan olan oğlu Karl Peter Ulrik'in yeğeni Adolf Fredrik'i anlaşma maddesi garantörlüğünde İsveç veliahdı olarak seçirmiştir. Karl Peter Ulrik ise 1762'de III. Petro olarak Rus Çarı olmuştur. Scott, **a.g.e.**, s. 237,244.

⁹³ İsveç için Özgürlük Çağına (Age of Freedom) üç tarihi noktadan yaklaşılabilmektedir. Birincisi, XI. ve XII. Karl'ın mutlak idarelerine bir tepki olarak ortaya çıkan "tek adam hâkimiyeti" korkusudur. Ortaya çıkan bu tepki, siyasi otoritenin daha geniş bir tabana dayanması amacıyla Aristo-demokratik ilkelere dayanan bir anayasa oluşturdu. İkincisi, dış müdahaledir. Nitekim Avrupa, İsveç'in bu zayıf döneminde olabildiğince istifade etmeye çalışıyordu. Özellikle 1721 Nystad Anlaşması'nın getirdiği toprak kayıpları ve veraset tartışmaları İsveç'i dış müdahaleye açık hale getiriyordu. Onlar İsveç'i bir ittifaka dâhil olması ya da ittifak dışında kalması için sübvansede ederek kullanıyorlardı. Üçüncüsü ise dönemin politik yaşamını büyük oranda etkileyen İsveç toplumunun ekonomik sancılıdır. Fakirlik, İsveç'in temel problemdi ve bu durum yapılacak olan dış yardımları daha önemli hale getiriyordu. Scott, **a.g.e.**, s.237-238.

⁹⁴ Weibull, **a.g.e.**, s.58-60. Scott, **a.g.e.**, s.238,244.

Fakir bir Finlandiyalı soylu ailenin çocuğu olan Horn, XII. Karl'ın Narva ve Klissow gibi savaşlarında sekiz yıl görev almış ve bu süreçte XII. Karl'ın dikkatini çekmiştir. Karl onun yeteneklerini keşfetmekte gecikmemiş ve onu 1706'da Stockholm'e göndermiştir. Konsil üyesi olan Horn, bir süre sonra konsil başkanı oldu. XII. Karl'ın savaşları sırasında ülkenin hızla güç kaybettiğini görerek, İngiliz ortaklarıyla beraber bir barış politikası izlemeye başladı ve bu durum onun XII. Karl ile arasının açılmasına sebep oldu. Ancak Karl'ın 1718'deki ölümünün ardından bu politikasını sürdüren Horn, ülkede yaşanan iktidar boşluğu ve 1720 anayasasının getirdiği haklarla birlikte ülke yönetiminde en aktif kişi konumuna yükseldi. Gerek konsilde gerekse gizli komitede hâkimiyeti ele geçiren Arvid Horn, mareşal seçildi.⁹⁵ Arvid Horn'u ve politikalarını takip edenlerin oluşturduğu Cap Partisi, dış politikada ılıman bir politikayı destekliyordu. Partinin çoğunluğunu Stockholm dışından olan ve doğu sahillerinde gelenler oluşturuyordu. Cap partisi liderliğindeki İsveç'in izlediği bu ılımlı politika, 1730'lardan itibaren değişmeye başladı. Zira bu dönemden itibaren İsveç'in kadim müttefiki Fransa ile iyi ilişkiler içinde bulunan ve Poltava savaşını intikamını almak isteyen bir grup yeni ve genç aristokrat, soylular meclisinde üstünlüğü ele geçirmeye başladı. Bir grup etili tacir tarafından da desteklenen bu genç aristokratlar Hat Partisinde bir araya geldiler. Cap Partisinin aksine yüksek seviyeli aristokratlardan ve Stockholm ile batı sahillerinden gelenlerin oluşturduğu Hat Partisi, dış politikada milli prestije önem veren ve Fransız yanlısı tutumuyla yükseliyordu ve ekonomide ise yüksek ithalat tarifelerinin uygulanmasıyla tecrübesiz yerli üreticinin desteklenmesini temel alan sert ve katı bir merkantilist politikayı savunuyordu. Geliştirdiği bu politikalarla hızlı bir yükselişe geçen Hat partisi, 1738 yılında Konsil'de çoğunluğu ele geçirdi ve Arvid Horn'u istifaya zorlayarak, başkanlığa partinin önde gelen radikal liderlerinde Carl Gyllenborg'u getirdi.⁹⁶ Aslında Hat partisinin yönetime gelmesiyle birlikte

⁹⁵ Scott, **a.g.e.**, s.244-245.

⁹⁶ Esasında tam bu noktada Hat Partisinin yükselmesi ve nihayetinde Konsil başkanlığını ele geçirmesiyle birlikte başlayan süreçte, İsveç dış politikasının da hızlı bir değişim geçirdiği görülmektedir. Hat partisiyle birlikte onların "kadim düşman Rusya'dan intikam alma" fikirleri de iktidara gelmiş oluyordu. Ve parti bu yönde adımlar atmaya 1738'de Fransa ile ittifak yaparak

partililerin savundukları tüm politikalar gibi tasarladıkları “Rusya’ya savaş açma” fikri de kendileri ile birlikte iktidara gelmiş oldu. Zira Hat partisi Riksdag’ın Konsil’e belirli şartları tamamlaması halinde savaş açma yetkisi vermesini sağladı. Bunun üzerine açılacak olan savaşın hazırlıklarına girişildi ve geleneksel müttefik Fransa ile 1738 yılında bir ittifak anlaşması yapılarak⁹⁷ savaş sırasında Fransa’nın sübvansiyonu ile mücadelenin sürdürülmesi amaçlandı.⁹⁸ Tabii tam bu noktada tezimizin konusunu teşkil eden Osmanlı-İsveç ittifakının kurulması yolunda da Hat partisi son derece iştahlı bir gayretin içine girdi. Nitekim bu dönemde zaten Rusya ve Avusturya’ya karşı bir savaşın içinde olan Osmanlı Devleti ile yapılacak bir ittifak, İsveç için Rusya’yı hazırlıksız yakalaması ve sürdürülen bir savaşın içine dâhil olması bakımında son derece avantajlı görünüyordu. Yapılan 1739 Osmanlı – İsveç ittifakına, Hat Partisi’nin 1730’lardan itibaren yükselmesi, Rusya ile savaş yapma fikri ve iktidara geldikten sonra bu yönde giriştiği hazırlıklar çerçevesinden bakıldığında, çok daha anlamlı bir temele oturduğu görülecektir. Zira bu çerçeveden bakıldığında İsveç’in, Hat partisine yakın olan Karl Fredrik von Höpken ve Ifwar Karlson adlı iki maslahatgüzarını neden İstanbul’da daimi elçi olarak gönderdiği ve yapılacak olan bir ittifakın ön koşulu niteliğinde olan ve uzun yıllar sürüncemede kalan XII. Karl’ın

başlamış ve Rusya ile yapılacak olan savaşın temel hazırlıkları tamamlanmaya çalışılmıştır. İşte tam bu noktada İsveç’in 1736 yılından itibaren ateşli bir şekilde Osmanlı Devleti ile de Rusya’ya karşı bir ittifak yapma hevesi içine girmesi de daha anlaşılır bir hal almaktadır. Zira bu dönemde müttefik Avusturya ve Rusya ile savaş içinde olan Osmanlı Devleti’nin bu durumundan da yararlanarak bir ittifak anlaşması ile Rusya’ya savaş ilan ederek mücadeleye ortak olmak istediği anlaşılabilir. İsveç’in, ittifakın bir an önce ve mümkünse barış anlaşması imzalanmadan yapılmasını neden bu kadar istediği de anlaşılabilir. Bu noktada gelişmeleri son derece iyi takip eden Osmanlı Devleti kendisine atfedilen “diplomaside kaybeder” iddiasını çürütür bir şekilde süreci son derece iyi yönetmiş ve İsveç ile olan ittifakı Avusturya ve Rusya ile barış anlaşması imzalandıktan sonra yürürlüğe koymuştur. Böylece Avusturya ve Rusya’ya karşı iki cephede sürdürdüğü bu yıpratıcı mücadeleyi daha fazla uzatmak istemeyen Osmanlı yönetimi, daha kritik olarak gördüğü İran meselesine odaklanmak istemiştir. Yapılan ittifakla da devletin İran meseleleriyle meşgul olmasını fırsata dönüştürmek isteyen Osmanlı Devleti, küçük bir bahane neticesinde girişebileceği yeni bir tehdidini de bertaraf eden Osmanlı Devleti, doğudaki meselelere daha rahat eğilebilmiştir. Tabii bu noktada ittifakın İsveç için de uygun ve kârlı olduğu bir gerçektir. Nitekim bu ittifak ile 1742’de Rusya ile savaşın sürdüğü bir dönemde Osmanlı Devleti’nden parasal destek alan İsveç’in (250 bin kuruş, **BOA. NH**, n. 8, s.3), bu destek sebebiyle son derece mutlu olduğu (**BOA. HH**, n.14) anlaşılmaktadır. Ayrıca İsveç-Rusya savaşı sırasında 1742’de Rusya’ya da bir name gönderen Padişah I. Mahmud, savaşın daha fazla uzatılmamasını istemiş (Uzunçarşılı, **IV-II**, s.224.) ve ertesi yıl yapılan Åbo Anlaşması ile savaşa son verilmiştir. Böylece İsveç, başarılı olamadığı bu savaştan daha fazla yara almadan kurtulmuştur.

⁹⁷ Vexler, **a.g.e.**, s.73.

⁹⁸ Scott, **a.g.e.**, s.243,245-246. Weibull, **a.g.e.**, s.68.

borçlarının ödenmesi meselesinin neden apar topar halledilmeye çalışıldığı çok daha iyi anlaşılacaktır.⁹⁹

İstenilen savaş, 1740'da başlayan Avusturya Veraset Savaşı'nın sağlayacağı düşünülen uygun ortam da göz önüne alınarak, nihayet 1741'de¹⁰⁰ ilan edildi. Ancak umutlar gerçekleşmekten çok uzaktaydı. Nitekim İsveç bu aşamada kırk dört bin asker silahlandırırken, Rusya iki yüz bin kişi toplamıştı. Ayrıca Osmanlı Devleti de Rusya ile 1739'da barış anlaşması imzalayarak savaştan çekilmişti. Böylece İsveç, büyük bir güçle baş başa kalmıştı. Yine de bu şartlara rağmen İsveç askerleri Kasım 1741'de büyük umutlarla Karelia'ya çıktılar. Fakat burada Rus kuvvetleri İsveç generali Lewenhaupt komutasındaki İsveç ordusunu geri püskürttü ve bölgedeki Finli muhaliflerin desteğini alarak gizlice İsveç içinde Cap partisini desteklemeye çalıştılar. İsveç ordusu moral kaybetti ve geri çekilmeye başladı. Tam bu aşamada Kasım 1741'de Ulrika Eleonora'nın ölmesi zaten savaş sebebiyle karışık olan ülke gündemine yeni bir problem daha taşıdı: Çocuğu olmayan kral I. Fredrik'den sonra tahta kim geçecekti? Bu makam için farklı ülkelerden birden fazla adayın çıkması meselenin can alıcı noktasını oluşturuyordu. Bu aşamada Danimarka taht için kendi veliahdını aday olarak desteklerken, Rusya Holstein-Gottorp dükü Karl Fredrik'in oğlu Karl Peter Ulrik'i destekliyordu. Bu tartışmaların gölgesinde devam eden İsveç-Rus savaşı, 1743 yılında Åbo Anlaşması ile son buldu. Anlaşmayla Rusya Doğu Finlandiya'nın önemli bir kısmını ele geçiriyor ve İsveç tahtı için de İngiltere ve Cap partisinin desteğiyle Peter Ulrik'in kuzeni Adolf Fredrik'i veliaht olarak seçilmesini İsveç'e dayatıyordu. Bu durumda kendi adayı seçilmeyen Danimarka ise İsveç'i açıkça tehdit ediyordu. Bunun üzerine İsveç Rusya'dan

⁹⁹ Osmanlı-İsveç ittifakına bu açıdan bakmak, tarihi olayları birden fazla açıdan değerlendirmeye tabi tutmak bakımından son derece önemlidir. Zira bu ittifaka bundan önce yapılan tüm çalışmalarda olduğu gibi sadece Osmanlı Devleti açısından bakmak, onun neden ve sonuçlarıyla değerlendirilmesini eksik kılacağı gibi yanlış anlamalara da meydan verebilecektir. Bu sebeple ilk defa olarak konuya iki ve daha çok açıdan yaklaşan bu çalışmamızın, bu konudaki önemli bir eksiği dolduracağını düşünüyoruz.

¹⁰⁰ Savaşın ilan tarihinde kaynaklar arasında bir ihtilaf vardır. Buna göre Weibull bu tarihi Mart 1741 olarak verirken, Scott 1741 yaz mevsimi olarak belirtir. Vexler ise Temmuz 1741 tarihini kaydetmiştir. Scott, **a.g.e.**, s. 246. Weibull, **a.g.e.**, s.69. Vexler, **a.g.e.**, s.73.

Stockholm yakınlarında mevzilenmek üzere on bin kadar asker istedi. Ve bu askerler Danimarka tehdidi sebebiyle bölgeye yerleştirildi. Yapılan bu anlaşma ile zaten zayıflayan İsveç'in iç işlerine müdahale eden Rusya'nın İsveç üzerinde konumunu daha da güçlendirmesine sebep oldu. Bu dönemden sonra tüm kayıplara rağmen Hat partisi İsveç'teki konumunu korudu. Hatta yüzyılın ortasına doğru gücünü daha dar arttırdı.¹⁰¹

İsveç için özgürlük çağı olarak nitelendirilen ve kendisine has özellikleri olan bu dönem, 1771 yılına kadar devam etmiş ve bu tarihte III. Gustav'ın tahta geçmesiyle birlikte İsveç, reform ve değişimlerle dolu farklı bir tarihi sürece girmiştir.¹⁰²

¹⁰¹ Scott, **a.g.e.**, s.246-247-248.

¹⁰² Burada belirtebileceğimiz önemli bir husus da, XVII. yüzyıldan itibaren hızla yükselen İsveç'in XVIII. yüzyılda başlayan gerilemesinin trajik bir son, parçalanma veya toplu bir istila ile bitmemiş olmasıdır. Zamanla doğal dengesine kavuşan İsveç, bu süreç içerisinde gelişimini ve ilerlemesini sürdürmüş ve ticaretini çeşitlendirmiştir. Lee, **a.g.e.**, s.152.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI – İSVEÇ İTTİFAKI

A. 1736-1739 OSMANLI – RUS VE AVUSTURYA SAVAŞI

Lale Devri'nin büyük bir isyan ile bitmesinin ardından tahta Sultan I. Mahmud'un (1730-1754) geçmesiyle birlikte, bu dönemlerde Osmanlı Devleti'ni en fazla meşgul eden mesele olan İran Savaşlarında da ikinci safhaya girilmiş oldu. Nitekim 1723'de Afganlılar tarafından sıkıştırılan son Safevi hanı Sultan Hüseyin oğlu Tahmasb'ın, İran'ın doğusunun Afgan kontrolü altına alınması üzerine Osmanlı Devleti ve Rusya'dan yardım istemesi ile başlayan İran savaşlarında Osmanlı Devleti, Kirmanşah, Hemedan, Revan ve akabinde Tebriz'e girerek Gence ve Gürcistan'a hâkim oldu. Ancak Afşar kabilesinden Nadir Han'ın İran'a hâkim olması ile durum değişti ve Tebriz elden çıktı. Bunun üzerine 1730'da padişah bizzat sefere çıkacakken büyük bir isyanın başlaması ve ardından yaşanan taht değişikliği sonucunda planlanan sefer gerçekleşemedi. Sultan I. Mahmud'un isyancıları temizleyerek yönetime hâkim olmasıyla birlikte İran savaşlarının ikinci safhası da başlamış oldu ve 1732'de yapılan anlaşma ile Tebriz, Kirmanşah, Hemedan ve Luristan İran'a bırakıldı. Ancak Tebriz'in elden çıkmasını kabul etmeyen I. Mahmud, Sadrazam Topal Osman Paşa'yı ve Şeyhülislam Paşmakçızade Abdullah Efendi'yi görevden aldı ve 6 Ekim 1733'de İran'a savaş ilan edildi. 1733'ten itibaren Nadir Şah'ın İran'da kontrolü ele geçirmesi ve 1736'da şahlığını ilan etmesiyle mücadeleler şiddetlendi. Tam bu tarihlerde Avrupa'da yaşanan gelişmeler ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ederek müttefiki Avusturya ile Osmanlı'nın batıdaki topraklarını tehdit etmesi, Osmanlı Devleti'nin 1736'da İran ile Nadir Şah'ın Şahlığının tanınması ve Kasrışirin temel alınmak üzere sınırların belirlenmesi noktasında bir anlaşma yapmasını gerektirdi. Ancak batıda

savaşların bitmesinin ardından tekrar başlayan Osmanlı – İran mücadeleleri, 1746'da yapılan bir anlaşma ile sona erdi ve iki taraf da Kasrışirin'deki sınırlarına geri çekildi.¹⁰³

Osmanlı Devleti'nin doğuda böylesi önemli ve zorlu mücadeleler içinde olması, Kafkasya'da 1723'de Bakü'yü işgal ederek hızla yayılan Rusya'nın¹⁰⁴ da dikkatini çekmiş ve bir bahane ile Osmanlı Devleti'ne savaş açmak istemiştir.¹⁰⁵ Nitekim aradığı bahaneyi padişahın Kırım Hanına Kafkaslar yoluyla İran'a gitmesi emri vermesinde bulan Rusya, Haziran 1733'te bu kuvvetlerin geçişini durdurdu ve bu durumdan duyduğu rahatsızlığı elçisi vasıtasıyla dile getirdi. Ayrıca yapılan bu hareketi kendi topraklarına tecavüz sayarak Petersburg'da toplantı yapan Rusya, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumdan istifade ile Osmanlı Devleti'ne savaş açmayı düşündü; fakat bu yöndeki adımlarını tam dönemde ortaya çıkan Lehistan Veraset Savaşı sebebiyle ertelemek zorunda kaldı.¹⁰⁶ Bu arada ordunun komuta

¹⁰³ Feridun Emecen, "Osmanlı Siyasi Tarihi, Kuruluştan Küçük Kaynarca'ya" **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi (Ed: Ekmeleddin İhsanoğlu)**, C.1, IRCICA, İstanbul 1994, s.59-60. Abdülkadir Özcan, "Mahmud I", **DİA**, C.27, Ankara 2003, s.349. Yılmaz Öztuna, **Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi**, C.6, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1978, s.328-332.

¹⁰⁴ Rusya'nın Kafkasya'da bu şekilde yayılması Osmanlı Devleti tarafından da hoş karşılanmıyordu ve Zaporog Kazaklarının Hatmanı Orlik'den Rusya ile İran arasında bir ittifak yapıldığı öğreniliyordu. Subhi Mehmed Efendi, **Subhî Tarihi** (Haz. Mesut Aydınar), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007, s.285. Zinkeisen, **a.g.e.**, s.458. Bu anlaşmanın maddeleri için bkz: **Subhî Tarihi**, s.285-287.

¹⁰⁵ Rusya'nın savaş için bir bahane aradığının en önemli göstergelerinden birisi, 16 Kasım 1720'de Prut Anlaşmasını kendisi için oldukça avantajlı hale getiren yeni bir revizyona gidilmiş olmasına rağmen Osmanlı Devleti'nin İran ile meşgul olduğu bir dönemde sudan bir bahane ile Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesidir. Zira 16 Kasım 1720'de Prut anlaşması revize edilerek Rusya'ya; İstanbul'da elçi bulundurma izni, Kırım'a ödenen yıllık verginin ebediyen kaldırılması, Lehistan'ın mevcut hak ve özgürlüklerinin iki devlet garantörlüğünde olması gibi haklar tanınıyordu. Ayrıca 1736-1739 savaşı boyunca süren müzakerelerde hiçbir şekilde Azak'ı vermeye yanaşmaması, Rusya'nın bu dönemde Azak'ı ele geçirerek Karadeniz'e inmek için bir bahane aradığını da göstermektedir. Nitekim Osmanlı Yönetiminin de Rusya'nın bu yöndeki planlarından kaygılandığı anlaşılıyor. Zinkeisen, **a.g.e.**, s.413-414,458.

¹⁰⁶ Bu dönemde Lehistan kralı II. August'un 11 Şubat 1733'de ölmesi Avrupa'da Lehistan Veraseti gibi önemli bir meseleyi gündeme getirdi. Tahtta en yakın aday olan Saksonya Elektörü, başlarda ne Rusya ne de Avusturya'nın desteğini alabiliyordu. Ancak Fransa'nın taht için Stanislas Leçinski'yi desteklemesi, Rusya için Lehistan'ın Fransız nüfuzu altına girmesi anlamına geliyordu. Bu durumda Saksonya Elektörünü desteklemeye başlaya Rusya, iki aday arasında yaşanan mücadelelerde askerlerini Lehistan'a konuşlandırdığı gibi Elektör'ün 1734'de rakibine üstün geldikten sonra III. August olarak Lehistan tahta geçmesinden sonra da askerlerini bir müddet daha bu ülkede tuttu. Lehistan'ın bağımsızlığının Osmanlı Devleti ve Rusya'nın ortak garantörlüğünde olmasına rağmen Rusya'nın bu şekilde Lehistan işlerine tek başına müdahalesi ve ülkeye asker sokması Osmanlı yönetimini oldukça öfkelenmiştir; ancak İran ile devam eden mücadeleler sebebiyle Rusya'ya karşı bir harekette bulunulamamıştır. Zinkeisen, **a.g.e.**, s.459-460.

kademesinde çıkan anlaşmazlıkların da etkisiyle Osmanlı Devleti'ne karşı düşündüğü harekâtı geciktiren Rusya, padişahın Kırım Hanına verdiği ikinci bir Kafkaslar yoluyla İran'a girme emriyle istediği savaş gerekçesini elde ettiğini düşünerek İstanbul'daki daimî elçisi Nepluyev'i Petersburg'a çağırdı. Yapılan müzakereler neticesinde Osmanlı Devleti'ne verilen 12 Nisan 1736 tarihli nota ile Rusya Osmanlı Devletine savaş ilan etti. Bu savaş ilanından sonra hızla harekete geçen Rus birliklerinin Kırım istikâmetinde ilerleyerek 21 Mayıs'ta Orkapı Kalesi'ni ele geçirmeleri üzerine Osmanlı Devleti, Fransız elçisi Marquis de Villeueve'nin de tahrikiyle Rusya'ya savaş ilan etti.¹⁰⁷

Mareşal Münnich tarafından hazırlanan harekât planı çerçevesinde ilerleyen Rus ordusu, 21 Mayıs'ta Orkapı Kalesi'ni ele geçirdikten sonra 5 Haziran'da Gözleve Kalesi'ne de hâkim oldu. Ancak bu arada Rus ordusunda iaşe problemi hızla artıyor, özellikle içme suyu ve yem sıkıntısı çekiliyordu. Bu sebeple her gün yüzlerce at ölüyor, salgın hastalıklar hızla yayılıyordu. Mareşal Münnich verilen kayıpların Rus ordusunu daha fazla engellemeden diğer bir hedef olan Bahçesaray'a ilerledi ve 17 Haziran'da ele geçirdiği hanlık başkentini yerle bir ederek camilere varıncaya kadar her yeri yağmalattı. General Lassi komutasındaki diğer bir Rus ordusu ise 15 Mayıs'ta Azak Kale'si önlerine geldi. Kale muhafızı Mustafa Ağa, Kapudan Canım Mustafa Paşa'dan beklediği yardımın gelmemesi üzerine 1 Temmuz 1736'da kaleyi teslim etti. Bu arada Mareşal Münnich komutasındaki Rus ordusunda artan iaşe eksikliği ve hastalıklar sebebiyle yaşanan sıkıntı, beklenen yardımında gelmemesiyle had safhaya ulaştı ve ordu Orkapı'ya geri çekilmek zorunda kaldı. Ancak burada da fazla tutunamayarak kalenin bütün istihkâmlarını ve lağımalarını yıkarak geri çekilmek zorunda kaldı. Bu şekilde büyük umutlarla hazırlanan harekât planı istenileni vermedi ve Rus orduları otuz bin kayıp vererek ve Azak dışında pek fazla kazanç elde edemeden geri çekilmek zorunda kaldı. Tüm bu gelişmeler karşısında Osmanlı Devleti, ordunun İran ile meşgul olması sebebiyle hızlı bir karşılık veremedi. Davudpaşa kışlasında toplanan ordu, Sadrazam Silahdar Mehmed Paşa

¹⁰⁷ Zinkeisen, a.g.e., s.462-467.

komutasında Tuna önlerine kadar gelmiş; fakat kışın gelmesiyle İstanbul'a geri dönmüştür.¹⁰⁸

Tüm bu gelişmeler yaşanırken Osmanlı Yönetimi, son derece akıllıca bir politika takip ederek Rusya tarafından bir bahane ile çıkarılan ve yeterince hazır olmadığı bu savaşta, zaman kazanmak ve de savaşın daha fazla büyümesini engellemek için önemli diplomatik girişimlerde bulunuyordu. Nitekim Sadrazam, Davudpaşa'daki ordugâha arabuluculuk çalışmaları yapan deniz devletleri İngiltere ve Hollanda elçileri yanında, Rusya'nın müttefiki olan Avusturya ile irtibat içinde kalmak için elçisi Talman'ı da çağırıyordu. Buradaki müzakerelerde Osmanlı devlet adamları Devlet-i Aliyye'nin savaş istemediğini, savaşı Rusya'nın çıkardığını, Rusya'nın eski sınırlarına çekilmesi halinde barışın yapılabileceğini belirtiyorlardı. Böylece Osmanlı devlet adamları uluslar arası arenada da lehlerine bir kamuoyu yaratmak istiyor, yaşanan kayıplardan Rusya'nın sorumlu olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Ancak yapılan tüm bu girişimlere rağmen Avusturya, Osmanlı yönetimine Rusya ile yaptığı 1726 tarihli ittifak gereği yardım etmek durumunda olduğunu belirtiyor ve Osmanlı Devleti üzerinde baskı kurmaya çalışıyordu. Ayrıca elçisi Talman marifetiyle müzakerelere devam ederek Rusya ile savaşa katılma şartlarını görüştüğü bir dönemde zaman kazanmaya çalışıyordu. Ve neticede Avusturya hiçbir gücün kendileri ile Rusya'nın arasına giremeyeceğini belirterek; ama aslında Rusya ile aralarında yapılan harekât planı çerçevesinde 6 Haziran 1737'de Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. Hemen akabinde üç koldan taarruza geçen Avusturya birlikleri Niş, İzvornik ve Eflak yönlerine doğru ilerlerken, Rusya'da Özi'yi ele geçirmişti.¹⁰⁹

Bu gelişmelere rağmen diplomatik süreci devam ettiren Osmanlı Devleti, Rusya ve Avusturya'ya arabulucu devletlerin de katılacağı bir kongre teklif etti. Nitekim 16 Ağustos 1737'de Lehistan'ın Nemirov kasabasında

¹⁰⁸ **Subhî Tarihi**, s.292-296. Zinkeisen, **a.g.e.**, s.475-483.

¹⁰⁹ **Subhî Tarihi**, s.314-315. Zinkeisen, **a.g.e.**, s.486-491. **Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi**, (İlmi müşavir ve Redaktör: Hakkı Dursun Yıldız), C.11, Çağ Yayınları, İstanbul 1993, s.140. Özcan, **a.g.m.**, s.349.

toplanan kongrede, müttefikler Avusturya ve Rusya'nın aşırı talepleri sebebiyle bir sonuç alınamadı. Süren bu diplomatik çabaların yanında Osmanlı Yönetimi, Avusturya ve Rusya tarafından kendisine karşı oluşturulmaya çalışılan geniş bir ittifakı da engellemeye çalışıyor ve bu konuda oldukça başarılı oluyordu. Nitekim Avusturya, Lehistan'ı Osmanlı Devletine karşı kışkırtarak ittifaka katılması yönünde girişimlerde bulununca, Osmanlı Yönetimi, Bender ve Hotin valileri ile Bucak tararlarına Lehistan yönünde akınlar yapmamalarını istiyor, Lehistan kralı III. August da Osmanlı Devleti'nin bu barışçıl politikasına destek veriyor ve onunla ilişkilerini bozmak istemiyordu. Ayrıca Osmanlı Devleti, Temmuz 1737'de Münif Mustafa Efendi'yi elçi olarak Lehistan'a göndererek, III. August'u meşru kral olarak tanıdı. Bununla birlikte aralarındaki ittifak anlaşması gereği Avusturya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı harekete geçmesini istediği Venedik, sadece Osmanlı Devleti'nin Avusturya'ya saldırması halinde savaşa katılacağını, aksi durumda Osmanlı Devleti ile ilişkilerini bozmak istemediği için savaşa dâhil olmayacağını belirtiyordu. Zira Avrupa'da yükselen yeni güçlerle beraber Akdeniz'de artan rekabet neticesinde ticari faaliyetleri eskisine oranla azalan Venedik'in, Osmanlı Devleti ile savaşarak azalan bu ticaretinin daha da etkilenmesini istemediği anlaşılmaktadır.¹¹⁰

Savaşı askeri olduğu kadar diplomatik boyutuyla da idare eden Osmanlı Devleti, Nisan 1734'de İstanbul'a gönderilen daimî elçileri Karl Fredrik von Höpken ve Ifwar Karlson vasıtasıyla İsveç ile yakın ilişkiler içine girmiş ve hatta onunla 10 Ocak 1737'de oldukça kritik bir ticaret anlaşması imzalamıştır. Bu aşamada, müttefikler karşısında zor durumda kalan Osmanlı Devleti'nin, savaşın ve diplomatik müzakerelerin sürdüğü böylesi bir dönemde, Rusya'nın kuzeydeki en büyük düşmanı İsveç ile imzaladığı bu

¹¹⁰ Zinkeisen, **a.g.e.**, s.489-500. **Mufassal Osmanlı Tarihi**, (Bir heyet tarafından hazırlanmıştır), C. V, s.2378, 2492-1493.

ticaret anlaşması ve tesis ettiği bu yakın ilişkilerle, sürdürülen müzakerelerde bir denge sağlamak istediğini söylemek pek yanlış olmayacaktır.¹¹¹

B. İTTİFAKA GİDEN YOLDA İLK ADIM: OSMANLI – İSVEÇ TİCARET ANLAŞMASI

XII. Karl sonrası dönemde Osmanlı – İsveç ilişkilerinin en yakın ve yoğun yaşandığı dönem, Nisan 1734’de Karl Fredrik von Höpken ve Ifwar Karlson’un¹¹² İstanbul’a gönderilmeleriyle başlamıştır.¹¹³ Nitekim İsveç kralı I.

¹¹¹ Kanaatimizce bu aşamada üzerinde durulması gereken temel nokta, bu ticaret anlaşmasının sadece Osmanlı – İsveç ilişkilerinin tarihi süreci içinde ve dönemin tarihsel olaylarından tamamen bağımsız bir ticaret anlaşması olarak görülmemek, imzalandığı Ocak 1737 tarihine ve bu dönemdeki gelişmelere bakmaktır. Nitekim Rusya ile bir ittifak anlaşması içinde olan Avusturya’nın savaşa henüz katılmamış olmasına rağmen, savaşa dâhil olma ihtimalinin neredeyse kaçınılmaz olduğu bu aşamada, savaşı en başından beri istemeyen ve yapılan müzakerelerde Rusya’yı, giriştiği bu savaştan caydırmaya çalışan Osmanlı Devleti’nin, tam da bu dönemde Rusya’nın en büyük düşmanlarından olan İsveç ile böylesi bir ilişki tesis etmesi hiç de tesadüfî bir durum olmasa gerekir. Kendisine karşı oluşturulan ittifaka karşı direk mütakabil bir mukabele olmasa da, böylesi kritik bir aşamada imzalanan bu ticaret anlaşmasının, göreceği işlevden çok daha büyük anlamlar taşıdığı şüphesizdir. Zira 16 Kasım 1720’de Rusya’ya Prut Anlaşmasını revize eden hakların verilmesi ve hatta bu süreçte Rus elçisinin hükümetçe kabulünün bile İstanbul’daki İngiliz elçisi Stanyan tarafından engellenmeye çalışıldığı bir yüzyılda (Zinkeisen, **a.g.e.**, s.413), müttefik devletlerin tehdidi altındaki Osmanlı Devleti’nin, Rusya’nın en önemli düşmanı İsveç ile İstanbul’daki elçileri vasıtasıyla yakın ilişkiler kurması bir yana ona ticari imtiyazlar veren bir anlaşma imzalaması, bu adımın, Rusya ile süren müzakereler dönemi içinde ikna gücünün artırılması noktasında önemli bir adım olarak görülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

¹¹² Ifwar Karlson, Ulusal Ticaret Kurulu sekreterydi ve kendisine daha sonradan Carleson adı ile asalet unvanı verilecektir. Hat Partisi’nin ünlü politikacılarından Daniel Niklas von Höpken’in oğlu olan Karl Fredrik von Höpken ise bu Kurul’un başkanıydı. 1730’ların sonlarına doğru politik hayatında önemli bir değişim yaşayan İsveç’in 1734’de İstanbul’da maslahatgüzar olarak görevlendirdiği bu iki politikacı da ileride Hat Partisi için önemli destekçilerinde olacaktır. Nitekim 1741’de İsveç’e geri çağırılan von Höpken, bu tarihte sonra Hat Partisi’nin aktif destekçisi olarak önemli devlet dailerinin başında bulundu. Karlson ise 1745’e kadar İstanbul’da kaldıktan sonra İsveç’te sıkı bir Hat Partisi destekçisi oldu. Hatta işkence uygulamalarının lehine oy kullandı ve çeşitli parlamento darbelerine katılarak Hat Partisi’nin iktidarını korumaya çalıştı. Daha sonraları Dışişleri müsteşarı, ardından da Şansölye oldu. Tarım ve dış ticaret konularının dışında Osmanlı ülkesinde kaldığı sürede yaşadığı olayları da yayımlayan Karlson, meslek hayatını Kraliyet Bilim Akademisi Başkanı olarak sonlandırdı. Theolin, **a.g.e.**, s.51, 190-192.

¹¹³ Bu iki İsveç elçisinin İstanbul’a gelişi tarihleri konusunda bir ihtilaf vardır. Nitekim Theolin, Karlson ve Höpken’in, 1732 yılında, İsveç’in Doğu Akdeniz’deki ticarî imkânlarını geliştirmek üzere şarka gönderildiklerini ve İstanbul’da Hekimoğlu Ali Paşa tarafından kabul edildiklerini söyleyerek, daha sonra Venedik’e giden bu iki İsveçliye Kral’ın emriyle maslahatgüzar olarak İstanbul’a dönmeleri emrinin verildiğini ve Nisan 1735’de İstanbul’a döndüklerini belirtmektedir. Theolin, **a.g.e.**, s.52. Uzunçarşılı ise Karlson ve Höpken’in 1733’de İstanbul’ geldiklerini belirtirken (Uzunçarşılı, **IV.İI.**, s.220), Beydilli bu tarihi Nisan 1734 olarak vermektedir. Beydilli, **a.g.m.**, s.411. Buradaki tarih farklılıklarının; İsveç kralından 3 Mart 1736’da gelen nameden (**NH**, n. 7, s.444-446.) ve Theolin’in verdiği bilgilerden anlaşıldığı üzere, İstanbul’a gelerek Sadrazamla görüşükten sonra

Fredrik, 3 Mart 1736 tarihli namesinde Osmanlı – İsveç dostluğunun geliştirilmesi için “mücerred İsveç taifesinden” olan bu iki İsveçlinin “muhâberât emîni” olarak İstanbul’a gönderildiği belirtilerek onların “âhir-bigânelere kıyas” olunmamasını istemiş ve içlerinde birisinin vefatı halinde diğerinin elçilik görevine devam edeceği belirtilmiştir. Bu tarihten sonra gelişen uluslar arası olayların da etkisiyle, karşılıklı iyi niyet mesajları yanında somut adımlarla da desteklenmeye başlanan Osmanlı – İsveç ilişkileri, özellikle bu iki İsveç elçisinin mezkûr namede belirtilen öncelikli misyonları temelinde geliştirilmeye çalışılmıştır. Zira bu nameye göre ruhsat ile murahas olarak nasb ve tayin olunan İsveç elçilerinin temel hedefleri olarak şunlar ifade edilmiştir: Tarafeynin reaya ve berayalarının faydalanacağı bir ticaret anlaşmasının yapılması, XII. Karl’ın borçlarının görüşülerek meseleye iki devletin dostluğuna uygun şekilde bir “hüsn-ü hitâm” verilmesi, Leh memleketinde ortaya çıkan ve tüm Avrupa’da “tebeddülâta sebep” olabilecek durumun görüşülmesi.¹¹⁴ Şüphesiz ki bu hedefler arasında İsveç’in en fazla üzerinde durduğu nokta uluslar arası arenada Osmanlı Devleti ile aynı perspektifte hareket ederek ulusal çıkarlarına ulaşmaktı. Böylesi bir hedef için de atılacak en temel adım, öncelikle bir ticaret anlaşmasının yapılmasıydı. Nitekim Osmanlı Yönetimi de bu konuya son derece olumlu yaklaşıyordu. Zira Kral’dan gelen bu nameye I. Mahmud’un Evâsıt-ı Ramazan 1149’da (Ocak 1737) verdiği cevapta, İsveç kralının Osmanlı Devleti ile İsveç arasındaki dostluğun sürmesi yönündeki isteğinden duyulan memnuniyet ifade edilerek Hıristiyan devletlere verilen ahidnamelerin benzerinin İsveç’e de verildiğini, eğer bu konuda ayrı talepleri var ise bunların sadrazamla müzakere edilmesini belirtmiştir.¹¹⁵

İki devlet yöneticilerinin ilişkilerin geliştirilmesi yönünde gösterdikleri bu olumlu tutum, Osmanlı – İsveç ilişkilerinde somut adımların atılmasını

Venedik’e gittikleri anlaşılan bu iki İsveçlinin, bu sefer maslahatgüzar olarak İstanbul’a dönmeleri yönünde gelen emir mucibince Payitaht’a ikinci defa gelmelerinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla İsveç kralından gelen nameye göre bu iki İsveç elçisinin 1736 yılında İstanbul’da maslahatgüzar olarak resmî göreve başladıkları görülmektedir.

¹¹⁴ BOA. NH, n. 7, s.444-446.

¹¹⁵ BOA. NH, n. 7, s.443-444. Mustafa Güler, “1150/1737 Osmanlı – İsveç Ticaret Anlaşması”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.IX, S. 2, s.109.

sağlayarak ilk hedef olan ticaret anlaşmasının imzalanmasını da mümkün kılmıştır. Bu yönde adımların atılmasında İstanbul'daki Fransız elçisi Marki Villeneuve'nin ve Fransız asıllı Humbaracı Ahmed Paşa'nın da (Comte de Bonneval) önemli etkileri olduğu anlaşılmaktadır.¹¹⁶ Nitekim onların desteğiyle hareket eden İstanbul'daki İsveç murahhasları Karlson ve Höpken, Osmanlı devlet adamlarıyla yaptıkları müzakereler neticesinde Osmanlı ve İsveç Devletleri arasında Ocak 1737'de (Evasıt-ı Ramazan 1149) on sekiz maddelik bir ticaret anlaşmasının imzalanmasını sağladılar.¹¹⁷ Böylece Osmanlı Padişahı I. Mahmud tarafından onaylanan ticaret anlaşması, İsveç kralı I. Fredrik tarafından gönderilen 16 Ağustos 1737 tarihli name ve tasdikname ile de onaylanarak yürürlüğe girmiştir.¹¹⁸

İmzalanan ticaret anlaşmasının maddelerini şu şekilde özetleyebiliriz:

1. madde: İsveç taifesi ve tüccarlarından büyük ve küçük İsveç sefineleriyle Memâlik-i Mahrûseye gelenler ile İsveç kralının himayesi ve bayrağı altında bulunan ve Malta, Livonia ve sair korsanlık yaparak Osmanlı Devleti'ne düşman olan sefinelerde bulunmayarak buralarda askere yazılmamış olanlar, her halde ve her zamanda Devlet-i Aliyye deryalarına gelmeye ve kemâl-i emn ve asayiş ile Devlet-i Aliyye limanlarına girmeye izinlidir. Bu kişiler herhangi bir bahane ile tecavüz ve rencide olunmayacaklar ve gelip gittikleri esnada dahi Devlet-i Aliyye limanlarında ve iskelelerinde kendi halleriyle diledikleri kadar kalmak ve iktiza eden mahalde sefinelerinden çıkıp gezerek, muhtaç oldukları sair levazımlarını bilâ mani akçeleriyle alabileceklerdir. Deryada gerek donanma-yı hümâyûn sefinelerine gerek sair Devlet-i Aliyye

¹¹⁶ Joseph von Hammer, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.7, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1997, s. 458. Theolin, **a.g.e.**, s.53. Uzunçarşılı, **IV-II**, s. 220. Hammer de bu ticaret anlaşmasının imzalanmasında, yukarıda belirttiğimiz gibi, devam etmekte olan savaş sürecine dikkati çekerek, Osmanlı Devleti'nin süren müzakerelerde ağır bir barış anlaşmasını kabul etmek yerine Fransız elçisi Villeneuve ve Humbaracı Ahmed Paşa'nın, İsveç murahhaslarıyla söz birliği ederek Osmanlı Yönetimini savaşın talihinin peşinde gitmeye ikna ettiğini, böylece Osmanlı Devleti'nin ticaret anlaşmasını kabul ettiğini belirtmektedir. Bu şekilde Hammer, savaşın ve müzakerelerin yoğun olarak sürdüğü bir dönemde imzalanan bu ticaret anlaşmasının, taşıdığı isimden çok daha güçlü bir anlamının olduğuna dikkat çekmektedir. Hammer, **a.g.e.**, s.458.

¹¹⁷ **BOA. Düvel-i Ecnebiye Defteri**, 49/1 (İsveç Ahidname Defteri), s.17-25. **BOA. HH**, n.58451. s.1-3. **BOA. HH**, n.58450.

¹¹⁸ **BOA. NH**, n. 7, s. 496-500.

bayrağı diken Devlet-i Aliyye'ye tabi sefnelere, İsveç sefneleri rastladıklarında İsveç bayrağı dikerek top ile selamlayıp dostluğunu izhar edecekler, Devlet-i Aliyye sefneleri dahi layık olan vechle dostane muamele ederek yollarından alıkoymayacak ve bir şey teklif etmelerine veya bir nesnelere gasp etmelerine müsaade edilmeyecektir. Ancak boğaz hisarlarında ve limanlarında sair müstemenler gibi muamele edilecektir. Deryada sefnelere yoklanma bahanesiyle akçe talep ve rencide olunmayarak, mutad üzere dostane hareket olunarak birbirilerine zarar ve ziyan eylemeyeceklerdir. Aynı şekilde karadan gelenlerin de gelip gitmeleri caiz olup gerek kendilerine gerek emvâl ve eşyalarına ve gerekse ticaretlerine bir şekilde mümanaat ve müdahale olunmayacaktır.

2. madde: İsveç sefneleri fırtınaya maruz kalarak levazım ve mühimmatları iktiza ettiğinde hazır bulunan hassa gemiler ve gayrilerden deryada ve karada olanlar onlara yardım edecek, Memâlik-i Mahrûse liman ve iskelelerinde yatıp kendilerine lazım her ne ise akçeleriyle aldıklarında kimse mani olmayacaktır. Karaya oturan bir gemi olursa o mahalde bulunan beylerbeyleri ve kadılar ve hükûm ve zabitan ve sair kullar daima himaye ederek karaya düşen esvab ve emvalleri her ne ise kendilerine teslim olunacaktır. Esvabları kaybolmuş ise dikkatlice kontrol edilip hakları bir tamam verilecektir. İskele ve limanlara gelen İsveç gemileri üç yüz akçe selametlik resmi verecek, bunun dışında her hangi bir ücret alınmayacaktır.

3. madde: İsveç Krallığına tabi reyalardan İsveç diyarında tevellüd edip İsveçli olanlar mademki karada deryada Devlet-i Aliyye'ye düşmanlık üzere olan devlet askerleriyle birlik olmayanlar esir olunması caiz olmaya. Eğer düşman askeri ile bulunmuş değil iken sehven esir olunmuş ise İsveç elçileri ve konsolosları murad ve talep eyledikleri halde İsveçli idüğü sabit oldukça elçiye ve konsolosa teslim oluna ve kezalik ahali-i İslâmdan veya Devlet-i Aliyye reyalardan bir ferd İsveç Devleti'nde esir olunmaya. Eğer bu makule esir bulunur ise derhal serbest oluna.

4. madde: İsveçli ve ona tabi olup Memâlik-i Mahrûse'de oturanlardan eğer evli ve eğer bekar olsun ticaret ile meşgul ola. Anlardan cizye talep olunmaya. Kezalik Memâlik-i Mahrûse'de bulunan İsveçliden cizye ve diğerk vergiler talep olunmaya.

5. madde: İsveç elçileri Memâlik-i Mahrûse'de konsolos ikâmeti münasip olan mahalde konsolos tayin ve anları tebdil edip yerlerine yenilerini atadıklarında kimse mani olmaya. Ve İsveç elçileri ve konsolosları istedikleri yasakçılarını murad eyledikleri kimselerden elçi olanlar için dörder, konsolos olanlar dahi birer tercüman istihdam eyleyeler. Yeniçerilerden ve gayriden cebren kimse hizmetlerine karışmaya. Ve İsveç elçilerinin ve konsoloslarının tercümanları cizyeden ve tekâlif-i örfiyenin cümlesinden muaf oluna. Ve İsveç elçilerinin ve konsolosları ve sair İsveçliler sakın oldukları evlerden kendileri ve adamları için şıra sıkıp içki yapmak istediklerinde kimse mani olmaya. Ve yeniçerilerden ve gayri zabitlerden kimse bir nesnelarını isteyip cebren almayıp zulüm etmeye.

6. madde: İsveçli ve ona tabi olanların dava ve husumetleri ve sair umur-u şer'iyeleri oldukta tercümanları veya vekilleri mevcut olmadıkça davalarına bakılmaya. Ve dört bin akçeden ziyade olan davaları Asitane-i Saâdet'te görülüp İsveçlinin birbiriyle ihtilafları oldukta elçileri ve konsolosları görüp kadılar ve sair zabitler karışmayıp daima kendi yasalarına göre halledeler. Ve İsveçlinin bir medyun veya kefil olup firar eder ise veya iflas ederse medyundan talep olunup davacının elinde muteber senet yok iken kefil olmayan başka bir kimse tutulup sözü geçen alacak asıl borçlusunu yerine bu kimseden talep olmaya.

7. madde: İsveçli ve ona tabi olan yerlerin bezirgânları ve adamları ve tercümanları ve simsarları Memâlik-i Mahrûse'de alım satım, veresiye, ticaret ve kefalet hususları ve sair umur-u şer'iyeleri vaki oldukta muradları olur ise kadiya varıp sicil ettirip hüccet alalar. Sonra ihtilaf olur ise bu hüccet ve sicile bakılıp davaları evraka uygun ise amil oluna. Ve mademki mahkemeden

hüccetleri olmayıp mücerret tanık ile davarı görülmeyip daima muteber ve onaylanmış geçerli evrak icra-i hakk oluna.

8.madde: Bazı kimseler İsveçliye bizi sövdünüz diye veya başka sebeplerle üzerlerine dava ve şahit ikâmet eylemek murad eylediklerinde ol makule davaya İsveçlinin konsolos ve tercümanları mevcut olmadıkça bakılmaya. İsveçliden biri suçlanır veya firar eder ise onun için kefaletsiz başka kimse tutulup rencide olunmaya. Ve İsveç taifesinin sakin oldukları veya buldukları mahalde bir kimse maktul olur ise mademki İsveçli üzerine şer'an bir suç bulunmuyorsa o mahalde veya bölgede bulunan İsveçliler rencide ve kan diyet teklifi yapıp korkutulmaya.

9. madde: İsveçli ve ona tabi olanlar ve bayrağı altında bulunanlardan birisi Memâlik-i Mahrûse'de öldüklerinde terk eylediği emval ve erzakına beytül-malcılar ve sair hükkam mal gaibdir diye müdahale etmeyip her hangi İsveçliye vasiyet eder ise ona verile ve vasiyetsiz ölür ise İsveç elçisine ve konsolosuna veya onda bulunan yerli yoldaşlarına verile. Eğer o mahalde konsolosları veya yerli yoldaşları bulunmaz ise kadı tarafından ölünün terekesi marifet-i şer'iyeye ile tahrir ve defter olunup yed-i eminde hıfz ve bade İsveç elçileri kimi tayin ve irsal ederler ise bi'l cümle ona telsi olunup kadılar ve kasamlar taraflarından resm-i kısmet talep olunmaya.

10. madde: İsveç elçisinin getirdikleri hedaye ve libaslarından gümrük ve bac talep olunmaya. Ve Taife-i mezburenin tüccarı karadan ve deryadan Memâlik-i Mahrûse getirdikleri ve alıp götürdükleri bi'l-cümle emtialar sair yabancı kıyasen yüzde üç gümrükleri o vech üzere verdiklerinden sonra ziyade bir şey talep olunmaya. Ve İsveç tüccarı Memâlik-i Mahrûseye getirip ve alıp götürdükleri altın ve kuruştan resm-i gümrük alınmaya Beylerbeyiler ve kadılar ve defterdarlar darphane eminleri dahi dâhil ve ta'riz etmeyip kuruşlarını ve altınlarını akçe kat'ı ve akçeye tebdil ederiz diye rencide eylemeyeler. Ve taife-yi mezbure kendi sefîneleriyle Memâlik-i Mahrûse'ye getirdikleri çukadan Fransa ve İngiltere ve Netherland sefîneleriyle gelen çuka gümrüğü gibi gümrüklerini eda edeler.

11. madde: İsveçli kendi sefineleriyle Memâlik-i Mahrûse'ye getirdikleri eşya ve emtialarının bu defa ahidname-i hümâyûn mucebince gümrük eda ve teslim eylediklerinde sonra o metayı satmayıp Memâlik-i Mahrûse'de bilâd-ı saireye ve iskelesine getirmek lazım gelirse vasıl olduklarında o canipte olan ilgili memurlar daima ellerinde olan eda tezkirelerine amel edip meta-i mezbureden tekrar gümrük talep eylemeyeler. Ve eşya ve emtia-yı merkumeyi diledikleri mahale götürdüklerine dahi mümanaat olunmayıp bu türlü bahane ile kendilerinden bir şey talep olunmaya. Ama tüccar taifesi dahi o gümrüğü verilen metaları içine gümrüğü alınmayan metayı karıştırmayalar. Ve gümrük emtiaları İsveç tüccarının emtialarını değer bahasından ziyadeye tahmin etmeyip ve değer bahalarıyla takdir ve o vechle icap eden gümrüğünü alalar.

12. madde: İsveç sefinelerinden biri Memâlik-i Mahrûse iskelelerinden birine yanaştığında bazı eşya ve emtiasını o mahalde ihraç ve bazısını başka mahale nakletmek murad ederlerse ihraç ve sattıkları eşyanın gümrüğünü verdikten sonra çıkarmadığı eşyadan gümrük talep olunmayıp o eşyayı başka mahale nakletmesine dahi mümanaat olunmaya. Ve İsveçliden ve ona tabi olanlardan kasabiye akçesi namıyla bir akçe alınmaya. İsveç tüccarı İsveç gemilerine tahmil edip getirdikleri ve alıp götürdükleri gümrük alına gelen cem'i metalarından konsolatoların dahi İsveç elçilerine ve konsoloslarına bî kusur eda eylemeyeler. Ve konsolato resmi hususunda sair müstemilere olan müsaade İsveçli hakkında dahi cari ola. Ve taife-i mezbure Memâlik-i Mahrûse'de barut ve kurşun ve alet-i harbiyeden maada emtialardan olmayan sair metayı gemilerine tahmil ettiğinde kimse mümanaat eylemeye.

13. madde: İsveç elçileri tacirlerinin cemiyetler için Memâlik-i Mahrûse'de nasb ve tayin eyledikleri konsolosları habs olunmayıp ve evleri mühürlenmeyip aramayalar ve her ne makule davaları olur ise südde-i saadete arz-ı hal olunup İsveç elçileri marifetiyle Asitâne'de görüle.

14. madde: İsveçliden biri Müslüman olur ise o Müslüman İsveçlinin elinde olan metairinden gayrı İsveçliden başka kimsenin metairi olduğu sabit ve zahir ve mütehakkık olursa o makule başkasını olan eşya alınıp memleket-i İsveç'te sahiplerine isal olunmak için elçilerine veya konsoloslarına teslim oluna.

15. madde: Fransa ve İngiltere ve Netherland ve tevaif-i sairenin alım ve satımına ne cins akçe ile mutad olmuş ise İsveçlinin dahi alım ve satımları o cins akçe ile olup hilaf-ı mutad başka cins akçe talep ve teklifi ile rencide olunmaya.

16. madde: Devlet-i Aliyye ile dostluk emelinde olan sair müsteman taifesinin haklarında müraat olunan hususlar İsveçli ve ona tabi olanların haklarında dahi mer'i ve muteber tutula. Ve ayinleri icrasında sair müstemanlar haklarında olan ruhsat onları haklarında dahi cari ola ve mürur-u zaman ile İsveç tüccarı menfaatine dair bir fikir ve mülahaza ortaya çıkarsa Asitane-i Saâdet'te mukim elçileri o madde-i lahika dahi mevâd-ı sabıka gibi mer'i ve muteber ola.

17. madde: İsveç kralı ve devleti kendi tüccarlarını hıfz ve siyanet için hicri bin yüz kırk senesi esnasında Cezayir ocağı ile akdettikleri muahede şürotunu Devlet-i Aliyye ebed-peyvend hamisi olup muahede şürotuna muhalif hareket vuku bulur ise İsveçlinin mutayyib'ül hatr olmalarına taraf-ı devletlerinden ihtimam oluna ve kezalik Tunus ve Trablusgarb ocakları ile dahi muahedeye riayet olduğu takdirce şurut ve kuyud-u muahedelerine der-Devlet-i Aliyye'de hitam verilir ve bundan böyle o şurut ve kuyud muahedeye aykırı hareket caiz değildir.

18. madde: Bu ticaret hususu için mükâleme ve akd olunan mevâd şürotunun temessükleri tarafından mühürlendikten sonra mer'i muteber tutulup Devlet-i Aliyye tarafından hilafına emr-i ferman bir vakit ve zamanda sudur etmeye ve kezalik İsveç kralı ve Devleti taraflarından dahi hilafına cevaz gösterilmeye.

Maddelerinden de anlaşılacağı üzere imzalanan bu ticaret anlaşması Osmanlı Devleti ve İsveç arasında karşılıklı olarak ticari imtiyazlara haiz olmaktan ziyade Osmanlı Devleti'nin İsveç'e verdiği bir takım imtiyazları içermektedir. İsveç halkı ve tüccarları, Osmanlı Devleti aleyhinde davranmayan tüm İsveç vatandaşları Osmanlı Devleti'nin dostu olarak kabul ediliyor, böylece XII. Karl ile başlayan Osmanlı – İsveç yakınlaşması her iki devletin halklarını da kapsayacak şekilde genişletiliyordu. Esasında bu ticaret anlaşmasının imzalanma zamanı ve hesaplanan siyasi getirileri yanında üzerinde durulması gereken bir diğer husus da her iki devlet arasında tesis edilen yakınlığın resmi bir anlaşma ile hukuki bir zemine de taşınmış olmasıdır. Böylece iki ülke dostluğu ve yakınlaşması daha planlı ve resmi bir şekilde yürüyebilecektir. Ayrıca bu anlaşmanın planlanan ittifak anlaşması için tarafları cesaretlendirebilecek önemli bir temel teşkil etmesi de ayrıca belirtilmesi gereken bir noktadır.

C. OSMANLI – İSVEÇ İTTİFAKI

Yaşanan uluslar arası gelişmelerin de etkisiyle hızla gelişen Osmanlı – İsveç ilişkileri, ilk büyük adımlarından birisine imzalanan bu ticaret anlaşmasıyla ulaşmış oldu. Tabii İsveç bu aşamada anlaşmanın sağlayacağı imkânların sadece ismiyle sınırlı kalmayarak ilişkilerde daha yakın ve kapsayıcı bir sonuca vesile olmasını istiyordu. Zira İsveç kralı I. Fredrik'den gelen namelerde sürekli Osmanlı Devleti ile olan dostluğun geliştirilerek bir ittifakın yapılması isteği belirtiliyordu.

İsveç'in bu yöndeki isteklerine Osmanlı Devleti'nin olumlu yaklaşmasını sağlayacak olan temel gelişme, yukarıda da belirtildiği gibi Rusya ve Avusturya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı giriştikleri müttefikane mücadeleydi. Nitekim 6 Haziran 1737'de Avusturya'nın müttefiki Rusya'nın yanında savaşa girmesiyle Osmanlı Devleti, İran savaşlarının kısa bir süreliğine son bulmasının ardından bu sefer de batıda iki cephe ve oldukça

zorlu bir mücadeleye giriyordu. Diplomatik süreci Osmanlı Devleti'ni oyalayarak askeri hazırlıklarını tamamlama amacıyla kullanan Avusturya, hazırlıklarını tamamlamasının ardından hızla harekete geçti ve Ağustos 1737'de İstanbul'a Niş'in kaybedildiği haberi geldi. Bu durumda hızla orduyu toparlayan Osmanlı Devleti, yeni sadrazam Muhsinzade Abdullah Paşa'nın mukabil hareketleriyle kısa sürede büyük başarılar kazanmaya başladı. Vidin'e ilerleyen Avusturya kuvvetleri İvaz Mehmed Paşa tarafından gönderilen birliklerle ağır bir yenilgiye uğratıldı. Kaybedilen Niş'de az sayıda Avusturya gücünün olduğunu ve aldığı istihbaratlara göre burasının kuşatıldığı takdirde Avusturya'nın yardım gönderemeyeceğini belirten Vidin Muhafızı İvaz Mehmed Paşa, Rumeli Beylerbeyi Köprülüzade Ahmed Paşa'dan yardım istedi. Köprülüzade Ahmed Paşa'nın bu isteğe olumlu cevap vermesi üzerine emrine verilen kuvvetlerle Niş'e ilerleyen İvaz Mehmed Paşa, kale kumandanının teslim olmasıyla Ekim 1737'de Niş'i geri aldı. Ancak Avusturya'nın bu savaşta en fazla ağırlık verdiği nokta Bosna'nın alınmasıydı. Zira Kuzey Sırbistan ve Belgrad'ı ele geçiren Avusturya, daha kuzeyde kalan Bosna'nın alınmasını coğrafyanın normal bir gereği olarak görüyordu. Bu sebeple savaş hazırlıklarını bu yönde gerçekleştiren Avusturya, bölgeye doğru önemli hareketlere girişti. Pek çok koldan ilerleyen Avusturya birliklerini durdurmanın tek yolunun en bölgedeki en kalabalık ve merkezi birliği olan General Hildeburg Havzen komutasındaki birliğe doğru hareket etmek olduğunu düşünen Bosna Valisi Hekimoğlu Ali Paşa, elindeki birliklerle bu kuvvetlere doğru ilerledi. Nihayetinde Ağustos 1737'de Banyaluka Kalesi önünde yapılan savaşta Hekimoğlu Ali Paşa ve askerleri, büyük fedakârlıklarla düşman kuvvetlerini çok ağır bir yenilgiye uğrattı ve bu Avusturya kuvvetinin tamamına yakını yok edildi.¹¹⁹

Bu zaferlerle beraber Osmanlı Devleti'nde artan moraller, karşı müttefik güçlerde büyük bir telaşa sebep oldu ve savaşın diplomatik süreci de buna mukabil hareketlendi. Nitekim Fransa kralı XV. Louis, Avusturya kralı

¹¹⁹ Subhi Tarihi, 371-379, 385-388. Özcan; a.g.m., s.350. Mufassal Osmanlı Tarihi, C.V, s.2499-2503.

VI. Karl'dan arabuluculuk için yetki alarak İstanbul'daki elçisi Marki Villeneuve'yi bu müzakerelerde murahhas olarak görevlendirdi.¹²⁰ Villeneuve, Ocak 1738'de Avusturya'nın Pasarofça Anlaşması temelinde bir barışa hazır olduğunu bildirmesine rağmen bir ay önce sadrazam olan Yeğen Mehmed Paşa bu teklife olumlu yaklaşmayarak Karlofça Anlaşması zemininde bir barışı düşünebileceklerini yani savaş tazminatı yanında Sırbistan, Banat, Belgrad ve Tımişvar'ın da iadesini istedi. Bu şekilde müzakere masasından mümkün olan en fazla kazançla kalkmak isteyen sadrazam Yeğen Mehmed Paşa, bir yandan da Avrupa devletlerine mektuplar göndererek savaşı Rusya'nın çıkardığını, Avusturya'nın da onun müttefiki olduğunun bilinmesine rağmen arabuluculuğunun kabul edildiğini, buna rağmen VI. Karl'ın bir imparatora yakışmayacak şekilde Osmanlı Devleti'ni aldatarak savaşa giriştiğini belirtti ve Osmanlı Devleti'nin haklılığı yönünde önemli bir kamuoyu yaratmaya çalıştı. Bu şekilde savaşın diplomatik sürecini de başarıyla sürdüren Osmanlı Devleti, müzakere masasındaki üstünlüğü korumak için askeri başarısını devam ettirmesi gerektiğini biliyordu. Bu sebeple askeri mücadelelere devam etme kararı alan Osmanlı Devleti, kısa sürede her iki cephede de önemli başarılar elde etti.¹²¹

Mart 1738'de Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem Yeğen Mehmed Paşa komutasında İstanbul'dan hareket eden Osmanlı ordusu, Edirne ordugâhındayken Fransız elçisi ve müttefiklerin arabulucu olarak tanıdıkları Villeneuve, yeni bir barış teklifi ile geldi. Fakat bu barışı teklifinde Rusya'nın Azak Kalesi'nde ısrarcı olması ve Avusturya'nın Pasarofça barışı zemininde görüşmelere başlamak istemesi sebebiyle bu teklif de reddedildi ve askeri harekâta devam edilerek Semendire ile Belgrad'a ulaşmak için kritik bir mevki olan Ada-i kebir kalesi ele geçirildi. Aynı yıl Rus cephesinde de önemli başarılar elde edildi. Dinyestr'i geçmeye çalışan Rus birlikleri geri püskürtüldü

¹²⁰ Fransız elçisi Marki Villeneuve'nin müttefikler ve Osmanlı Devleti tarafından resmi arabulucu olarak atanması Deniz Devletleri olan İngiltere ve Hollanda tarafından hoş karşılanmıyordu. İstanbul'da Fransa'nın nüfuzunu bu şekilde arttırmasına tepki gösteren Deniz Devletleri, Osmanlı Yöneticileri'ne Villeneuve'nin süreci iyi yönetemediğini ve dürüst davranmadığını söylüyordu. Zinkeisen; **a.g.e.**, s. 515, 531.

¹²¹ **Mufassal Osmanlı Tarihi**, C.V, s.2504-207, 2510.

ve Azak'dan Karadeniz'e çıkmak isteyen Rus donanması Kapudan-ı derya Süleyman Paşa tarafından yakıldı. Hem malî hem de askerî olarak büyük kayıplar yaşayan müttefik devletler, barış için daha fazla ısrarcı hale geldiler. Ancak Osmanlı Yönetimi özellikle Belgrad'ın geri alınması noktasında hemfikirdi. Zira yolla Avusturya'nın barışa yanaştırılarak Rusya'nın yalnız bırakılması amaçlanıyordu. Nitekim 22 Mart 1738'de sadarete getirilen ve Nisan ayında Serdar-ı Ekrem olarak ordunun başında İstanbul'dan hareket eden İvaz Mehmed Paşa¹²², Belgrad'ı kuşattı. Nihayetinde kuşatmanın elli birinci gününde Avusturya ordusu başkomutanı Mareşal Wallis, kesin bir barış teklifinde bulundu. Buna göre Avusturya; yirmi iki yıl elinde tuttuğu Belgrad'ı bu süre zarfında inşa ettiği tahkimatı yıkmak suretiyle Osmanlı Devleti'ne teslim etmeyi, Ada-i Kebir ve İrşova kaleleri ile Küçük Eflâk'ın geri verilmesini kabul ediyordu. Ayrıca Sırbistan tamamen Osmanlı Devleti'ne geçerken Bosna sınırı, Karlofça Anlaşmasındaki şekline getiriliyordu. Bu koşullar altında Avusturya, Osmanlı Devleti ile 18 Eylül 1739'da yirmi yedi senelik Belgrad Anlaşmasını imzaladı¹²³ ve müttefiki yanında girdiği bu savaş macerasından büyük bir kayıpla ayrılmak zorunda kaldı.¹²⁴

Rusya ise bu gelişmeler yaşanırken Avusturya'nın daha fazla savaşı sürdüremeyeceğini düşünerek Lehistan ile anlaştı ve Mareşal Münnich komutasındaki Rus ordusu Mayıs 1739'da bu devletin topraklarından geçerek Hotin Kalesi'ne doğru hareket etti.¹²⁵ Neticede hazırlıksız yakalanan Hotin, Ağustos 1739'da Ruslara teslim olundu. Ancak bu sırada Avusturya'nın Osmanlı Devleti ile sulh yaptığı haberinin Petersburg'a ulaşmasıyla Rusya,

¹²² 1736-1739 savaşları döneminde sadrazamlık yapan ve son derece önemli başarılar elde eden Osmanlı devlet adamları, ülkenin dört bir yanında görev alarak önemli tecrübeler edinmelerinin yanında, merkezde eğitilmiş son kumandanlar olmaları bakımından da ayrı bir öneme sahiptirler. Aksan, **a.g.e.**, s.89.

¹²³ 5 Kasım'da Kayser'in onayladığı anlaşma metni İstanbul'a getirilmiştir. Ayrıca Kayser VI. Karl İstanbul'a Rusya ile önceden akdedilen ittifakın bundan sonra da devam ettiğine dair bir mektup göndermiştir. Zinkeisen, **a.g.e.**, s.560.

¹²⁴ **Subhi Tarihi**, s.563-565. Özcan, **a.g.m.**, s.350. **Mufassal Osmanlı Tarihi**, C.V, s.2512-2515. Belgrad Anlaşması'nın maddeleri için bkz: **Subhi Tarihi**, s.577-591.

¹²⁵ Rusya'nın Lehistan ile gerçekleştirdiği bu anlaşma Osmanlı Devleti'nin tepkisini çekmiştir. **HH**. n.7. Bu noktada Rusya'nın giriştiği böylesi bir hamle, Osmanlı Devleti'nin Rusya ve Lehistan'ın kuzeydeki rakibi olan İsveç ile sürdürdüğü ittifak müzakerelerinin olumlu neticelenmesine etki etmiş olması muhtemeldir.

resmi arabulucu olarak tanınan Fransa'nın İstanbul'daki daimi elçisi Villeneuve vasıtasıyla Osmanlı Devletine barış teklifinde bulundu.¹²⁶ Bu teklife Osmanlı Devleti'nin olumlu yaklaşması üzerine müzakereler başladı ve neticesinde imzalanan anlaşma 12 Aralık 1739'da yürürlüğe girdi.¹²⁷ Buna göre; Azak Kalesi yıkılacak ve taraflar bu kalenin 32 kilometre uzağına yeni kalelerini yapabilecekler, Kabartay bölgesi tarafsız olacak, Rusya ne Azak Denizi ne de Karadeniz'de savaş ve ticaret gemileri bulunduramayacak, Hotin ve Boğdan Ruslar tarafından terk edilecektir.¹²⁸

Anlaşma şartları gereği Rus çarları veya çarîçelerinin kullanacakları unvanlar ile iki ülke arasındaki kesin sınırlar barış anlaşması sonrası altı ay içinde belirlenecekti. Nitekim onaylanan anlaşma metninin teatisi sırasında, Azak Kelesi'nin Mayıs 1740'da yıkılmasına ve Hotin ile Boğdan'ın da bu tarihe kadar terk edilerek esir değişiminin yapılmasına dair beş maddelik ek bir protokol imzalandı. Buna rağmen Rusya çeşitli sebeplerle bu adımları atmakta ayak diretiyor, Temmuz ayı olmasına rağmen herhangi bir adım atmıyordu. Bu durumunun ortaya çıkmasında rol oynayan en önemli sebeplerden birisi Rusya'nın, İsveç ile Osmanlı Devleti arasında 22 Aralık 1739'da imzalanan ittifak anlaşmasını haber almasıydı. Esasında Osmanlı Yönetimi ittifak anlaşmasının Ocak ayında imzalanmasının ardından, bu anlaşmanın Azak'ın Ruslar tarafından yıkılmasına kadar gizli kalmasını istemiş; fakat Rusya ile bir savaşa hazırlanan İsveç, bu konuda daha aceleci davranmıştır. Sonuçta Rusya bu ittifak anlaşmasının 23 Haziran 1740'da sadarete getirilen Nişancı Ahmed Paşa tarafından onaylanmaması için İstanbul'daki temsilcileri vasıtasıyla elinden gelen girişimde bulundu; ancak buna rağmen ittifak anlaşması 19 Temmuz 1740'da tasdik edilerek yürürlüğe

¹²⁶ Rusya'nın bu barış teklifinde İsveç ile her an çıkması beklenen savaşın da etkisi olduğu söylenmektedir. **Mufassal Osmanlı Tarihi**, C.V, s.2517. Zira yukarıda ayrıntılarıyla da belirtildiği gibi 1738 yılında, İsveç parlamentosunda üstünlüğü ele geçiren ve Rusya'dan bir an önce intikam almak peşinde olan Hat Partisi iktidara gelmiş ve Fransa ile bir ittifak tesis etmişti. Vexler, **a.g.e.**, s.73.

¹²⁷ Anlaşma maddeleri için bkz: **Subhi Tarihi**, s. 592-598.

¹²⁸ Emecen, "Kuruluşun Küçük Kaynarca'ya", s.61-62. Feridun Emecen, "Osmanlılar", **D.İ.A.**, C.33, İstanbul 2007, s.496. **Mufassal Osmanlı Tarihi**, s.2515-2517. Öztuna, **a.g.e.**, s.324. Acar, **a.g.e.**, s.144.

girmiştir. Bu durum Rusya'nın anlaşma şartlarını yerine getirme konusunda isteksiz davranmasına sebep olsa da süreç, 20 Ekim 1740'da Kayser VI. Karl'ın, sekiz gün sonra da Çariçe Anna'nın ölmesi üzerine hızlanmıştır. Ayrıca artık Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan İsveç'in 1741'de Rusya'ya karşı savaş açıyor olması da Rusya'nın anlaşmaya yanaşarak 7 Eylül 1741'de nihai anlaşma gerçekleştirmesine ve Azak'ın yıkılarak diğer ihtilafı konuların da kolayca halledilmesine vesile oldu.¹²⁹

İşte müttefikler karşısında böylesi zorlu bir mücadele döneminin içinde bulunan Osmanlı Devleti, bu zorlu süreç içinde İsveç'in niyazmend olduğu bir savunma ittifakına da daha sıcak bakmaya başlamış ve ticaret anlaşmasından kısa bir süre sonra dostluğun geliştirilerek bir ittifaka varılması noktasında bir irade geliştirmiştir. Nitekim böylesi bir adım, müttefik devletlere karşı gerek cephede askeri olarak gerekse de müzakere masasında diplomatik yollarla mücadelen eden Osmanlı Devleti'nin hedeflediği avantajlı bir barış anlaşmasına ulaşması noktasında da elini güçlendirecek önemli bir hamle olacaktı. Esasında bu yolda atılan adımlar ticaret anlaşması ile başlamış ve yukarıda da belirtildiği gibi bu anlaşma ittifaka giden yolda bir girizgâh olarak görülmüştür. Öyle ki iki ülke ilişkilerinin geliştirilerek bir ittifaka varılması noktasında yapılması planlanan müzakerelerin başlatılması için ticaret anlaşmasının son maddesinde bir açık kapı bırakıldığı¹³⁰ anlaşılmaktadır. Nitekim onun temelinde yapılan pazarlıkların da Nisan 1738 tarihinde itibaren başlayarak imzalanması düşünülen anlaşma maddelerinin içeriği ve kapsamının tartışıldığı görülmektedir.¹³¹

¹²⁹ Zinkeisen, **a.g.e.**, s.562-571.

¹³⁰ Nitekim "madde-i ahire" olarak belirtilen ve ticaret anlaşmasının on sekiz maddesi dışında olan bu maddede, Osmanlı Devleti ile İsveç arasındaki ticaret anlaşmasının "netice ve semeresi yalnız ticaret maddesi temşiyeti" ile sınırlı olmadığı ve ilişkilerin geliştirilerek başka sahalarda da devam edeceği belirtilmektedir. Böylece imzalanan bu ticaret anlaşması ile iki ülke ilişkilerinin bir başlangıcı ve geliştirilmesi için de bir zemini hazırlanmış oluyordu. **BOA. HH**, n. 58453/E.

¹³¹ **BOA. HH**, n. 58453. İmzalanması planlanan ittifak anlaşmasının bu maddelerinden anlaşıldığı üzere ittifakın sadece Rusya'yı değil Osmanlı Devleti ve İsveç'e dışarıdan gelebilecek her saldırıyı kapsadığı görülmektedir. Bu durumun, maddelerin tartışıldığı Nisan 1738'de, Osmanlı Devleti'nin sadece Rusya ile değil müttefiki Avusturya ile de önemli bir mücadele içinde olmasından kaynaklanması kuvvetle muhtemeldir. Ancak ittifakın imzalanma aşaması olan 1739 yılı sonlarına

Bu şekilde iki ülke idarecilerinin de ilişkilerin geliştirilmesi noktasında ortaya koydukları güçlü irade, ittifak anlaşmasının tesisi için girişilen müzakerelerin de kısa sürede başlamasını sağlamıştır. Nitekim İsveç kralı I. Fredrik, 17 Ağustos 1738'de gönderdiği namesinde, İstanbul'da mukim olan elçileri Karlson ve Höpken'in rütbelerinin ortaelçiliğe yükseltildiğini ve bu durumun Osmanlı Devleti tarafından da kabulünü istemiş, bu şekilde ilişkilerin güçlenerek devamını istemiştir.¹³² Bu nameye cevaben Padişah I. Mahmud tarafından gönderilen Evâsıt-ı Muharrem 1152 (Nisan-Mayıs 1739) tarihli namede ise elçilerin ortaelçilik rütbelerinin ve dostluğun ilettilmesi için yapılacak olan yürütmelerin kabul edildiği belirtilmiştir.¹³³ İsveç kralının Padişaha ve sadrazama gönderdiği 16 Temmuz 1739 tarihli name ve mektupta ise iki ülke ilişkilerinin geliştirilerek bir ittifakın tesisi amacıyla müzakerelerin başlamasına izin verilmesinden dolayı memnuniyet ifade edilerek bir an önce başlaması istenen görüşmeler için İstanbul'daki elçilerin "lâzime-i umur" üzere ruhsat ile murahhas tayin olduğu belirtilmiştir.¹³⁴

Bu şekilde başlaması kararlaştırılan ittifak müzakereleri İsveç elçileri Karl Fredrik von Höpken ve Ifwar Karlson ile Osmanlı devlet adamları arasında başlamıştır. Bu noktada bir ittifakın imzalanması için Fransa'nın İstanbul'daki elçisi ve hala devam etmekte olan savaşta taraflar arasında arabuluculuk yapan Marki Villeneuve ile Humbaracı Ahmed Paşa (Comte de Bonneval) yoğun bir çaba sarf etmiştir.¹³⁵ Nihayetinde bu süreç içerisinde

gelindiğinde, Osmanlı Devleti'nin Avusturya cephesinde önemli başarılar kazanması ve onun güçlü bir tehdit olmaktan çıkması sebebiyle Aralık 1739'da imzalanan ittifak anlaşmasının özel olarak Rusya'ya karşı yapıldığı görülmektedir. İşte anlaşma şartlarındaki bu değişiklik, ittifak anlaşmasının müzakere sürecinde Osmanlı Devleti'nin daha etkin bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

¹³² BOA. NH, n.7, s.509-510.

¹³³ BOA. NH, n.7, s.511-512. Nitekim bu namede "...ber-vech-i muharrer meyanede derkâr ve sabit olan dostluğun terakki" si için "tarafı- Devlet-i Aliyyemizden beyzadegân-ı mumaileyhaya ortaelçilik merasimi icrâ ve tetmîm" olduğu ifade edilmekte ve yapılacak olan müzakerelere de "temşiyetine müsaade-i hümâyûnumuz" dur denilerek izin verilmektedir.

¹³⁴ BOA. NH, n.7, s. 533-534. İsveç kralı I. Fredrik'e gönderdiği namede "Devlet-i Aliyye ebed-peyvendleriyle krallığımız beyninde revabit müsafat sabit olduğuna binaen tarafeynden best ve temhidi müstelzim muahede ve ittifakın in'ikad ve itmamına taraf-ı Devlet-i Aliyyelerinden memur olan murahhaslar ile mükâleme ve müzakere için" İstanbul'daki elçilerinin "ruhsat-ı kâmile ile murahhas tayin" olduğu ifade etmiştir.

¹³⁵ Gerek ticaret gerekse ittifak anlaşmalarının imzalanmasında Fransız elçisi Marki Villeneuve ve Humbaracı Ahmed Paşa'nın önemli etkisi olmuştur. Nitekim onlar savaş boyunca İsveç ile Osmanlı Devleti'nin yakınlaşmasını ve Fransa'nın desteğinde bir ittifak tesis ederek müttefiklerin güçlenmesini

yapılan kapsamlı müzakereler sonucunda 22 Aralık 1739¹³⁶ tarihide Osmanlı Devleti ile İsveç Devleti¹³⁷ arasında dokuz maddelik Tahaffuz İttifakı imzalanmıştır.¹³⁸ Anlaşma İsveç kralı I. Fredrik tarafından 18 Şubat 1740'da¹³⁹ imzalanmasının ardından 19 Temmuz 1740 tarihinde İstanbul'da teati edilmesiyle yürürlüğe girmiştir.¹⁴⁰

Osmanlı Yönetimi bu ittifak anlaşmasının, Rusya'nın yapılan barış anlaşması gereği yıkmayı taahhüt ettiği Azak'ı yıkana ve Hotin'i boşaltana kadar gizli tutulmasını istemiştir. Ancak İsveç yönetimi Fransa ile de ittifak yaparak hazırlandığı Rus savaşı öncesi, ittifakın Rusya tarafından duyulmasını istiyor böylece rakibini sindirmeyi amaçlıyordu. Esasında ittifak

engellemeye çalışıyorlardı. Ticaret Anlaşması'nın imzalanmasında Bonneval ve Villeneuve önemli bir gayret göstermiş, bu anlaşmayla Osmanlı Devleti'nin müttefiklerin ağır barış tekliflerini reddederek savaşı devam ettirmesini amaçlamışlardır. İttifak Anlaşması'nın imzalanmasında da özellikle elçi ve arabulucu Villeneuve'nin önemli girişimleri olmuştur. Nitekim o Fransa'nın geleneksel müttefiki haline gelen İsveç'in İstanbul'daki elçilerine destek oluyor, onların Osmanlı ile yürüttükleri ittifak görüşmelerinin olumlu neticelenmesi için elinden geleni yapıyordu. Zinkeisen, **a.g.e.**, s.567-568, Hammer, **a.g.e.**, C.7, s.458. Hammer, **a.g.e.**, C.8, s.9. Uzunçarşılı, **IV-II**, s.220-221. Theolin, **a.g.e.**, s.53.

¹³⁶ İttifakın imzalanma tarihi konusunda kaynaklar arasında ihtilaf bulunmaktadır. Nitekim bu konuda Hammer, Zinkeisen, Uzunçarşılı ve Nicolae Jorga, 20 Ocak 1740 tarihini verirken, Beydilli 4 Ocak 1740 tarihini vermektedir. Aynı şekilde Mufassal Osmanlı Tarihi'nde de bu tarih 4 Ocak 1740 olarak belirtilmiştir. Hammer, **a.g.e.**, C.8, s.9. Zinkeisen, **a.g.e.**, s. 567. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, C.IV-II, s.222. Nicolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, C.4, (Çev. Nilüfer Epçeli), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009, s.368. Beydilli, **a.g.m.**, s.411. **Mufassal Osmanlı Tarihi**, C.V, s.2518. İsveç Ahidname Defterinde ise ittifak anlaşmasının İsveç kralı tarafından imzalanan metninde yer alan hâtime kısmında kaydedilen şu ifade, ittifakın Osmanlı Sadrazamı ve İsveç elçileri tarafından 22 Aralık 1739 tarihinde imzalandığını ortaya koymaktadır: "...biz ki der-devlet-i aliyye' de kral-ı müşarüliyleha tarafından elçileri ve murahaslarıyız ruhsat-ı kâmilemiz üzere imzamızı mührümüzü vaz' eylemiş ve Devlet-i Osmaniye' nin vekil-i mutlak' ı olan devletli saâdetli vezir-i azam hazretlerinin imza ve mühürleriyle Türkî lisanı üzere tahrir ve Devlet-i Aliyye' nin ricali vesatetiyle mübâdele olunup veladet-i Hazret-i İsa' nın bin yedi yüz otuz dokuz senesinde mah kanun-u evvelin yirmi ikinci gününde Asitâne-i Saâdet' de sebt olunmuştur." **BOA, Düvel-i Ecnebiye Defteri**, 49/1 (İsveç Ahidname Defteri), s.34.

¹³⁷ İstanbul'daki İsveç elçileri tarafından İsveç için Cumhur yerine Devlet yazılması istenmiştir. Ve bu duruma örnek olarak "İngiltere kralı ve devleti" ibaresini misal göstermişlerdir. **BOA. HH. n.58453/C.**

¹³⁸ Anlaşma maddeleri için bkz: **BOA, Düvel-i Ecnebiye Defteri**, 49/1 (İsveç Ahidname Defteri), s.26-34. Osmanlı Devleti'nin bu ittifak sürecinde meseleyi son derece etraflı ve tüm ihtimalleri hesaba katarak hareket ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim bu süreçte Osmanlı yönetiminin yapılacak olan bir ittifakta "dosta dost düşmana düşman" kaidesi olacağı için Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne ve İsveç'e karşı bir savaş açtığına İsveç'in durumu ele alınmıştır. Ayrıca Rusya'nın İsveç ile akdini bozmadan sadece Osmanlı Devletine karşı bir harekette bulunduğu İsveç'in ne şekilde bir tepki vereceği de tartışılmıştır. **BOA. HH. n.58453/D.**

¹³⁹ İttifak Anlaşmasının İsveç kralı I. Fredrik tarafından imzalanmış metni için bkz: **BOA. Düvel-i Ecnebiye Defteri**, 49/1 (İsveç Ahidname Defteri), s. 33-34.

¹⁴⁰ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, C.IV-II, s.223. Zinkeisen, **a.g.e.**, s.568.

anlaşmasının hâtimesinde bu savunma anlaşmasının Rusya'ya dostça duyurulacağı belirtiliyordu. Ancak Osmanlı devlet adamları bu konuda son derece yerinde bir adımla ittifakın Rusya'nın Azak'ı yıkarak Hotin'i terk ettikten sonra ilan edilmesini istemişlerdir. Böylece Rusya'nın bir bahane ile taahhüdünden dönmemesi amaçlanıyordu. Ancak kısa bir süre sonra Rusya, Avusturya'nın İsveç sarayındaki adamları vasıtasıyla ittifaktan haberdar olmuştur. Nihayetinde Osmanlı devlet adamlarının da ön gördüğü üzere bu durum, Rusya'nın barış anlaşmasının gereklerini yerine getirmede son derece yavaş ve isteksiz davranmasına ve taahhütlerini Eylül 1741'e kadar yerine getirmemesine sebep olmuştur.

19 Temmuz 1740 tarihinde yürürlüğe giren Osmanlı – İsveç ittifakının maddeleri şunlardır:

Evvelki madde: Şevketli azîmetli kudretli padişahü'l Osman Sultan Mahmud Han hazretleri ve Devlet-i Âliyye ruz-efzûnlarıyla haşmetli zi-miknet olan Frederikoş nam İsveç kralı ve İsveç devleti beyninde mukaddema vuku bulan dostluğa sıddıkla ale'd-devam müdavemet ve iş bu musâfât ve ittifak akd-ı kaviye ile hıfz ve riayet olunmak ez-derun-ı düvel taahhüd olunduğundan maada tarafeynin menâfii ve reaya ve berayanın rahat ve aramişine sa'y ve zarar ve ziyanlarının indifâ'ına dikkat ve ihtimam olunmasına cezm-i niyet olunur.

İkinci madde: Moskov devleti Devlet-i Âliyye ve İsveç devleti ile mü'ebbeden musalaha üzere olup ve lakin teceddüt-i havadisat-ı kevnîyeye binaen Moskov devleti tarafından ahd canibinin aleyhine dair ve dermiyan olan musalahalara mugayyer hareket hudus eder olur ise öyle husus için iş bu iki devlet-i müttefikinin beyninde sıdkla ve bilâ tehir muhabere olunacağından bu makule mahl-i müsaleme olur haletin tard ve def'i için hayırlı olan tedâbîr mustehsine tarafeynden irad oluna.

Üçüncü madde: İş bu bilâ tahasum muharrer dostluk ve tahaffuz için akd olunan mevâdın neticesi bu iki devletin ve memleketin emniyeti ve reaya ve berayalarının rahat ve aramişi haleti olduğundan meyanede akd olunan

dostluk ve ittifak hin-i iktizada tarafeynin vakit ve haline göre münasip ve hayırlı ve lazım olan ianet ile itibar olunmak üzere karar verilmiştir.

Dördüncü madde: Müttelik olan devlet-i aliyye ve İsveç devleti Moskov devleti ile müebbeden akd eyledikleri mevâda riayet edip husumete vesile verir haletten mücânebet eylemek üzere taahhüt eylemişlerdir ve zikr olunan Moskov devletinden kezâlik hareket olunacağı mâmûl olunur ve lakin emniyyet-i aliyye için bâlâda tasrih olunan maddenin emniyeti zımında lazım ve nâfi görülmüştür ki Devlet-i Aliyye ve İsveç devleti beyninde sair nizam bulmuş düvelin kaideleri üzerine mukaddemâ akd olunan dostluk mevâdının üzerine bu defa dahi tahaffuz ittifakı dâhi zam ve teyiden akd olunmuştur. Ve bu ittifakın neticesi tarafeynin emniyeti olduğundan ıyâzen billâh-ı teali Moskov devleti iş bu müttelik olan düvel ile musalahasını fesh ve memleketlerinin rahat ve aramışte bir takrib ile hâle vereceği mütehakkık olduğu halde müttelik olan devlet-i aliyye ve İsveç devleti o keyfiyetin ibtida tasfiyesine ve ref'ine sa'y ve dikkat eyleyeller. Mümkün olduğu surette Moskov devletinin aleyhine ittifak üzere hareketi şer mazhar caiz görür ise ol vakit hak ve adl üzere tatyîb olunmalarına ihtimam ve mübâderet edeler.

Beşinci madde: Moskov devleti müttelik olan Devlet-i Aliyye-i Osmaniye yahut İsveç devletinin aleyhine hareket eyledikte müttelik olan devlete ihbar bulunduğu birle zikr olunan hareket ve husumet tarafeyne olmak üzere ad oluna ve dördüncü maddenin mefhûmuna nazar olunarak vakit ve hale göre lazım olan kuvvet ile berren ve bahren ta'addî edenin üzerine sıdkla hareket oluna ve hak ve adl üzere tatyîb olunmaksızın husumetleri terk olunmaya.

Altıncı madde: İş bu akd olunan mevâd üzere Devlet-i Aliyye-i Osmaniye' nin üzerine Moskov devleti hareket eylediği mesmu' oldukça bilâ-tehir vakit ve hale göre lazım olan kuvvet ile üzerine hareket ve hak ve adl üzere tatyîb olunmaksızın bu güne işgalden farig olunmak üzere haşmetli iş bu kralı ve İsveç devleti taahhüt eder ve kezalik İsveç devletinin üzerine Moskov devleti hareket eylediği mesmû' oldukça ber-vech-i muharrer bilâ-tehir vakit ve hale göre lazım olan kuvvet ile üzerine hareket ve hak ve adl üzere tatyîb

olunmaksızın bu güne işgâlden fârig olmak üzere Devlet-i Aliyye-i Osmaniye dâhi taahhüt eder ve ol vakitte tarafeynden mülukane olan kelim ile iltizam olunur ki birbirine haber vermeksizin ve ale'l-iştirak rızâ-dâde olmaksızın düşman tarafından sulh ve salâha dair olan irad istimâ olunmayıp başka başka sulh olmayalar ve ale'l-iştirak bir vakitte sulh olduklarında yine bu defa akd olunan tahaffuz ittifakının bi'l cümle mevâdı ilelebed mer'i tutula.

Yedinci madde: Akd olunan mevâd emniyete ve sefk ve (...) def'ine ve rahat ve aramişine dair olunduklarından tarafeynin rızasıyla düvel-i âhiri dahi bu mevâda dahil olmak dilerler ise yahut davet olunmaları için cevâz verile.

Sekizinci madde: İsveç devleti Cezayir ve Tunus ocakları ile akd mevâd edip ve Trablus ocağı ile dâhi akd mevâd eylemek üzere olduğundan zikr olunan garp ocakları Devlet-i Aliyye'nin zir hükmünde olup iş bu sulh ve salâha itibar edeler ve bu hususta Devlet-i aliyye tarafından ihbar ve mevkiyye tenbih olunalar.

Dokuzuncu madde: İki devlet beyninde bundan akdem akd olunan ticaret mevâdı iş bu def'a akd olunan mevâd ile hıfz ve riayetlerine te'kîd olunur ve sair dost olan düvel-i nasârânın milletlerine Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin de bulduklarında himaye olunduğu üzere İsveç devletinin milletlerine dahi himaye olunup emniyyet verile.

Mevâdd Hâtimesi: İş bu akd olunan mevâdın ahidnâme ve tasdiknâmesi dört ay içinde yahut evvelce Asitâne-i Saâdet' de mübâdele olunmasını ve iş bu tahaffuz ittifakı Moskov devletine dostâne ihbar olunmasını taahhüt ederiz ve bu hususa itimâd verilesi için biz ki der-Devlet-i Âliyye' de kral-ı müşarülileyha tarafından elçileri ve murahhaslarıyız ruhsat-ı kâmilemiz üzere imzamızı mührümüzü vaz' eylemiş ve Devlet-i Osmaniye' nin vekil-i mutlâk' ı olan devletli saadetli vezir-i azam hazretlerinin imza ve mühürleriyle Türkî lisanı üzere tahrîr ve Devlet-i Aliyye' nin ricali vesatıyla mübâdele olunup velâdet-i Hazret-i İsa' nın bin yedi yüz otuz dokuz senesinde mah kanun-u evvelin yirmi ikinci gününde Asitâne-i Saâdet' de sebt olunmuştur.

Tasdiknâme Hâtimesi: İş bu bâlâda sebt ve tahrîr olunan tahaffuz ittifakının mevâdı tetebbu ve dikkat olunup bi'l cümle mefhumâtı tarafımızdan tasdik ve te'kid ve müstahkem olduğu beyan ve kelam mülûkânemiz ile sadıkâne ve bilâ hâlel mürâ'ât olunmasını taahhüt ederiz. Ve itimâd-ı külli olunmak için tarafeynin ittifakına dair olan tasdiknâmemiz kendi yedimiz ile mümzî ve krallık mührümüz ile memhûr kılınıp velâdet-i Hazret-i İsa' nın bin yedi yüz kırk senesinin mah Şubatın on sekizinci gününde makarr-ı hükümetimiz olan İstokholm şehrinde tahrîr ve karardâde olunmuştur.¹⁴¹

Öncelikle imzalanan bu ittifak anlaşması için belirtebileceğimiz temel husus, söz konusu anlaşmanın Osmanlı Devleti'nin Hıristiyan bir devletle imzalamış olduğu ilk tahaffuz ittifakı anlaşması olduğudur.¹⁴² Bu durumun İsveç'te tepkiye neden olduğu hatta ittifakın işleminin engellendiği belirtilmektedir.¹⁴³ Bu durum bir yana ittifak maddelerine bakıldığında ittifakın Rusya tehdidine karşı yapıldığı, başka bir devleti tehdit ağılsı içine dâhil etmediği görülmektedir. Hem İsveç hem de Osmanlı Devleti, Rusya'dan gelecek bir tehlide karşı birbirilerine gerekirse hem karadan hem denizden yardım edeceklerini belirtmektedirler. İmzalanan bu ittifak anlaşmasına Cezayir ve Tunus ocakları da riayet edecektir. Ayrıca isteyen üçüncü bir devlet de bu ittifaka dâhil olabilecektir. Bununla birlikte Rusya'ya karşı yapılan herhangi bir ikili müdahale durumunda Osmanlı Devleti ve İsveç'in Rusya ile ayrı ayrı barış anlaşması yapmayacakları ve birlikte hareket edecekleri taahhüt edilmiş, yapılacak herhangi bir sulh sonrası da ittifak anlaşmasının geçerli olması hedeflenmiştir.

¹⁴¹ BOA. **Düvel-i Ecnebiye Defteri**, 49/1 (İsveç Ahidname Defteri), s. 33-34.

¹⁴² Kemal Beydilli, "1790 Osmanlı-Prusya İttifakı" adlı çalışmasında 1790 ittifakının Osmanlı Devleti'nin Hıristiyan bir devlet ile imzaladığı ilk tedâfûi ve tecâvüzî ittifak olduğunu belirtmiştir. Kemal Beydilli, **1790 Osmanlı-Prusya İttifakı: Meydana gelişi, Tahlili, Tatbiki**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1984. s.67. Bu durumda Osmanlı – İsveç ittifakı da Osmanlı Devleti'nin Hıristiyan bir devletle imzaladığı ilk tahaffuz ittifakı olduğunu belirtebiliriz.

¹⁴³ Kemal Beydilli, "Osmanlı ve Avrupa Devletleri Arasında İttifaklar ve Siyâsî Ahlâk (1790-1856)", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, Yay.Haz:İsmail Soysal, TTK Yayınları, Ankara 1999. s.40.

D. İTTİFAK SONRASI OSMANLI – İSVEÇ İLİŞKİLERİ

Osmanlı Devleti ve İsveç'in sürdürdüğü iyi ilişkiler özellikle ittifak anlaşmasıyla birlikte zirve noktasına ulaşmış deyim yerindeyse ilişkilerde bahar havası yaşanmaya başlamıştır. Karşılıklı gönderilen namelerde süren kuvvetli dostluktan duyulan memnuniyet ifade edilerek bunların güçlenerek devamı istenmektedir. Nitekim Osmanlı sadrazamının İsveç başvekiline gönderdiği 11 Rebiülevvel 1153 (6 Haziran 1740) tarihli mektubunda başvekilliğe getirilen Karolos, sadrazam tarafından tebrik edilerek tesis edilen iyi ilişkilerden duyulan memnuniyet ifade edilmiş, “tarafeynin menafi’ine şamil olan maslahat-ı hayriyenin temşiyetinin taraf-ı dostanemizden hüsn-ü himmet olunduğu” belirtilmiştir. Ayrıca ilişkilerin güçlenerek devamı istenerek akdedilen anlaşmaların şartlarına İsveç’in riayet etmesi halinde “cenâb-ı Devlet-i Aliyye ruz-efzun tarafından te’kid ve istihkâmına mukteza-yı müsafat üzere ihtimam ve hıfz ve himayeti emrinde dostanemizden dahi dikkat tam olunacağı” kaydedilmiştir.¹⁴⁴

İttifak anlaşması sonrasında artarak devam eden bu dostane ilişkiler, İsveç'in 1741 yılında Rusya'ya savaş açmasıyla birlikte daha yoğun ve kritik bir aşamaya girmiştir. Nitekim ikinci bölümde ayrıntılarıyla belirtildiği üzere, Hat Partisi'nin 1738'de ülke yönetimine hâkim olmasıyla birlikte İsveç dış politikasında köklü bir değişim yaşanmış ve bir grup ateşli genç aristokratın oluşturduğu bu parti, ülkeyi derhal Rusya ile bir savaşa sürüklemek istemiştir. Zira onlar Rusya'dan intikam alarak 1721'deki Nystad Anlaşması ile kaybettikleri Livonia, Estonia, Ingria ve Karelia gibi önemli bölgeleri geri almak ve Baltık hâkimiyetini tekrar sağlamak istiyorlardı. Ayrıca bu dönemde Osmanlı Devleti'nin Rusya ve müttefiki Avusturya ile bir savaş içinde bulunması, Hat partilileri savaş konusunda daha da cesaretlendirmiş ve bu aşamada onlar Osmanlı Devleti ile bir an önce ittifak tesis ederek bir yandan rakibi Rusya'yı hazırlıksız yakalamak bir yandan da savaşın sübvansiyonunun sağlamak istemişlerdir. Nihayetinde Rusya'ya karşı

¹⁴⁴ BOA. NH, n.8, s.27-28.

geleneksel müttefik Fransa ile de 1738'de bir ittifak anlaşması yapılarak 1741 yılında Rusya'ya savaş ilan edilmiştir.¹⁴⁵

İşte tam bu aşamada Osmanlı – İsveç ittifakı da bir anlamda önemli bir sınav vermiş oluyordu. Nitekim İsveç Kralı I. Fredrik, gönderdiği 11 Ağustos 1741 tarihli namede Rusya ile yaşanan savaş durumu sebebiyle var olan tahaffuz ittifakı gereği Osmanlı Devleti'nden yardım istemiştir. I. Mahmud'un 1742 Şubat tarihli cevabi namesinde ittifaka sadık kalacağını bildirerek mali yardımda bulunacaklarını ifade etmiş ve savaşın son bulması için Rus imparatoriçesine name göndereceğini belirtmiştir.¹⁴⁶ Nitekim 29 Rebiülahir 1155 (3 Temmuz 1742) gibi kısa bir süre sonra İsveç'e İstanbul'da ki Fransız elçisi marifetiyle iki yüz elli bin kuruş borç verilmiş ve karşılığında temessük alınmıştır.¹⁴⁷ Söz konusu bu yardımın İsveç'e ulaştığı ve İsveç Kralı ile İsveç halkının son derece memnun ve dilşad oldukları İsveç elçisinin 14 Şaban 1155 tarihli takririnden anlaşılmaktadır.¹⁴⁸ Aynı takrirden "mevsim-i şitanın" şiddetli olması sebebiyle harbe ara verildiği; fakat "Moskovlunun ahidlerinde" sebat etmek "şanlarında olmamakla hengâm-ı şitada" hareket ederek aniden askerleriyle kışlarına çekilmiş olan İsveç askerlerine saldırmalarıyla İsveç kuvvetlerinin zor duruma düşerek geri çekilmek zorundan kaldıkları daha sonra Moskov askerinin de takibi sürdürmediği, tam bu esnada İsveç rical-i devletinin toplanarak savaşa devam etme ve askerleri toplama kararı aldığı, taraf-ı Devlet-i Ali'den buyurulan yardımın tam bu esnada vasil olup İsveç halkı ve askerlerine kuvvet verdiği değünilmektedir. Ayrıca yine bu takrirden İsveç Devleti'nin eskiden beri Devlet-i Aliyye'nin sadakat ve istikâmet ile hayr-ı endişi olduğuna, İsveç'in Moskovlu gibi gaddar bir devlete ez kaza mağlup olursa bundan sonra herkese zararının olacağına da yer verilmektedir. Söz

¹⁴⁵ Scott, **a.g.e.**, s.243,245-246. Weibull, **a.g.e.**, s.68-69. Vexler, **a.g.e.**, s.73.

¹⁴⁶ **BOA. NH**, n.8, s.125-126.

¹⁴⁷ **BOA. NH**, n.8, s.3. Nitekim bu yazıda 250 bin kuruşun Fransa'nın İstanbul'daki elçisi vasıtasıyla verildiği ve "İsveç devleti tarafına salimen isal olunmak üzere makbuzunun alındığı" ifade edilerek mezkûr tarihte "İsveç kralının Asitane-i Saâdet'de mukim murahhas elçisi olan Karlşon nam elçisi memhur temessük verip meblağ-ı mezbur Enderun-u Hümâyûn'dan verilmekle temessükü baş muhasebeye kayıt ve hıfz" olunduğu belirtilmiştir.

¹⁴⁸ **BOA. HH**, n.14. Elçinin belirttiği bu durum takrirden şu şekilde kaydedilmiştir: "İsveç tarafına izhar buyurulan inayet giran-maye-i padişah-ı âliden İsveç Kralı ve ricali umumen İsveç kavmine ne mertebede memnun ve dilşad olduklarına...".

konusu bu yardımla birlikte Sultan I. Mahmud, müttefiki İsveç'in Rusya ile olan savaşına kayıtsız kalmayarak ekonomik yardımın yanında bir de Rus İmparatoriçesi'ne name yazarak savaşa son verilmesini istemiştir.¹⁴⁹ Nihayetinde İsveçli Hat Partisi'nin büyük bir umutlarla başlattığı bu savaş, derin bir hayal kırıklığı ile son bulmuş ve 1743 yılında imzalanan Åbo Anlaşması ile İsveç daha büyük toprak kayıplarına uğrayarak Rusya'nın siyasi baskısı altına girmiştir.¹⁵⁰

Osmanlı Devleti ve İsveç arasındaki iyi ilişkiler bu dönemden sonra da devam etmiştir. 1741-1743 İsveç-Rus savaşının ardından her iki devlet de Osmanlı Devletine birer name göndererek barış için teşekkür etmiş ve devletleri ile Osmanlı Devleti arasındaki ahidlerin devamını istemişlerdir.¹⁵¹ İsveç elçisinin 27 Şevval 1157 (3 Aralık 1744) tarihli takriri İsveç veliahdı Adolf Fredrik ile Prusya kralı II. Frederik'in kız kardeşinin izdivacını haber vermektedir.¹⁵² Bu noktada tesis edilen Osmanlı – İsveç ittifakı XVIII. yüzyılda güçlenen Prusya ile Osmanlı Devleti'nin de ilk resmi temaslarının yaşanmasına vesile olmuştur. Nitekim Prusya kralı II. Frederik, Osmanlı Devleti ile ilk temaslarını İstanbul'daki İsveç elçileri Karlson ve Höpken aracılığı ile kurmuştur.¹⁵³ Bu şekilde Osmanlı – İsveç yakınlaşması, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da değişen dengeler ve ortaya çıkan yeni dinamiklerden haberdar olmasını ve buna göre bir politika izlemesine de olanak sağlamıştır.

¹⁴⁹ BOA. NH, n.8, s.127. Subhi Tarihi, s.835.

¹⁵⁰ Scott, a.g.e., s.246-247-248.

¹⁵¹ Subhi Tarihi, s.835.

¹⁵² BOA. Cevdet Hariciye, (Bundan sonra CH olarak verilecektir), n.6955.

¹⁵³ Beydilli, a.g.m., s.411.

SONUÇ

Sonuç olarak belirtmek gerekirse akdedilen ittifakın her iki devlet için de önemi kazanımlar sağladığı muhakkaktır. Nitekim İsveç, bu ittifak sayesinde Rusya ile savaşa girdiği 1741-1743 yılları arasında yaşadığı olumsuzlukları kısmen daha hafif ve kısa süreli geçirmiştir. Zira savaş sırasında müttefiki Osmanlı Devleti'nden yardım isteyen İsveç, bu yardım çerçevesinde 250 bin kuruşluk bir yardım almış, ayrıca Osmanlı Padişahı I. Mahmud, 1742 yılında Rusya'ya gönderdiği namede savaşa bir an önce son verilmesini istemiştir.¹⁵⁴ Osmanlı Devleti için de ittifak, İsveç için ortaya koyulan somut adımlar gibi bir fayda sağladığı söylenemese de önemli avantajlar sağladığı somut delilleri aratmayacak kadar ortadadır. Nitekim bu ittifak ile savaş sonrası bile sürekli Rusya ile ittifakının her zaman devam edeceğini belirten Avusturya'ya kaşı bir diplomatik mukabele de bulunulduğu gibi, sürmekte olan 1736-1739 savaşının hemen ardından tekrar alevlenen İran meselesinde de devletin elini güçlendiren bir imkân sağlamıştır. İttifak anlaşması ile Rusya'nın, 1736-1739 savaşını başlattığı gibi tekrar Osmanlı – İran mücadelesini fırsat bilerek Devlet-i Aliyye'ye karşı hasmane bir tutum takınmasının önüne geçilmiş oldu.

Esasında bu aşamada çalışmamızın ortaya koyduğu temel mesele, Osmanlı – İsveç ilişkilerinin gelişmesi sonucunda akdedilen ittifak sürecine sadece iki ülke ilişkileri bağlamında yaklaşamayacağıdır. Nitekim XII. Karl'ın Memâlik-i Mahrûse'ye sığınmasıyla başlayarak hızla gelişen ilişkilerde temel unsur, Rusya'nın XVIII. yüzyılda önemli bir güç olarak doğarak iki ülke aleyhinde hâkimiyetini genişletmesi olmuştur. Ayrıca buna XVIII. yüzyıldan itibaren artan ve yapısı değişen ittifak süreçlerinin Osmanlı Devletini de içine alacak şekilde genişlemesi, İsveç' de Hat Partisi'nin 1730'ların ortalarından

¹⁵⁴ Theolin, İsveç'in Rusya'ya karşı mücadeleye girdiği 1741-1743 savaşında, Türkiye'den beklediği şeylerin hiç birini alamadığını ifade etmektedir. Theolin, a.g.e., s.58. Ancak bu noktada ortaya koyulan arşiv kayıtları (BOA. NH, n.8, s.3. ve BOA. HH, n.14.) durumun öyle olmadığını göstermektedir.

itibaren güçlenerek 1738'de ülke politikalarına yön verir olması ve nihayetinde Osmanlı Devleti'nin müttefik Avusturya ve Rusya'ya karşı zorlu bir mücadele vermek zorunda kaldığı bir dönemde İsveç'i kendi yanına çekerek mukabele de bulunması da etkili olmuştur. Çalışmamız Osmanlı – İsveç ilişkileri ve ittifakına, bu farklı sebeplerin bir araya gelmesi üzerinden yaklaşmış ve değerlendirmiştir.

Ayrıca ortaya koyulan bir diğer önemli nokta da Osmanlı devlet adamlarının Avrupa'da ortaya çıkan yeni yapıya son derece iyi adapte olarak, ittifak süreçlerine dâhil olmalarıdır. Ancak daha da mühimi onların bu ittifak müzakerelerinde ortaya koydukları gerçekçi ve pragmatik tutumdur. Nitekim savaşın sürdüğü bir dönemde Lehistan Konfederasyonu'ndan gelen ittifak teklifi son derece iyi değerlendirilip, Lehistan'ın bu konuda içeride bir mutabakat sağlaması halinde ittifakın oluşturulabileceği belirtilmiştir. Yine Humbaracı Ahmed Paşa'nın sürekli olarak savunduğu Fransa ile ittifak kurma fikri de yine uygulanabilir görülmemiştir. İsveç ile yapılan ittifak müzakerelerinde de Osmanlı devlet adamlarının pek çok ihtimali düşünerek hareket ettikleri görülmektedir. Tabii bu noktada ittifakın imzalandığı tarih de yine son derece önemlidir. Nitekim Avusturya'nın savaştan çekildikten sonra Rusya ile de barış anlaşması imzalanarak 12 Aralık 1739'da yürürlüğe girmesi sağlanmıştır. Bu noktada İsveç ile kararlaştırılan ittifak da 22 Aralık 1739'da imzalanmıştır. Bu şekilde rakibi Rusya'nın bir bahane ile savaş devam etmesini ve dahası İsveç'in süren savaşı fırsat bilerek Rusya'ya karşı bir harekete girmek suretiyle sona varılan mücadeleyi tekrar alevlendirmesini engelleyen Osmanlı Devleti, bu şekilde İran meselesine de dönebilmiştir.

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi:

1. **Hatt-ı Hümayûnlar (H.H)**; 58453/E, 14, 58451, 58450, 58453/D, 58475, 58453/C, 58453.
2. **Cevdet Hariciye Tasnifi (C.H)**; 6955.
3. **Name-yi Hümayûn Defterleri**; **No :6**, s.176–177-178; 181-182; 232-233; 330-331;401-402; 446-447; 448-449; 474-477; **No: 7**, s. 330-335; 335-340; 496-500; 128; 443-444; 444-446; 533-534; 509-510; 511-512; **No: 8**, s. 3; 27-28; 127.
4. **49/1 Nolu Düvel-i Ecnebiye Defteri (İsveç Ahidname Defteri)**

TELİF ESERLER

ACAR, Kezban; **Başlangıçtan 1917 Bolşevik Devrimi'ne Kadar Rusya Tarihi**, Nobel Yayıncılık, Ankara 2004.

AFYONCU, Erhan; "Mehmed Said Paşa", **D.İ.A.**, C.28, Ankara 2003.

AKSAN, Virginia H.; **Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870**, (Çev. Gül Çağalı Güven), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

ALTINAY, Ahmet Refik; **1711 Prut Seferi**, (Haz. Hakan Karagöz), İlgü Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2011.

BAŞ, İbrahim; “XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-İsveç ilişkileri ve Mehmed Said Efendi'nin İsveç Elçiliği (1732-1733)” **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Trabzon 2004.

BEYDİLLİ, Kemal; “İsveç”, **D.İ.A.**, C.23, İstanbul 2001.

BEYDİLLİ, Kemal; “Osmanlı ve Avrupa Devletleri Arasında İttifâklar ve Siyâsî Ahlâk (1790-1856)”, **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, Yay. Haz:İsmail Soysal, TTK Yayınları, Ankara 1999.

BEYDİLLİ, Kemal; **1790 Osmanlı – Prusya ittifakı: Meydana gelişi-Tahlili-Tatbiki**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1984.

DEVELLİOĞLU, Ferit; **Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2003.

Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, (İlmi Müşavir ve Redaktör: Hakkı Dursun Yıldız), C.11, Çağ Yayınları, İstanbul 2003.

EMECEN, Feridun; “Osmanlı Siyasi Tarihi, Kuruluştan Küçük Kaynarca'ya” **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi (Ed: Ekmeleddin İhsanoğlu)**, C.1, IRCICA, İstanbul 1994.

EMECEN, Feridun; “Osmanlılar”, **D.İ.A.**, C.: 33, İstanbul 2007.

GÜLER, Mustafa; “1150/1737 Osmanlı – İsveç Ticaret Anlaşması”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.IX, S. 2.

HAMMER, Joseph von; **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.7, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1997.

JORGA, Nicolae; **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, C.4, (Çev. Nilüfer Epçeli), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009.

KURAT, Akdes Nimet; “XVIII. Yüzyıl Başı ‹Avrupa Umumî Harbi› nde Türkiye'nin Tarafsızlığı”, **Bellekten**, Cilt: VII, S.26.

KURAT, Akdes Nimet; **Prut Seferi ve Barışı**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Enstitüsü Yayınları, Ankara 1951

KURAT, Akdes Nimet; **İsveç Kralı XII. Karl'ın Türkiye'de Kalışı ve Bu Sıralarda Osmanlı İmparatorluğu**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1943.

LEE, Stephen J.; **Avrupa Tarihinden Kesitler 1494-1789**, Dost Yayınları, Ankara 2009.

Mehmed Raşid Efendi, **Raşid Tarihi**, C.3 ,4, 5., Toronto Üniversitesi Nüshası (Tarihsiz).

Mufassal Osmanlı Tarihi, (Bir heyet tarafından hazırlanmıştır), C. V, Güven Yayınevi, İstanbul 1971

ÖZCAN, Abdülkadir; “Mahmud I”, **D.İ.A.**, C.27, Ankara 2003.

ÖZTUNA, Yılmaz; **Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi**, C.6, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1978.

ÖZTUNA, Yılmaz; **Devletler ve Hânedanlar**, C.4, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2005.

PARLATIR, İsmail; **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınları, Ankara 2007.

RINGMAR, Erik; **Identity, Interest and Action: A cultural Explanation of Sweden's Interversions in the Thirty Years War**, Cambridge University Press, New York 1996.

ROBERTS, Michael; “The Military Revolution, 1560-1660”, **Essays in Swedish History**, University of Minnesota Press, Minneapolis 1967.

SCOBBI, Irene; **Historical Dictionary of Sweden**, Scarecrow Press, New Jersey 1995.

SCOTT, Franklin D; **Sweden The Nation's History**, University of Minnesota Press, Minneapolis 1977.

STILES, Andrina; **Sweden and the Baltic 1523-1721**, Hodder Arnold H&S, London 1992.

Subhî Mehmed Efendi, **Subhî Tarihi**, (Haz. Mesut Aydiner), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2011.

THEOLİN, Sture; **The Swedish Palace in İstanbul A Thousand Years of Cooperation Between Turkey and Sweden - İstanbul'da bir İsveç Sarayı İsveç ile Türkiye Arasında Bin Yıllık İşbirliği**, (Çev. Sevin Okyay), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000.

TOYNE, Stanley Mease; **The Scandinavians in History**, Book for Libraries Press, New York 1970.

UNAT, Faik Reşit; **Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Osmanlı Tarihi**, Cilt: IV – II.Kısım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Osmanlı Tarihi**, Cilt: IV, 1. Bölüm, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

VERNADSKY, George; **Rusya Tarihi**, (Çev: Doğukan Mızrak, Egemen Ç. Mızrak) Selenge Yayınları, İstanbul 2009.

VEXLER, Robert I.; **Scandinavia: Denmark, Norway, Sweden**, Oceana Publications, New York 1977.

WEIBULL, Jorgen; **Swedish History ın Outline**, The Swedish Institute, Spain 1993.

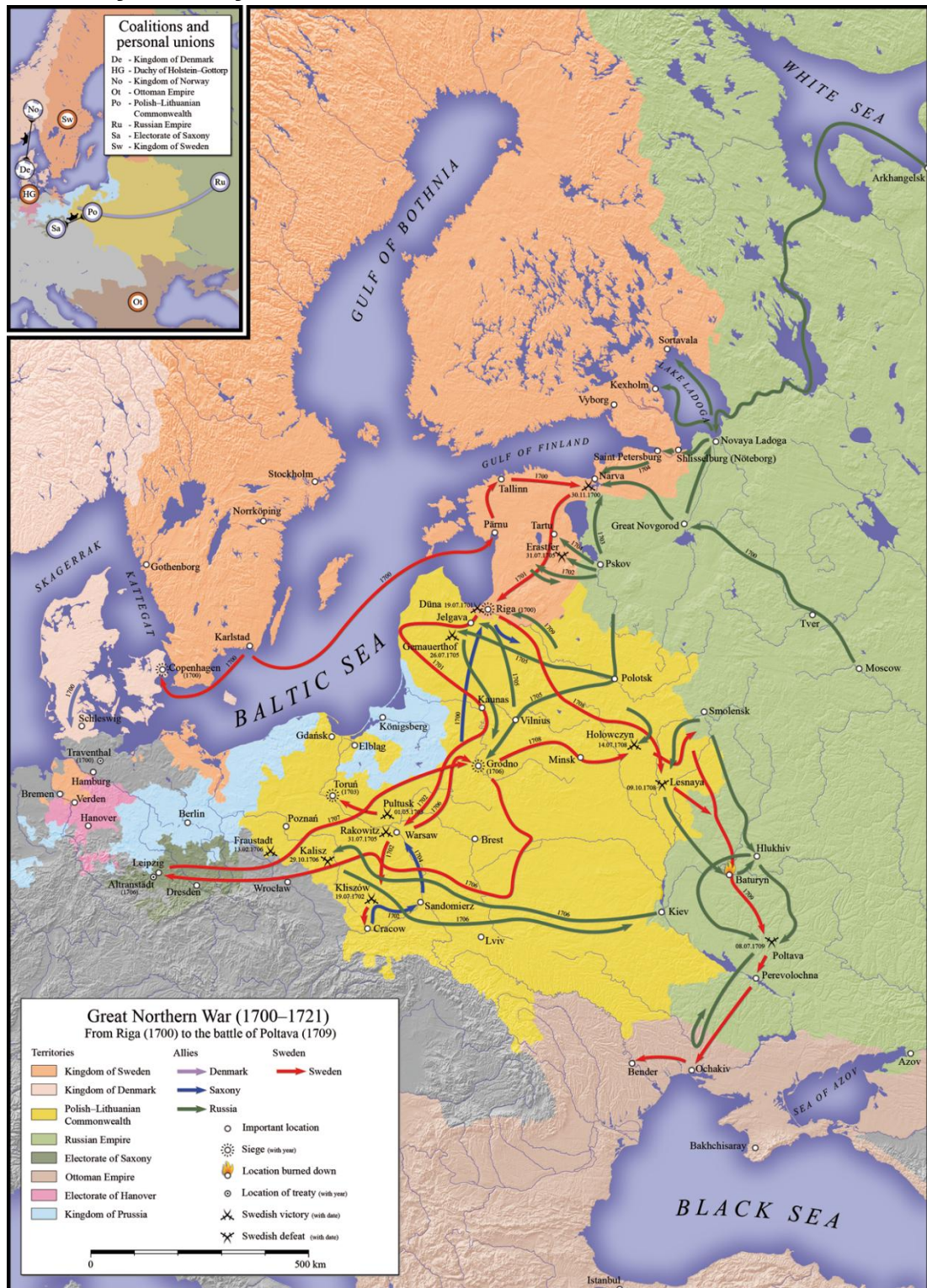
WIESNER-HANKS, Merry E; **Erken Modern Dönemde Avrupa 1450-1789**, ış Bankası Kültür Yayınları, stanbul 2009.

YALÇINKAYA, Mehmet Alaaddin; “XVIII. Yüzyıl: Islahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)”, **Türkler**, C.12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

ZINKEISEN, Johann Wilhelm; **Osmanlı mparatorluęu Tarihi**, C. V., Yeditepe Yayınları, stanbul 2011.

EKLER**EK I: Poltava Savaşı**

EK 2: Büyük Kuzey Savaşı Harekât Haritası

EK 3: İsveç Kralı XII. Karl ve Kazak Hatmanı Mazepa

Ek: 4 Narva Zaferi

EK 5: 49/1 Nolu İsveç Ahidname Defteri

عربان اولدیغی اوورده مودرعه و مصالحه لره طرفیندن میل ورغبت اولمغین نالیا
 بوندن اقدم مداکر و نوب نظام ورلدیگی اوورده بالکی تجارت مایچی تان
 اولدیکی ماده اوورده و کلدی طرفیندن رضا ریزه خراب و آده و غیره عقده
 صلح و صلوح اولوب کمال اهتمام ایله ما آیدینه بدیزی استقرآد و استحکام
 و صورتنی اسی اختتام بولون جمعا مولد مقبول و غیره و مرعی و غیره
 اولد بقی شهر سنه تسع و اربعین و ما ت و الف رمضان شهرت کوفی
 طرفیندن معمول بولون ایلی و بولد که تفکر معاد قدم اوورده و برینت
 تر کمال قیولی شهرت بولون و قایل بولون نامه و تائید نامه سی دخی و بولون
 بدیزی با لایق قبولیم و بر حقیقی و ذریعته مرار ایله و سا ایشله پایه سر
 مصبر سر و ایدیه تطبیقی و نوب مجتهد اولدان صلح و صلوح امورینه
 هر نایسه بجا کلام علم عالمت ملی ملوکا کما غیر محیط و سا مل اولدی سا عد
 علیه خسروان عز ادانی قدری خط و خط هما یون سو کتف و غیره اولدی غیره
 سا در اولمغین کتب و طریقی بولون چکان ارا که ایله مشرف عهد نامه هما یون
 سو کتف و غیره مدود و ماده بماده و لغفل بلفظ مقبول هما یون ایلی بولون
 رحابت و صیانت اقلی بحیث اسبوان سو کتف ماده و دکر کرا غیر
 دولت علیه ابدی که سر ادر طرفیندن اسوع قرآد و در حقیقتینه بولون حیات
 عهد نامه منک خود ندر اوقیک ماده اسوع طائفه سی و تجاری
 و انقبض معبر و کبیر اسوع سفینه بولنه رکوب ایله ممالک مرمیو سر کولت
 سا تر تجارت طائفه سی قرانل هما یونده بی بری اندر اولوب آد اکر
 دولت علیه د شهیندن مانتده بولورده و سا تر فرد صانع ایله اصل
 سفیرت سا ای جانی مختلفه ندر سفینه ندر بولون بولون و مرور بولورده اصل
 اولدی ایشولر ارمول و کسب ایله هر حالده و مرطازن دولت علیه دیارینه
 کلک و کمال امن و آسایش بولورده نایمان بولورده و حوله مادی و نایمان
 بر دلو بهانه ایلی ما نعت و بر زودن بخیور و سفینه و غیره و کلون کلور
 ایشاده دخی دولت علیه تر نما نوز و کسکه نوز کند و حلو بولور و بلور
 مقدار حرکت و اکر ملایک و تقضا ایدن معلوم سفینه نوزون حبیب نوب
 محتاج اولور سی سا تر نوز مرعی و جمعا ایلی بله مانع بقدر کور کور
 سا تون المتی جان اولور و روی دریا ده کرک و انتهای هما یونتر سفینه ندر
 و سا تر دولت علیه تر را عن دیکوب دولت علیه تر تا ج اولون سفینه ندر
 اسوع سفینه ندر راست کمال که اسوع بی رغبت دیکوب و قار شودن لوب
 ایله سا ایلیب کولت لعلن انهارا بید که دولت علیه تر سفینه ندر دخی
 لغی اولون و جمله دوستانه معاملة ایدوب بولورده انقبض کج

کبی و با برتی کلینی و برسته کرک غیب و اخذ علمونوغی و سفینه
 اولدی که نوز مویب غیر و غار صهارن و لیا ایدره سا تر مستان مای
 اولدی کلون قانوز اسوب سفینه ندر دخی ارا اولوب روی دریا ده سفینه ندر
 بولونر هما یونر اولدی بولورده و غیره و لیا نوز مویب معانا اوورده طرفیندن دوستانه
 حرکت اولوب بر برینه ضرر و زیان ایلدیر و کماله قزق دخی مالک
 قبیحه الممالک دولت علیه تر بله مانع کلوری و کلوری جانرا اولوب کرک
 کد و زونده و کرک اموال و کسب کرک و کرک کلور ندر برد و مواعیت و ایشله
 اولوب بر فرد دن بخیور و سفینه و لیدر بولورده اسوع سفینه ندر
 فرته مضایقه و درد که و سا تر نوزن و مهم آیری ایشله اندکده حاضر
 بولون اکر خسته کبیر صلیقده و اکر غیر بورد دریا ده قزق دخی مویب معانا
 ایدوب و ممالک مرمیو ملک لیمان و کسکه نوز با نوب زو و زو اده
 و سا تر کد و لینه لوزم اولون هر نایسه لیا اولدی ندر کتف مانع قرانم
 اولدی و اکر بر رفیقه دریا کبیر ممالک مرمیو ممالک انا ارایسه ایشله
 بولون کبیر کبیر و قاضی و حقا و صا بطن و سا تر قایلیم و انعامات
 و حمایت ایدوب و قزق دخی نواب و مولور هر نایسه کد و زونده لیدر
 اولدی و نایمانی عارط و لیلایه دقت و اهتمام ایله نقیض و تحقیر
 و تولد بولورده ممالک مرمیو و بربره و ممالک مرمیو سده مانع اسوب و غیره
 کلون اسوب کلوری ایشله نایس بولورده و سا تر بولورده اولدی
 رفق و باج و ضایع شیعه و باق قوی و ایشله ندر نایمان
 سا تر ممالک و لیا و غیره اسوع قرآد نایمان نایمان
 اسوع دبان نولدا ایدوب نفس سلولوا ایشله ممالک قرده و دریا ده
 دولت علیه تر و سفینه اوورده اولون هر نایسه ایشله کتف اید
 اولدی نایمان بولورده بولورده اسوب کلور ایشله اکر بولورده
 کلور بولورده دخی ایلی سبوا بر لیا اکر کبیر و لیش ایشله
 ایلی بولورده و قزق کور کور مراد و طلب اید کلور کلون نقیض و تحقیر
 اولدی اسوب ایلی بولورده نایمان اولدی و لیا کلور کلور
 ایلی بولورده و قزق کور کور کور بولورده و کلک اهل سا لیدن و ایشله
 دولت علیه تر رعایا بولورده بولورده اسوع کلور کبیر اید اکر بولورده
 کبیر بولورده ایسه بله حقوق و نایمان ممالوق اولدی در دخی ماده
 اسوب و ایشله نایمان کلور ممالک مرمیو سده معنی ایشله دکر
 اولور و اکر ایشله و کون تجارت کتف و لیا اولورده بولورده طلب ایشله

و کذا لکه ممالک محمود مدله بولنان مجلودن جزیه و تکلیف سائر
 مطالبه و اینویب معاف مسلم اولم بشیخی ماده اموج الخیار
 ممالک محمود مدن قوسوسن قاضی مناسب اولدن بحالهر
 تعیین دانی و تبدیل بدوب بر بنده غیر برین نصب مراد ابلا کلا نری
 کنسه مانع اولمه واسوج الخیار و خوشسوسری اسدی کوری
 استصواب و مراد ابلا کلا نری کسه مردن ابلی اولدی ایچون ددر و خوش
 اولدی و بری سر ترمان استخلام ایله و بجزی حقول مدن کوریدن
 کنسه خدمتاریه قار شفیقه واسوج الخیار نیک و خوشسوسری نیک
 جزیه دن و تکلیف عرفیه نک مجوسدن معاف مسلم اولدی و خوشسوسری
 و خوشسوسری و سایر اسجولور ساکن اولدی و ایزون کند و نیک و
 کثافت لیس بوی کیهه معقوب قمار عک مراد ابلا کلا نری کنسه مانع اولمه
 و بجزی حقول مدن و بجزی صاب کلا نری هم کیم اولور ایسه اولسون
 استقبول و بجزی ابلی کلا نری و بعدن ایله لالتی ماده اموج
 و اقا قاضی او ایشونک و خوشسوسری و سایر امور شرعی اولدق
 ترمان ای و با کلا نری موجود اولدی و حاکم و خوا نری استماع
 و ضل ایله تر و درت بیکه دن زیاد اولون و خوا نری استماع
 سعادت من استماع اولدی و غیره برده استماع اولدی اسجولور
 بر برید تر عاری اولدی ابلی کلا نری خوشسوسری کوروق قاضی
 مانع قویوم قار شفیقه دانما آیین و عادی و ویده قطع قول
 ایله تر اسجولور ک بری مدیون و با کلا نری ایضاً فرار ایدر ایسه
 و با مقبل اولور ایسه دین مدیونون طلب ایضاً مدعبلک بدنه
 تحت شریقه و با همویشک و سایر بسندک معتبره بر کلا نری اولمچ
 آخر کسه طویلو ب دین مریودندن طلب و بخریده اولدی ایچ
 ماده اسجولور و اقا قاضی اولون برولک بارد کلا نری اولدی
 و ترمان ای و کلا نری ممالک محمود مدله بیع و شرا و بزرگی
 و تجارت و کلا نری خسطلری و سایر امور شرعی قاضی اولدق مراد
 اولور ایسه قاضی و وادوب نیک اسجولور ایله و بعد
 تیغ اولور ایسه بخت و سخیله نظر ایله دوی و خوا نری بخت موقن ایسه
 موجب بخت شریقه ام عمل اولد و مادامکه قضا کن جنتاری
 مجرد سنا هدورا قامت نگاه دعا نری استماع ایضاً بخت
 شریقه مقتضی بخت عاری من اولد سکتی ماده بعضی
 کدر

کسه را سجو ب بر وقت تم ایذ بگوز دو د با ایزه بینه و عوی
 و سا کلا قاضی ممالک مراد ابلا کلا نری و عوی و تراج خوشسوسری
 و ترمان ای موجود اولدی و رفیق اولدی و کلا نری شرع تعزیه نیدلمه
 و آنره دخی ایلی و خوشسوسری طرفه نری تنیه اولدی که کلا نری شرع کنسه
 نستم بقیه تر ایدر اولور ایسه ایلی و خوشسوسری طرفه نری نادی اولدی
 و اسجولور ک بری برجم ایله متمر و لوب و با فرار ایدر ایسه آنک ایچون
 کلا نری آخر کنسه طویلو ب و بخریده اولدی و اسوج طاقه کلا نری ساکن
 اولدی و با بولدی قاضی محله بر کنسه معقول اولد مادامکه اسجولور
 اولدق شرعاً بر شهت بخت بوئمه بلخده و با اولدی اولدن بولنانک
 اسجولور ک بخریده دوم دیت کلا نری ایله میده و بخریده طوقر
 اسجولور کا تابع اولدق و بیخنی اتندی بو ایزون بری ممالک مراد
 مراد اولدق ترک بلدی سکا سولک و ایزا قته بیت تکلیف و سایر شرک
 مال غانیله دو وضع بد و مدخله ایضاً بوی مری قاضی اسجولور و صبیت
 ایدر ایسه اقا و برید و صبیت مراد اولور ایسه اسجولور بخریده
 و با آنره بولنان بر لولول شریقه و بریده اکر اولدق خوشسوسری اولدی
 بولدی شریقی بو یما زایه قاضی طرفه نری هالک مستقول تر کس کس
 شریقه بخریده و قاضی کلا نری بد مینده حفظ و بعد اسجولور ک
 تعیین و ترسا ک ایدر ایسه بلخده اقا تسلیم و لوب قاضی اسجولور
 طرفه نری رسم قیمت طلب اولدی ام تعجبی ماده اسجولور بخریده
 کور و کلا نری هدایا و لیا سایر نری کلا نری قاضی طلب اولدی و طرفه نری
 تجاری خرد دن و دریا دن ممالک محمود مدله کور و کلا نری و کور
 بلخه استعد نری سا کلا نری قاضی ایسه نوزده وج کلا نری اولدی
 اولدق و برید کلا نری صکره زیاده شریقی طلب اولدی و اسجولور تجاری
 محمود مدله کلا نری و لوب کور کلا نری لوتون و خوشسوسری رسم کلا نری
 الیه و کلا نری کور و قاضی و کلا نری و کلا نری و کلا نری و کلا نری
 دخل و لغتین ایضاً بوی غرض کوری و الو نری بخت قطع و بخریده
 دوی بخریده و هریده ایله تر و طا نغه غرض کور کلا نری کلا نری ممالک مراد
 کور کلا نری جویه دن فراخنده و کلا نری و ندر کلا نری کلا نری بولدی
 جویه کلا نری مثل کور ب ادا ایدر او ایچ ماده اسجولور
 کلا نری و کلا نری ممالک محمود مدله کور و کلا نری ممالک مراد
 برده قاضی عهد نامه ها کون چینی کلا نری ادا و تسلیم کلا نری
 اولتاسی مایه بوی ممالک محمود مدله بولدی کلا نری و کلا نری
 کلا نری

کوفور ملک لادم کلورایب واصل اولدقارن اولجا بنده اولوت
 امنا و محال دانما الازن اولون اذا نذکره نونته عمل ایوب متاع
 مزبور دن کجور کمرک طلب ایلیدیرواشیا و امتعه هر قودی دیکدی
 جمله کوفور کلورایدی مانت و اولویب من نود بر دیو با اول
 کجور و لرون برشی طلب اولمید اما تجارتا نفعی اول کمرکی و برقی
 متاعی ایچیند کمرکی انجیان مناعی خلد ایچید کمرک امیناری
 اسوج تجرینک امتعه نوبی دکرها سندن زیاده بیخیمه ایوب
 دکرها نوب تقدیر و اولویب ایجاب یکن کمرک الکر اول ایکنی
 ماده اسوج سفینه نردن بری مالک محمود م اسکله نردن
 برینه پناشد فن بعضی اشیا و امتعه منی اولجده اخرج و بعضی
 اخرجده نقل ایکنه مراد ایله اخرج و بیع ایلیدیکی اشیا نیک
 کمرکی و برید کد نیکه ایچار مدیعی اشیا دن کمرک طلب اولویب
 اول اشیا کی اخرجده نقل ایکنه مانت و نفع اولویب و اسوج بودن
 و انا تابع اولنردن قضا بید تجویسی نامیل بر ایچید انجید اسوج تجوی
 اسوج کیم برینه تحمیل ایوب کجور کمرکی و اولویب کوفور کجور کمرکی
 اینه کلون جمیع متاع نردن قوسون نربن دخی اسوج ایچیرینه
 بیقور ادا ایلیدی و قوسون نربن صوضده سائر مستان اول
 مساعده اسوج سفینه دخی جاری اول و طاقه فریزه مالک
 محمود مین یا بروت و قوسون و اکت عربدن ماعدت موعده
 اولطیان سائر متاعی کیم برینه تحمیل ایکنده کسمنه مانت ایلیله
 اون اوچینجی ماده اسوج ایچیری تا جریزیک سما یا یچون مالک
 محمود مین نصب و تعیین ایلیدی کجوری قوسون ساری حسبل و نجیب
 و اولوی هر نوبی رایله کجور هر نوبی و عوارری اولور ایکنه
 سعادت مده عرضخان اولویب اسوج ایچیری هر شیکه استانه کوریله
 اون درونجی ماده اسوج بودن بری مسلمان اولور ای مسلمان اول
 اسوج بودنک اننده اولون متاعندن غیره سفیندن اخرج اولوت
 متاعی اولویب ثابت و ظاهر و معتق اولور ایله مقول اخرج اولوت
 اشیا کونوب مکت استوحیده صاحب برینه ایصال دخی ایچون ایچینه
 و یا قوسون برینه تسلیم اولنه اون بسش ماده فرایند و انکاره
 و ندرک نوب و طوائف سائر نیک بیع و نزاریه جنس ایچید ایچید

کمرک طلب
 اولویب

معتاد اولمشایب سوج بودن دخی بیع و نزاریه اول جنس اخرج
 ایله اولویب خلوق معتاد اخرج جنس قیود طلب و کلهبی ایله نوب
 اولمید اون النسخی ماده دولت علیه مانت کونون اوزره اولوت
 سائر مستان طاقه سفینه حکماتین حرعرات اولان حرعرات
 اسوج بودنک تابع اولنردن حکماتین دخی حرعی و معتبر طوبله و
 و ایچینجی اجرا سنده سائر مستان سفینه حکماتین اولون رحمت
 انارک حکماتین دخی جاری اوله و هرود زمان ایله اسوج تجوی
 منافعنه دانیسین قس و مانت حظه ای حاد مانت نده اولمیت
 بعضی مواد ظهوره کلورایب استانه سعادت مده غیره ایچیر
 اول ماده بی در دولت عرض و فاقده ایدوب معقول و معتبر
 گوریلور ایسه موات سائر نوبه الحاق جائز اوله و اولاده کجور
 دخی موات ساقه کجور حرعی معتبر اوله اون بدیجی ماده
 اسوج قرآنی و دولتی کجور تجویب حفظ و صیانت ایچون تجوی
 نوبت نیک بیک بود قسبی ستمی اننا سنده جزا اوچاخی ایله
 عقدا ایلیدی معاهد شروطنک دولت علیه اید بوند معاهد
 اولویب واجب مزبور نردن هر گنده کوننده حرعرات اولمید
 حمت ایلیله و لجاج مزبور جانبدن معاهده شروطنه محال ف
 حرکت و قیوع یولور ایله سوج بودن مطیب خاطر اولورینه طرف
 دولدن اهتمام اولنه و کذلک تونس و طرابلس غربا طرف
 دخی معاهده بر غیبا و لیبی تقدیرجه شروطنه وجود معاهد
 در دولت علیه مین ختام و بروردن بعد اولن شروطنه وجود معاهد
 نفی خلل طریقتدن مصون و محفوظ ایلی اوزره طرف دولتی
 صرف حمت ایچور و خارق فیض و حرکت جواز و بریز اوک کجور
 یوتخادن خصو صیحت مامله و عقدا اولان مواد شروطنک
 تمکاری طریقتدن مهر لند کد نصیحت حرعی و معتبر طوبله
 علیه هر طرفدن حاکمه امروفرمان بروقت و زمان مین مدود
 ایقید و کذلک موی ایله اسوج قرآنی و دولتی طرف نردن دخی حاکمه
 جواز کوسر لیمه اییدی فیما بعد موات مزبور اوزره
 حیدر تا عقد و تمهید اولان کسوم مامله و مواد مده مزبور طوبله
 دبودن یور دخی طریقتدن خبر لوب و بیع بعضی مواد حدوت و سونج

طرفت عليه دن مامور افتاد او را اعظام العيسيه مختار الكبر العظام
 صلح صلح مع امير الطائفة النضرية حاد اسوم حكمة نيك قول باعتبار
 واکانای بجه برک حکما روی حسناو منزله فردی قیوم جنم امر حاکم
 بالغیر والرضا دجانی طرفیدن رحمت کما ماله به مرضی و البرم
 استانه سعادتین مقبره ورنه الجیدی اولاد ذوقا اعز المله السیخه
 رعناو خوگو و قارسون نام بکراهه لرله خصوص مرفوحی الزمان
 مذکور و مفاوله تمنان اسبواخی و ذلک منافعه ناسل و امنیه
 داری و نخل اولاد تحفظ اتفاق ذریه ای سرود و مواد و ذره طرفیدن
 عقد و عهدینه قرار و بیکله مواد مشروطه معقوده و ذره و ذره
 اولاد و ذره دولت علیه روز افزون ایله دولت مشارک ایضا
 بیند حقدما و فرج بولدن و دستنای مراستنه علی الدوام مداوت
 و استبواقی و مصافحان عقول قوتیه به ربط و حفظ ایله رعایت
 اولاد و ذره و دل تقربا و لذت بقیدن ماعد طرفینک منافع و رعایا
 و ربابانک راحت و راستی سخی و ضرر و زیان نیک انو فاعنه وقت
 و اهتمام اولیستنه مزج بیت اولیستنه مسعود و حق دولت علیه
 و اسوج و دولتی ایله مویب مصالحه و ذره اولوب و کون تجد حوادث
 کونیه بر بنا مسعود و حق طرفین احدیها نیک علیه نه دایره برسان
 اولاد مصالحه منافع حرکت حدود ایوا و بود ایسه اولیستنه
 خصوص ایچون استبواخی دول متفق نیک شینه سدق ایله و لایق
 سخره اولیستنه ببقه بومقرله من مصالحه حالتک طرف
 و دفعیون خبر اولاد نایب مستنه طرفینک ابرار اولیستنه
 استبواقی و نخاصم مجتهد و دستنای تحفظ ایچون عقد اولاد اولاد
 تبجیه سخی بویکی و ذلک و ممالک استبواخی و رعایا و ربابانک
 راحت و راستی حالتی اولیستنه مبانده و عقد اولاد و دستنای
 و اتفاق حین اقتضاده طرفینک وقت وصاله کوره مناسب
 و غیره اولاد اولاد اعانت ایله اعتبار اولیستنه و ذره قرار و بریدن
 در سخی ماده متفق اولاد دولت علیه حکمانیه و اسوج و دولتی
 مسعود و دولتی ایله مویب عقد ایچون مواد رعایت ابروج
 خصوص منه و سبیله و بردها نیدن مجانبت املک او ذره تعهد
 ایسترد و ذرا و حقان مسعود و لذتدن لذتک حرکت اولیستنه
 مامول اولیستنه و کون استبواخی ایچون بالور نصیر و ذلک
 ماده نیک احتیاطی منعندن لانم و نافع کور نمشد بیکه دولت علیه
 حکمانیه و اسوج و دولتی بندین دول سازه نیک فاعل حسیه سخی
 او ذره مقدمه عقدا و ذلک و دستنای مواد نیک او ذره بویکه
 دخی

دخی تحفظ اتفاق بینم و نایب عقدا و نیک و اولیستنه سخی طرفینک
 استبواخی اولیستنه نایب اذنا الله فی المسعود و حق استبواخی اولاد اولیستنه
 28
 فیج و حکم نیک راحت و راستی برتغیب ایله صلح و بره سخی متفق اولیستنه
 صالح متفق اولاد دولت علیه و اسوج و دولتی استبواخی ابتدا تصدیه و ذره
 سخی و وقت ایله بر اولیستنه صورتین صلح مفرجه سبب مسعود و ذلک
 علیه نه سخی استبواخی حرکت و حق و عدل او ذره تطبیق و لرینه اهتمام
 و مسا و دستنای لر استبواخی ماد مسعود و حق متفق اولاد دولت علیه حکمانیه
 مامول اسوج و ذلک علیه حرکت ایچون متفق اولاد دولت علیه اخبار اولیستنه
 ذکر ایچون حرکت و خصوص طرفینک اولیستنه و ذره و ذره سخی ماده نیک
 مفرجه سبب نظر اولیستنه وقت وصاله کوره لانم اولاد دولت علیه نایب
 این نیک او ذره صدق حرکت اولیستنه و حق و عدل او ذره تطبیق و لرینه
 خصوص متدی نیک اولیستنه سبب ماده مسعود و ذلک مامول او ذره اسوج
 او ذره سبب مسعود و ذلک حرکت سبب اولیستنه بلو تاخیر وقت وصاله کوره
 لانم اولاد دولت علیه او ذره حرکت و حق و عدل او ذره تطبیق و لرینه
 بویکه نیک استغلاک فارغ ایچون او ذره دولت علیه حکمانیه تصدیه بویکه
 کولک دولت علیه روز افزون او ذره مسعود و ذلک حرکت سبب
 اولیستنه بر وجه کوره بلو تاخیر وقت وصاله کوره لانم اولاد دولت علیه
 او ذره حرکت و حق و عدل او ذره تطبیق و لرینه بویکه نیک استغلاک
 فارغ ایچون او ذره اسوج و دولتی دخی تعهد ایچون اولیستنه
 مامول کانه اولاد حکم ایله التزام اولیستنه برینه خبر بر مسکون و حق
 رضا داده اولیستنه و موم طرفینک صلح و مصالحه دار اولاد اولیستنه
 استماع اولیستنه ببقه صلح اولیستنه و علی اولیستنه طرفین
 صلح اولیستنه بینه بود فعه عقدا و ذلک تحفظ اتفاق سبب مواد
 ایچون مویب مویب اولیستنه سبب ماده مسعود و ذلک مامول او ذره
 و زمانک منع و دفعنه و راحت و امنیه دار اولیستنه طرفینک
 رضا سبب اولیستنه دخی بوماده داخل اولیستنه و بیکه ایسه یا فود حوت
 اولیستنه ایچون جواز و بر ایله سبب ماده اسوج و دولتی جزا و طونش
 او جاق قلی ایله عقد مواد ابروج و لرین ایضا سخی ایله دخی عقد مواد
 املک او ذره اولیستنه ذکر اولاد نیک و جاق قلی دولت علیه نیک
 زیر حکمتدن اولوب اسبب صلح و مصالحه اعتبار ایچون بود خصوص
 دولت علیه طرفینک اخبار و مویب تبیه اولیستنه مفرجه سبب ماده ایچون
 بیندن بونون اقم عقدا و ذلک بکار سبب بود فعه عقدا و ذلک
 مواد ایله حفظ و رعایتیه نایب اولیستنه و سازه دوست اولاد دولتی
 نفاذ نیک سبب دولت علیه حکمانیه ده بونید قلم نیک مامول اولیستنه
 او ذره اسوج و ذلک مملکینه صحابه و صحابه اولیستنه سبب
 عقد اولاد مواد نیک دولت مشارک ایچون طرفینک و ذره اولیستنه
 تصد بقنامه سخی تاریخ تمسکدن دستنای مویب نیک استبواخی
 مبادله اولیستنه اهتمام و سبب تحفظ اتفاق مسعود و ذلک و دستنای
 ابروج ایچون مویب ایچون تعهد و التزام نیک بر وجه کوره ذلک

Ek 6: İsvec kralı I. Fredrik'den gelen name

A. {DVNS.NMH.d.00007

EK 7: İsveç'e yapılan yardım üzerine gelen teşekkür yazısı.

اسمچ ايجيسناک قهریرید

یازما

معاهد بر موافق هرگز در سر موافق اولیا سخن بود اعیان کس نشینا مشهور بود
بوده کلا و اولی غیر از ابعینده کلویا و طرفی و قریه خاطر لو اولی ابعینده اسمچ قلی
داعیان طرفی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب دوج صفی زینیا غیر ارضان نامه اولی مرقوم
انابه صوب و ندرک طرفی و قریه زیاد استیت ملاحظه اولی ابعینده در دیکر اولی غله
ارسال اولی ابعینده در سال اولی غالی فریب اولی ابعینده کلویا خاکجای و طرفی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
اصفا معاصیر ابعینده دای و زینلرند جوی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده
سرور و دولو غنا ابو صاحب و ماملول ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده

بود اعیان اسمچ دولی طرفی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده
مکتوبی کلویا معقولین شادی و شکر دوج عقیه ابرضا له شایان و مه اوزده اسمچ
طرفی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
قوی در مرقوم و دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده
ابرقام حقیقا ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
ایده کلویا ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
اولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
عقیه ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
اغور دوج عقیه دره و ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
چو ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
تجیه ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
اولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
ایراد ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
شایان ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
قادر ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
اولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
ایرک ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
حکوم ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
اسمچ ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
عسکر ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
بر قیام ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
بوصال ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
ایمچ ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
منا و اوزده ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده
حاصل اولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
قوی و بر ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
صدافت و استقامت ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
شایان ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
جهله بر مرقوم ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب
تسلی و کلور اسمچ قلی در دولی ابعینده در دولو غنا ابو صاحب اسمچ قلی در دولی ابعینده

HAT 1001
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

HAT 1/11

ÖZET

GÖRÜR, CEM; 1736-1743 İTTİFAK SÜRECİNDE OSMANLI – İSVEÇ İLİŞKİLERİ, YÜKSEK LİSANS TEZİ, ANKARA 2012.

Tezimiz Osmanlı – İsveç ilişkilerini ilk dönemlerinden başlayarak ele almakla birlikte esas olarak 1736-1743 yılları arasında yaşanan gelişmelere odaklanmaktadır. Bu çerçevede 1737 Osmanlı – İsveç ticaret ve 1739 savunma ittifakı anlaşmaları; XVIII. yüzyıl Avrupa'sında yaşanan önemli değişimler, XII. Karl sonrası İsveç politik yaşamında meydana gelen kritik gelişmeler ve 1736-1739 Osmanlı – Avusturya ve Rusya savaşının Osmanlı Devleti dış politikasına etkileri üzerinden ele alınmıştır. Bu sebeple çalışmamızda Osmanlı arşiv kaynaklarından yabancı yayınlara kadar geniş bir kaynak malzemesi kullanılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

1. İsveç
2. XII. Karl
3. İttifak
4. Osmanlı

ABSTRACT

GÖRÜR, CEM; OTTOMAN – SWEDISH RELATIONS DURING THE ALLIANCE PROCESS OF 1736-1743, POSTGRADUATE THESIS, ANKARA 2012.

Although the thesis deals with the Ottoman- Swedish relationship beginning from the first periods, it basically focuses on the developments that happened between the dates 1736- 1743. In this context, 1737 Ottoman-Swedish trade and 1739 defense alliance agreements were discussed through the important developments in Europe in the 18th century, critical developments that happened in Swedish political life after Karl XII and Ottoman- Austrian and Russian War's effects on the foreign policy of the Ottoman Empire. For this reason, in this study, it was tried to use a wide range of source material ranging from the Ottoman archival resources to the foreign publications.

Key Words:

1. Sweden / Swedish
2. Karl XII
3. Alliance
4. Ottoman